Srbija i Makedonija

Forsiranje Vardara

SAD: Šta posle Šarlotsvila

Južnjačka uteha

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; CG 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 200 RSD

01305

9 770353 802002

VREME

broj 1390

24. avgust 2017.

Intervju: GORAN MARKOVIĆ

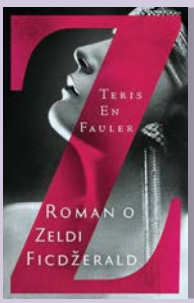
ŽIVOT U VLADAVINI APSOLUTNE LAŽI

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

Knjige za 399 dinara!

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI" U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena"
u neku od knjižara „Delfi" i kupite
jedan od deset naslova sa ovog spiska
po specijalnoj ceni od 399 dinara.
Akcija traje od 26. avgusta do 22. septembra 2017.

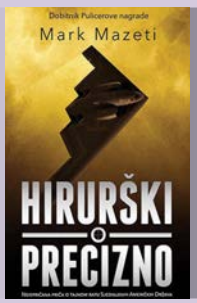
Teris En Fauler:
Z - ROMAN O ZELDI FICDŽERALD

Roman o životu supruge Frensisa Skota Ficdželralda, i sudbini „izgubljene generacije" između dva svetska rata. Među junacima ove knjige su i Ernest Hemingvej, Gertruda Stajn, Sara i Džerald Marfi.

Soe Valdes:
MESEC U KAVEZU

Roman o sudbini nadrealističke slikarke Remedios Varo, jedne od najboljih slikarki nadrealizma koja je ostala u senci svojih slavnih savremenika i prijatelja, Lorke, Dalija, Fride Kalo i Dijega Rivere.

Mark Mazeti:
HIRURŠKI PRECIZNO

Knjiga dobitnika Pulicerove nagrade o tajnim ratovima koje su SAD vodile nakon 11. septembra, o ulozi CIA, Pentagona, privatnih bezbednosnih firmi i dronova u operacijama koje najmoćnija zemlja sveta vodi u Pakistanu, Avganistanu, Jemenu, Somaliji...

Sofi Hana:
BOLNO RASTOJANJE

Izvrstan triler jedne od najpopularnijih žanrovskih spisateljica današnjice, u čijem središtu je priča o opsesivnoj ljubavi i psihičkoj torturi.

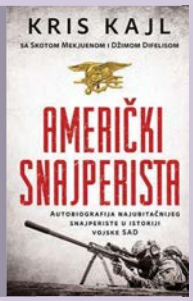
Piter Pomerancev:
NIŠTA NIJE ISTINA I SVE JE MOGUĆE

Knjiga britanskog novinara ruskog porekla koji je u Rusiji radio kao producent televizijskih rijalitija a zatim napisao ovu knjigu o novoj Rusiji kao postmodernoj diktaturi.

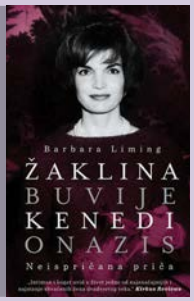
Kris Kajl:
AMERIČKI SNAJPERISTA

Autobiografija Krisa Kajla, najubitačnijeg snajperiste u istoriji vojske SAD, koji je od 1999. do 2009. u Iraku snajperom ubio više od 150 iračkih pobunjenika. Knjiga po kojoj je Klint Istvud 2014. snimio istoimeni film.

Barbara Liming:
ŽAKLINA BUVIJE KENEDI ONAZIS

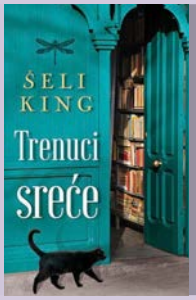
Najkompletnija biografija Džeki Kenedi, ikonične figure XX veka, u kojoj se, pored ostalog, detaljno govori o njenoj višedecenijskoj borbi da prevaziđe traumu atentata u Dalasu.

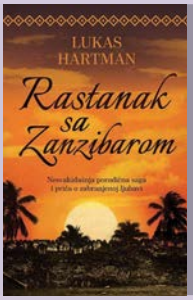
Suzan Džojnson:
VODIČ JEDNE BICIKLISTKINJE KROZ KAŠGAR

Roman o Engleskinji koja 1923. godine odlazi u hrišćansku misiju u Sinkjang (Kineski Turkestan) i tamo preduzima uzbudljivo putovanje biciklom. Priča u kojoj se prelamaju današnji odnosi Zapada i Istoka.

Šeli King:
TRENUCI SREĆE

Zabavna romantična priča o mladoj programerki koja dobija otkaz u Silicijumskoj dolini i vreme provodi u jednoj antikvarnici u kojoj stoji natpis: „Mobilni telefoni su zlo i poješće vam mozak! Isključite ih i čitajte knjige!"

Lukas Hartman:
RASTANAK SA ZANZIBAROM

Roman o arapskoj princezi Salmi od Zanzibara, koja je 1866. zbog zabranjene ljubavi prema jednom hamburškom trgovcu napustila presto i zavičaj i prebegla u Nemačku, gde je postala igračka tamošnjih političkih interesa i kolonijalnih spletki.

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižara „Momo Kapor", Stanoja Glavaša br. 1, Beograd
Delfi knjižara, Immo Outlet centar, Gandijeva br. 21, Beograd
Delfi knjižara „SKC", Kralja Milana br. 48 (ulaz iz Resavske), Beograd
Delfi knjižara „Borislav Pekić", Knez Mihailova br. 40, Beograd
Delfi knjižara, Makedonska br. 12, Beograd
Delfi knjižara „Dobrica Ćosić", Bulevar kralja Aleksandra br. 146, Beograd
Delfi knjižara „Vuk Karadžić", Bulevar kralja Aleksandra br. 92, Beograd
Delfi knjižara, Vareška br. 4, Beograd
Delfi knjižara, Požeška br. 118a, Beograd
Delfi knjižara, TC Zira, Ruzveltova br. 33, Beograd
Delfi knjižara, Terazije br. 38, Beograd
Delfi knjižara, Glavna br. 20, Beograd
Delfi knjižara, Bulevar Mihajla Pupina br. 181, Beograd
Delfi knjižara, TC Aviv Park, Živka Davidovića br. 86, Beograd
Delfi knjižara „Miloš Crnjanski", Vase Čarapića br. 2-4, Beograd
Delfi knjižara, TC Zemun park, autoput za Novi Sad br. 124-126, Beograd
Delfi knjižara „Borča", Zrenjaninski put bb, Beograd
Laguna Klub čitalaca, Resavska br. 33, Beograd
Delfi knjižara, TC Big Shopping Center, Sentandrejski trg br.11, Novi Sad
Delfi knjižara „Jovan Jovanović Zmaj", Zmaj Jovina br. 12, Novi Sad
Delfi knjižara, TC Aviv Park, Miloša Obrenovića br. 12, Pančevo
Delfi knjižara, TC Rodić, Sremska Mitrovica
Delfi knjižara, TC Aviv park Zrenjanin Ul. Bagljaš Zapad br. 5, Zrenjanin
Delfi knjižara „Vasko Popa", Trg Sv. Teodora Vršačkog br. 5, Vršac
Delfi knjižara, Korzo br. 8, Subotica
Delfi knjižara, TC Shoppi, Segedinski put br. 88, Subotica
Delfi knjižara, Voždova br. 4, Niš
Delfi knjižara, TC Kalča, lam. E, lok. 11, Niš
Delfi knjižara Stop Shop, Bulevar Medijana 21g, Niš
Delfi knjižara, Kralja Petra I br. 12, Kragujevac
Delfi knjižara, Kneza Miloša br. 33, Valjevo
Delfi knjižara, „Branko Ćopić", Omladinska br. 37, Kraljevo
Delfi knjižara, Gradsko šetalište bb, Čačak
Delfi knjižara, Stari korzo br. 2, Požarevac
Delfi knjižara, Mirka Tomića br. 88, Kruševac
Delfi knjižara, Trg Svetog Save br. 46, Užice
Delfi knjižara, TC VIVO shopping PARK, lokal A10, Stevana Ivanovića bb, Jagodina
Delfi knjižara, Vojvode Milana br. 4, Gornji Milanovac

VREME
BROJ 1390
24. avgust 2017.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jovana Prešić

redakcija
Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica
ISSN 0353-8028,
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 Srbija i Makedonija: Forsiranje Vardara

06 **Opozicija i izazovi:**
Prašina u očima

09 Nuspojave: Veberotine i napisotine

10 Intervju: Goran Marković

14 Aleksandar Vučić u štampi na nemačkom jeziku: Ko je rekao Vili Brant

18 Investicije Bogoljuba Karića: Letnje priče srpskog Trampa

20 Lični stav: Isti tretman za istu muku

22 Merenje brzine: Mnogo buke ni oko čega

24 Incijativa "Naše dete – naša odluka": Ne dam im svoje dete

KULTURA

26 **Intervju:**
Marko Vidojković

29 Serije: Pandurska značka na ženskim grudima

32 Demonski film: Nečastivi sa velikog ekrana

34 Intervju: Stefan Pop Lazić, arheolog

36 TV manijak: Шпиони међу нас

37 Lagunine knjige: Vrhovi svetske književnosti

SVET

40 Neredi u SAD: Južnjačka uteha

46 Masakr u Barseloni: Niskobudžetni terorizam

MOZAIK

50 **Kultura sećanja:**
Grifon u službi njenog visočanstva

53 Elvis Aron Prisli (1935–1977): Četrdeseta godišnjica odlaska

58 Komunikacije: Reklame su prozor našeg vremena

61 Navigator: Ko slika zlo (ne) misli

62 Vreme uživanja: Piknik na pet kontinenata

Izvinjenje

Grubom tehničkom greškom i uredničkom nepažnjom, na naslovnoj strani "Vremena" br. 1389 našao se portret nemačko-holandskog zoologa Maksa Vebera (1852–1937), umesto nemačkog sociologa Maksa Vebera (1864–1920). Redakcija "Vremena" najiskrenije se izvinjava čitaocima zbog ovog velikog previda. **R. V.**

Vučić baci kosku i, kao, nudi opoziciji priliku da bude konstruktivna. Opozicija naivno počne da se gloži, a vlast dobije priliku da kaže: "Vidite kakvi su"
PIŠE: JOVANA GLIGORIJEVIĆ

„Sada, kada je sve propalo, možemo da se opustimo, premotamo film unazad i zamislimo šta bi bilo da se Jugoslavija nije raspala"
PIŠE: MARISTELA UGRINOVAČKI

Ne zna se zašto je Paul Rosbaud englesku reč za mitološku zver Griffin izabrao za svoj pseudonim. Nemačke kontraobaveštajne službe nikad nisu saznale da je bio i engleski špijun
PIŠE: IVAN IVANJI

Fotografija na naslovnoj strani: Marija Janković

FORSIRANJE VARDARA

Šta stoji iza naglog pogoršanja odnosa Beograda i Skoplja. Da stvar bude čudnija, razlozi koje su Vučić i Dačić naveli kao opravdanje jednostavno ne drže vodu

Odluka Beograda da povuče sve osoblje iz Ambasade Srbije u Skoplju na konsultacije, praćena nizom insinuacija i pretnji na račun južnog suseda, zaprepastila je sve u regionu, uključujući i veliki deo srpske javnosti. Praktično ništa u vezi sa ovim potezom nije urađeno u skladu sa uobičajenim diplomatskim standardima, niti se racionalno može objasniti, a jedino što se iz svega može zaključiti jeste da je Srbija izabrala Makedoniju kao dežurnog krivca za sve svoje spoljnopolitičke frustracije i poraze. Zašto? Zato što je neko, a to može biti samo predsednik Aleksandar Vučić, procenio da mu se, eto, tako može.

Vest o tome da je ambasada zamandaljena, a osoblje, od ambasadora do kafekuvarice, vraćeno u Beograd, stigla je u nedoba, u nedelju uveče, preko jedne lokalne makedonske televizije, da bi nekoliko sati kasnije dobila zvaničnu potvrdu iz makedonskog MSP-a. Makedonci su rekli da su dobili odluku Srbije praćenu zahtevom da se osoblje tokom povlačenja zaštiti "u skladu sa Ženevskom konvencijom", ali bez ikakvog obrazloženja i da ne znaju razlog. Iz Beograda do ponedeljka u podne nije rečeno ništa, osim što je premijerka Ana Brnabić ujutru poručila da je stvar ozbiljna i da će u toku dana stići saopštenje iz MSP-a.

To saopštenje nikada nije stiglo, ali su se neposredno oglasili Vučić, na konferenciji za novinare, i ministar spoljni Ivica Dačić, ekskluzivnom izjavom polupostojećoj agenciji Tanjug. Vučić je odluku o povlačenju obrazložio rečima da je "dobijeno dovoljno dokaza o veoma ofanzivnom delovanju protiv organa i institucija Srbije" i dodao da "ima tu mešanja i nekih drugih sila". "Moramo naučiti da delujemo u novom okruženju koje nije postojalo pre nekoliko meseci... Čekaćemo odluku kako će Albanci ići u pokušaj za prijem Kosova u Unesko", rekao je on. Dačić je govorio u sličnom tonu i takođe pominjao "ofanzivno obaveštajno delovanje", a kao strani faktor otvoreno prozvao Amerikance. Sem toga je najavio da će "jedan deo" povučenog osoblja biti vraćen u Skoplje do kraja nedelje, a da će se ambasadorka Dušanka Divjak Tomić vratiti kada bude razrešeno pitanje kako će Makedonci glasati o prijemu Kosova u Unesko.

U utorak ujutru naslovne strane svih beogradskih dnevnih novina, sa izuzetkom "Danasa" i "Kurira", izgledale su uniformno, kao da je naslove i sadržaj pisala ista ruka. Svuda su, bez ikakve rezerve, ponovljene optužbe koje su izneli Vučić i Dačić, začinjene dodatnim "informacijama" o makedonsko-albanskoj zaveri protiv Srba i svega što je srpsko. Tako mora da je izgledala austrijska štampa nakon atentata na Ferdinanda, s tim što je srpski prestolonaslednik, koliko znamo, živ i zdrav. Istog dana, Dačić je preko Televizije Pink po drugi put u 24 sata pripretio Makedoniji da će Srbija preispitati priznanje Makedonije pod njenim ustavnim imenom. "Neće biti lako ni vlastima u Makedoniji da znaju da mi znamo za sve to što se dešavalo, a u šta je, nema dileme, uključen strani faktor. Dakle, mi znamo sve. Mi znamo šta su odlučili, šta rade i šta će raditi", rekao je ministar i dodao da cilj Srbije "nije da iznosi detalje jer nećemo da vodimo specijalne ratove, već da imamo dobrosusedske odnose".

ČEKIĆEM NA MUVU

Na koji to način zatvaranje diplomatskog predstavništva služi uspostavljanju dobrosusedskih odnosa, Dačić nije objasnio. Reč je, naime, o krajnjoj meri, za kojom se u diplomatiji poseže isključivo ako je ambasada napadnuta, ili uoči rata. Valja se podsetiti da su članice NATO-a držale svoje ambasade u Beogradu otvorene do pred sam početak rata 1999. (mada su jedan deo osoblja povukle ranije). Bilo je i dosad prepucavanja sa Skopljem, bilo je u jednom trenutku i povlačenja ambasadora (zbog priznavanja Kosova), ali je ovako drastičan potez bez presedana u novijoj istoriji srpske diplomatije.

Da stvar bude čudnija, razlozi koje su Vučić i Dačić naveli kao opravdanje jednostavno ne drže vodu. Pođimo od navodne spremnosti nove makedonske vlade Zorana Zaeva da podrži zahtev Kosova za prijem u Unesko. Uprkos svemu što je u Beogradu rečeno, Kosovo ove godine uopšte nema nameru da traži prijem u tu organi-

Foto: Marija Janković

zaciju. Sad već bivši ministar spoljnih poslova Enver Hodžaj je još u maju izjavio da "Kosovo ne može da aplicira u Unesko dok Skupština Kosova ne izglasa Zakon o verskim slobodama i Zakon o kulturnoj i verskoj baštini". Kako Kosovo u ovom trenutku nema ni funkcionalnu Skupštinu (nije izabran predsednik), pa ni Vladu (ne zna se kad će je biti), jasno je da u dogledno vreme rasprave o prijemu Kosova u Unesko neće biti, pa ni makedonskog stava o tom pitanju. Vučić i Dačić to zasigurno znaju, ali ne prestaju sa optužbama.

I priča o "ofanzivnom obaveštajnom delovanju" uz podršku Amerikanaca krajnje je sumnjiva, počevši od terminologije. Ako je osoblje ambasade agresivno praćeno, ako im je prećeno, to se prema dobrim diplomatskim običajima rešava preko oficira za vezu sa službama bezbednosti (to je u ovom slučaju Goran Živaljević, zvanično savetnik pri ambasadi), a ako to ne pomogne, podnosi se zvanična nota, a zatim sledi niz međumera od kojih nijedna nije iskorišćena. Umesto toga, Srbija je od svih instrumenata u diplomatskoj torbi najpre posegla za čekićem.

Sem toga, nekoliko nezavisnih izvora "Vremena" iz Skoplja kažu da im se makedonski obaveštajci kunu da nikakve vanredne mere prema osoblju srpske ambasade nisu primenjivali, niti planirali, sami ili u saradnji sa strancima. Čak i kad se uzme u obzir da u špijunskom svetu časna reč ne važi, treba imati u vidu da je nova makedonska vlast tek formirana i da je nasledila duboko korumpiran i kriminalizovan obaveštajni aparat koji je služio režimu Nikole Gruevskog. Teško da su u tom kratkom vremenu stigli i da se konsoliduju, a kamoli da planiraju agresivne obaveštajne akcije protiv susedne i navodno prijateljske zemlje. O optužbama da su iz Skoplja pratili i prisluškivali i samog Vučića ne treba trošiti reči – one su prosto nebulozne.

I konačno, ako neko ima razloga da se žali na špijune, onda su to Makedonci. Savetnik Živaljević, koji je inače bio zamenik načelnika Bezbednosno-informativne agencije u vreme ubistva Zorana Đinđića, snimljen je u Sobranju u noći u kojoj su naoružane siledžije upale u zgradu i mlatile poslanike tada opozicione, a danas vladajuće koalicije Zorana Zaeva. Njegovo objašnjenje da je, u skladu sa prirodom posla, svratio da vidi šta se dešava i da li su među siladžijama državljani Srbije, malo je koga zadovoljilo. Ne treba zaboraviti ni "koordinaciju" Živaljevića sa beogradskim novinarom i narodnim poslanikom Miroslavom Lazanskim u zgradi ambasade čiji je sadržaj u nezgodnom trenutku procurio u makedonske medije.

DEČKO ZA ŠIBANJE

Pa ako nije ni Unesko ni špijunaža, šta je onda? Odgovor je, da citiram jednog starijeg kolegu iz redakcije, isti kao na pitanje zašto pas liže svoje testise: zato što može. Od svih država u susedstvu, samo Makedonija nije članica ni NATO-a ni Evropske unije (nisu ni Bosna ni Kosovo, ali tu se Srbija već opekla pa ne sme više da čačka). Tako je Makedoniji Beograd dodelio ulogu onoga ko se u nekadašnjem britanskom obrazovnom sistemu zvao "dečko za šibanje": kad bi izdanak plemićke porodice nešto zgrešio, učitelj bi umesto njega kažnjavao za to određenog momka iz nižeg staleža, jer pravog krivca nije smeo da pipne. Makedonija nije nimalo kriva što je Srbija izgubila Kosovo i ratove u Bosni i Hrvatskoj u kojima nije učestvovala, ali je laka meta.

Šta bi mogle biti posledice? Zaokupljena mnogobrojnim sopstvenim problemima, Makedonija u ovom trenutku nije u stanju da uzvrati recipročnim merama, niti izgleda da to želi. Tamnošnji MIP je reagovao naglašeno umerenim saopštenjem, poručujući da "ne donoseći ubrzane zaključke, pozdravljamo najave oficijelnog Beograda za zaštitu prijateljskih odnosa i za vraćanje stanja u uobičajene okvire", kao i da je "spremna za nastavak saradnje sa Srbijom i razgovor o svim otvorenim pitanjima". Tu će, po svemu sudeći, priča stati, bar za neko vreme.

S druge strane, mada o tome niko još ništa zvanično nije rekao, Vučićev potez je sigurno podigao mnoge obrve u Briselu, Berlinu i Vašingtonu. Makedonija je, zahvaljujući, između ostalog, združenim američko-evropskim diplomatskim naporima, jedva uspela da se iskobelja iz teške političke krize koja je pretila da preraste u građanski rat. U sporu između Gruevskog i Zaeva, Beograd i Moskva su zdušno podržavali prvog, a Zapad drugog. Pojedini zvaničnici u Briselu već su neformalno izrazili sumnju da Srbija za račun Rusije pokušava da destabilizuje tek formiranu vladu, a okolnost da se Vučić nekoliko sati pre nego što je doneta odluka o povlačenju video sa ruskim ambasadorom u Beogradu Aleksandrom Čepurinom ne doprinosi da se te optužbe otklone.

Vučić će, ako već nije primio telefonske pozive iz Berlina i Brisela, svakako razgovarati o srpsko-makedonskim odnosima sa izvestiocem evropskog parlamenta Dejvidom Mekalisterom, koji ovih dana stiže u Beograd. Nema sumnje da će gledati da sagovornike umiri i obeća da će se stvari brzo normalizovati, vraćajući se staroj ulozi "faktora stabilnosti na Balkanu". Videćemo koliko će to trajati, tim pre što se kritike na račun briselske podrške Vučićevoj "stabilokratiji" već neko vreme gomilaju.

U međuvremenu je građanima Srbije koji su u Makedoniji, a treba im konzularna pomoć, iz MSP-a poručeno da mogu da je zatraže pozivom na fiksni telefon Ministarstva u Beogradu ili elektronskom poštom. Nije baš jasno kako će to pomoći nekom ko je, recimo, ostao bez ličnih dokumenata ili se obreo u pritvoru, ali nije ni prvi ni poslednji put da se pumpanje državnih mišića obija o glavu građana. ¶

DEJAN ANASTASIJEVIĆ

Prašina u očima

Trenutna slika o odnosu vlasti i opozicije u Srbiji izgleda ovako: Vučić baci kosku kojom nudi opoziciji saradnju i, kao, priliku da se ponaša konstruktivno. Lideri opozicije naivno zagrizu i počnu oko te koske da se glože, a vladajuća klika dobije priliku da kaže: "Eto, pogledajte kakvi su"

Tri puta u poslednjih mesec dana, opozicija u Srbiji našla se pred dilemom da li da uđe u dijalog sa vlašću. U sva tri slučaja, kontekst je bio isti: "ko uzme, kajaće se, ko ne uzme, kajaće se". Prvo je predsednik Aleksandar Vučić pozvao na dijalog o Kosovu. Onda su usledile natuknice o neophodnim razgovorima pred promenu Ustava. Na kraju, kao šlag na tortu, došao je poziv izvestioca Evropskog parlamenta Dejvida Mekalistera, koji je želeo da okupi u prostorijama Delegacije EU u Beogradu sve proevropski orijentisane lidere opozicije. Kada taj sastanak, na koji se tek poneki opozicioni lider odazvao, bude održan, ovaj broj "Vremena" već će biti na kioscima, pošto je Mekalister zakazao "druženje" za četvrtak 24. avgust. Kako stvari za sada stoje, kod Mekalistera izvesno idu Dragan Šutanovac (Demokratska stranka) i Čedomir Jovanović (Liberalno demokratska partija). Saša Janković (Pokret slobodnih građana) i Vuk Jeremić ne idu. Ostali još razmišljaju i napravilo se vrzino kolo koje je sažeto opisala novinarka TV N1 Jovana Štetin: "Saša Janković više neće s demokratama, LDP neće s Pokretom Saše Jankovića, Čedomir Jovanović nije prihvatljiv Saši Raduloviću, ali nisu ni Boris Tadić ni Dragan Šutanovac, Vuk Jeremić, navodno, jeste."

Odluku da odu na sastanak sa Mekalisterom u Demokratskoj stranci objasnili su ovako: "Situacija u Srbiji nije nimalo onakva kakvom je Vučić predstavlja na svojim sastancima sa stranim predstavnicima. Zato je važno da na ovakvim sastancima predstavnici opozicije predstave i drugu stranu, iznesu svoje stavove i svoju politiku. Predstavnici EU moraju da čuju da se reforme u Srbiji sprovode samo na papiru i u medijskim izjavama, a da je situacija u svim domenima našeg društva katastrofalna."

Sa druge strane, jedan drugi opozicioni lider nezvanično je "Vremenu" priznao da je umoran od diplomata koje mu govore da su svesne pogubnog delovanja Vučićeve vlasti, ali da treba biti strpljiv "dok on ne pozavršava neke poslove".

Situacija je takva da treba razumeti i jedne i druge. S jedne strane, demokrate se drže stava da treba pokušati sve, iako je gotovo izvesno da predstavnici EU znaju kako je situacija u Srbiji sasvim drugačija od one koju prezentuje Aleksandar Vučić. S druge strane, u pravu su i ovi kojima je dosta bacanja prašine u oči, a naročito Dejvida Mekalistera koji je više puta negirao da u Srbiji postoje pritisci na medije. O nekritičkim hvalospevima na Vučićev račun da ne govorimo.

Sve u svemu, trenutna slika o odnosu vlasti i opozicije u Srbiji izgleda ovako: Vučić (ili Mekalister, manje je bitno) baci kosku kojom nudi opoziciji saradnju i, kao, priliku da se ponaša konstruktivno. Lideri opozicije naivno zagrizu i počnu oko te koske da se glože, a vladajuća klika dobije priliku da kaže: "Eto, pogledajte kakvi su."

Uglavnom, Saša Janković je poziv odbio uz opravdanje da je sprečen iz objektivnih razloga, a iz tima Vuka Jeremića saopšteno je da je on u vreme održavanja sastanka sa Mekalisterom van zemlje. Čedomir Jovanović je rekao da na taj sastanak ide da bi pokazao da postoji alternativa u Srbiji: "Mekalister i zvanično treba da zna da u društvu postoji energija potrebna za dogovor u Bosni i Hercegovini i rešenje odnosa Beograda i Prištine koji će bar našoj deci omogućiti normalan život. Reći ću mu da, uprkos velikim pritiscima, ne odustajemo od članstva u NATO-u kao jedine garancije održivog mira na Balkanu."

Jovanović je rekao da unutrašnji odnosi, kad je on u pitanju, nisu tema razgovora sa bilo kojim strancem pa ni sa Mekalisterom, jer, kako navodi, kukumavčenjem niko nikad ništa nije postigao. No, dodao je da će ipak reći izvestiocu EU parlamenta da "ovako podeljena zemlja ne može izdržati pritiske kojima je izložena, zbog čega smatram da je preduslov konačnog konsolidovanja Srbije i prostora bivše Jugoslavije definisanje moderne demokratske građanske platforme koja bi bila u stanju da iskoristi svaki atom pozitivne energije koji se nažalost danas gubi u glupim ratovima svih sa svima što vlast u zemlji ne želi i ne zna da reši".

KO JE KOME ŠTA REKAO

Kao što rekosmo, u sva tri slučaja – unutrašnji dijalog, Ustav i sastanak sa Mekalisterom – opoziciji je bačena koska,

SARADNJA PREKINUTA, ODNOSI DOBRI: D. Šutanovac i S. Janković
Fotografije: Tanjug

a oni su je zagrizli i pobili se oko nje. Prvo je Saša Janković saopštio odluku svog pokreta da više ne sarađuje sa Demokratskom strankom zato što je predsednik DS-a Dragan Šutanovac, kako je navedeno u saopštenju PSG-a, javno ponudio Aleksandru Vučiću saradnju na izmenama Ustava.

"U stanju prikrivene diktature pod fantomkama, time se suštinski učestvuje u lažiranju demokratije i simulaciji dijaloga. Građani Srbije imaju pravo da znaju ko stoji sa koje strane. Beskrajne političke kombinatorike moraju biti zamenjene čvrstim i principijelnim stavovima u koje se građani Srbije uvek mogu pouzdati. Niko nema pravo da se kocka njihovim poverenjem", stoji u saopštenju Jankovićevog pokreta. Sam Janković rekao je da potez predsednika DS-a "predstavlja kršenje prvog principa i uslova saradnje opozicije – da nema neposredne niti posredne saradnje sa vlašću Srpske napredne stranke".

A šta je zapravo DS uradio? Šutanovac i predsednik Političkog saveta DS-a Zoran Lutovac pojasnili su: njihova stranka napravila je predlog ustavnih promena iz oblasti pravosuđa, odnosno pregovaračkog poglavlja 23, i imaju nameru da taj predlog pošalju predsedniku Vučiću, uz ideju da rasprava o ovoj temi počne razgovorom eksperata.

U međuvremenu su i Janković i Šutanovac poručili javnosti da su, uprkos prekidu saradnje, u dobrim odnosima. To možda nekome može da zvuči neverovatno, ali zapravo nije. Obe organizacije reagovale su u skladu sa onim kako žele da se profilišu na političkoj sceni. Jankovićev pokret je tek u zametku, rezultat ostvaren na predsedničkim izborima je sve, samo ne beznačajan i lansirao je Jankovića u sam vrh Vučićevih protivnika. Otuda je razumljiva želja PSG-a da prema Vučiću i Srpskoj naprednoj stranci zauzme beskompromisan, strogo protivnički stav i profiliše se kao pokret za koji je Vučić apsolutno neprihvatljiv u svakom svom pojavnom obliku. Takođe, s obzirom na podršku DS-a na predsedničkim izborima, svakako da ova mlada stranka želi da izađe ispod šinjela demokrata i izgradi sopstveni profil.

Sa druge strane, treba razumeti i Demokratsku stranku, koja, koliko god bila slaba, još važi za najjaču opozicionu stranku. Nema sumnje da se dobar deo opozicionih birača nada da će se DS vratiti u formu u kojoj je bila nekad. Paradoks DS-a, kad god je bio u opoziciji, jeste što nikada nije imao najveću podršku opozicionog biračkog tela, ali je uvek bio glavni motor opozicionog organizovanja. Tako je bilo u koaliciji Zajedno, pa na kraju krajeva i u DOS-u, u kom je Zoran Đinđić, iako istinski frontmen, u prvi plan pustio Vojislava Koštunicu. Imajući sve to u vidu, jasno je šta Šutanovac i DS pokušavaju – da povrate DS-u imidž konstruktivne partije, spremne na kompromise, pa čak i po cenu sopstvenog rejtinga.

Dakle, motivi Pokreta slobodnih građana i Demokratske stranke su jasni i, zapravo, legitimni. Drugo je pitanje da li Janković, s obzirom na karakter i imidž, može da se profiliše kao Gari Kuper koji sam ulazi u okršaj sa revolveraškom bandom. Ili, da li Šutanovac može da obnovi ruševine na kojima je nekad počivao DS. U oba slučaja, čini se da je najpreciznija odgovor – teško. Uprkos svemu tome, pa čak i uprkos odluci PSG-a da na predstojećim beogradskim izborima ne sarađuje sa DS-om, čini se da jaz između ove dve stranke nije nepremostiv, baš kao što ni trenutni sukob nije sasvim besmislen. Za razliku od nekih drugih...

IGRANJE U PESKU

Evo, na primer, lider Liberalno demokratske partije Čedomir Jovanović osuo je drvlje i kamenje na Jankovića jer ovaj neće na sastanak sa Mekalisterom: "Ne interesuju me pubertetski hirovi Jankovića, neka ga komentarišu školski psiholozi, toliko je destruktivan da bi pokvario i kamen za kupus. Sigurno idem na sastanak, jer je to jedini način stvaranja sposobne alternative koja će izgraditi modernu evropsku Srbiju konkretnije od Vučića zato što mi ne kalkulišemo", rekao je Jovanović.

Teško je ne zapitati se: šta bi ovo, Jovanoviću? Jedna od većih nevolja u javnom životu Srbije je velika zagađenost javnog govora, pre svega uvredama i diskvalifikacijama. Najveći krivac za to je »

ZA I PROTIV – DRUŽENJE SA IZVESTIOCEM EVROPSKOG PARLAMENTA: B. Obradović, S. Janković, M. Stamatović, S. Radulović, V. Jeremić; David Mekalister

svakako Aleksandar Vučić, koji je u javni govor uveo "ološ", "lopove", "plaćenike", "izdajnike" i slična odlikovanja za političke protivnike. Ne kažemo da treba izgarati od finoće, niti je ovde reč o pukoj pristojnosti. Radi se o minimumu poštovanja za druge aktere na političkoj sceni. "Pubertetski hirovi" jasna su aluzija na to da je Janković nov u politici. Uostalom, ako nekom od "starih vukova" u politici smetaju novi igrači, te ako misle da "mladunci" greše, nek ih puste da rade po svom. Ako greše, sami će se ulupati. Nije to neka velika nauka.

Nešto drugo je daleko zanimljivije u Jovanovićevoj izjavi: "neka ga komentarišu školski psiholozi" i "alternative koje će izgraditi modernu evropsku Srbiju konkretnije od Vučića". Prvo, u delu sa školskim psiholozima imamo čist "vučićizam", tj. ponižavanje neistomišljenika. Drugo, "konkretnije od Vučića" je nepatvorena i neskrivena težnja, ne samo Čedomira Jovanovića, nego i mnogih drugih opozicionih lidera, da budu Vučić umesto Vučića.

To je zapravo najveća boljka srpske opozicije: to uporno "zašto on, a ne ja" koje provejava iz većine njihovih poteza i izjava. Jer, gledano iz perspektive protivnika ove vlasti, suština nije kako pobediti Vučića, nego kako obezbediti da se ne pojavi novi Vučić. Tu mislimo na vlast koja pritiska građane baš kao onaj kamen za kupus koji pominje Jovanović, vlast koja nije osetljiva na svaku, pa i najdobronamerniju kritiku, vlast koja ne proziva novinare na društvenim mrežama i ne glumi žrtvu, vlast koja ne zivka urednike telefonom jer joj se ne sviđa kako mediji izveštavaju... A sve navedeno, i sve ono što najčešće stavljamo na dušu aktuelnoj vlasti, rade i opozicioni lideri. Istina, u manjoj meri, ali treba imati na umu i da su im resursi i moć trenutno vrlo skromni.

MIT O JEDNOJ KOLONI

Kad pogledamo širu sliku, jasno je da između opozicionih lidera postoje netrpeljivosti koje nisu male, ali nisu ni neizlečive. Gledali smo već nekoliko puta kroz istoriju kako pakuju sujete u fioke i ujedinjuju se oko zajedničkog cilja, što znači da je to uvek moguće. Sve to, naravno, zna i Vučić, pa zato i povlači poteze koji treba da dovedu do scenarija koji upravo gledamo – potpunog rasula u opozicionom bloku. Jasno je svima da svako kog Vučićeva politička dominacija čini nesrećnim polaže sve nade u jednu kolonu u kojoj bi se našla čitava srpska opozicija, jer je to jednom, 2000. godine, upalilo. Nema sumnje ni u to da je jedna kolona Vučićev najveći strah. Ali, da li smo mi zaista ikada u istoriji imali jednu jedinu kolonu? Ne, nismo. Jedna kolona je mit, još malo pa veći od kosovskog. Proteste '96/97. godine iznele su tri stranke – Demokratska, Srpski pokret obnove i Građanski savez Srbije. Mnogi zaboravljaju da se Koštuničin DSS povukao iz koalicije Zajedno posle izbora u novembru 1996. Na kraju krajeva, ni DOS nije bio jedna kolona, Draškovićev SPO bio je jedan od osnivača ove široke koalicije, ali je u prvim mesecima izašao iz ove koalicije. Podsećamo da je u to vreme SPO slovio za najmasovniju i najjaču opozicionu stranku. Sve one minijaturne stranke koje su ušle u sastav DOS-a imale su samo simboličku funkciju: da se stvori slika o ujedinjenom frontu protiv Miloševića. Ipak, SPO je izašao samostalno na izbore 2000, a još su veće podele bile na lokalu. Nije dakle bilo jedne kolone, dovoljno je da jedna od mnogih bude toliko jaka da ostavi utisak kako je jedina. Toliko je jednostavno.

Ali, uvek ima i ono komplikovano. U ovom slučaju, radi se o složenom procesu kroz koji opozicija mora da prođe da bi shvatila da Vučić nije Milošević, da se svet, pa i Srbija zajedno s njim, drastično promenio za ovih 17 godina, i da repriza nikad nije gledanija od premijere. Ovog puta, potrebna je neka druga formula koju će sami morati da smisle. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

TEOFIL PANČIĆ

Veberotine i napisotine

Fundament osebujne čaršijske filozofije glasi: "Samo mrtav novinar 'Vremena' je dobar novinar 'Vremena'"

Razlika između običnih i kvalitetnih novina je u tome da one prve laskaju predrasudama i neznanju svojih čitalaca, dok one potonje nastoje da u medijskom i društvenom prostoru deluju edukativno i emancipatorski (istovremeno se čuvajući pretencioznosti). Sa zadovoljstvom vas izveštavam da je "Vreme" među potonjima čak i kad pogreši: evo, da nismo objavili onakvu naslovnu stranu prethodnog broja, mnogi ljudi ne bi imali pojma da je osim Maksa (Karla Emila) Vebera, sociologa, ovim svetom hodio i Maks (Karl Vilhelm) Veber, zoolog. Uključujući, naravno, i veliki deo kolegijuma i redakcije "Vremena". Plus ugledni kolegijum "Politike", plus Nebojša Krstić i ostale tviter-vegete. Svima nam je sada rapidno porastao nivo opšte kulture. Ubuduće, kad god neko spomene Maksa Vebera, pitaćemo: a jelte, na kojeg tačno M. W. mislite? Na onog što je proučavao ljude, ili onog što je proučavao životinje?

Ozbiljno govoreći, portret "pogrešnog" Vebera je klasična urednička brljotina. Žalosno, ali dešava se i u solidnijim profesijama od ove, u kojoj se najčešće radi na brzinu i prvo se seče, pa se onda meri. Kad se tako nešto desi, najbolje je pokriti se ušima i čekati da prođe talas, što dobronamernog kolegijalnog začikavanja, što toksičnog čaršijskog opanjkavanja od onih kojima su oči prepune brvana, ali će s velikom zluradošću raspredati o trunu u tvojem. Tja, što se kaže, "sve u rok službe".

Tako bi trebalo da bude i s ovom nesrećnom *veberotinom*. Megjutoa, ovaj bizaran gaf koji je naškodio samo "Vremenu" i nikom drugom, tj. koji realno nije proizveo nikakvu društvenu štetu, kidnapovan je od sopstvenog povoda i iskorišćen za prljavu i nečasnu kampanju protiv "Vremena" i nekih njegovih autora, uglavnom u pokušaju da se iskonstruiše nekakav "tante za kukuriku" zbog kritika koje je "Vreme" upućivalo drugima. Ni to ne bi bilo ništa neobično da se radi(lo) o stvarima i povodima iole približne specifične težine. Ali nije, i to ništa ne bi moglo da promeni, pa sve i da "Vreme" u sledećem broju objavi na naslovnoj strani portret Gruča Marksa, predstavljajući ga kao Karla Marksa.

Na jednoj strani, na Tviteru je pokrenuta prava hajka na Jovanu Gligorijević, autorku "nosećeg" teksta u "Veber-Vučić bloku", a koja da nema pojma jer, eto, ne razlikuje čak ni Maksa Vebera od Maksa Vebera (što inače, kao što je poznato, odmalena čini svaki iole pismen čovek). Jovana G. jeste pomoćnica glavnog urednika, ali s uređivanjem spornog broja i izborom naslovnice nema baš ništa jer nije ni bila u Beogradu; čak sam i ja, koji nisam urednik, bar "u teoriji" imao više veze s tim, utoliko što odmenjujem urednicu kulture koja je na zasluženom odmoru. Da li će je to poštedeti daljih ad hominem blaćenja? Vrlo teško. Doduše, za nju ipak ima i jedna otežavajuća okolnost: ko se Tvitera laća... Ali hajde sad.

Mnogo je ozbiljniji slučaj napisotine sa, beše li, pete strane "Politike" od prošle subote: izvesni P. Mićković, inače zamenik glodura onoga što sada izlazi kao "Politika", objavio je smušeni pamfletić pod indikativnim nadnaslovom "Sve se vraća, sve se plaća", u kojem je nagrdio "Vreme" i neke njegove autore (recimo, "novinarku sa dva Z i živopisnog kolegu s jednim T" da su "Politici" prigovarali njene brljotine, a sada dočekali da se čaršija naslađuje "slučajem Veber & Veber", pa je to, ko biva, nekakav *poetic justice*. Naravno da stanoviti Mićković tu nije stao, nego je licemerno zalamentirao nad "Vremenom" koje da je nekad, eh, bilo vrhunski nedeljnik, a sada je, eto, spalo na ove niske grane. Ilustrujući to, Mićković s uzdahom nostalgije piše da su u ovim novinama nekada, dok su valjale, pisali takvi zmajevi kao Jug Grizelj, Stojan Cerović i Jovan Dulović. Primetićete jedno: sva trojica su pokojni. Poneko od nas će primetiti još nešto: dok su ovi bili živi i aktivni, nisu ih se mićkovići, rakići i ostali kozići baš nahvalili, naprotiv. Sačekali su da umru. Što i nama, tehnički još živima, daje izvesnu nadu: bićemo i mi jednom dobri, samo da pomremo. Jer je fundament ove osebujne čaršijske filozofije: "Samo mrtav novinar 'Vremena' je dobar novinar 'Vremena'." I dobro nam je poznat već četvrt veka, daleko od toga da je taj Mićković prvi otkrio tu dražesnu rupu na saksiji.

U stvarnosti izvan paralelnog sveta te i sličnih napisotina kojima bi da prikriju profesionalna i ljudska nepočinstva, stvari stoje sasvim drukčije. Niko nije optuživao uredništvo "Politike" za nenamerne propuste, takve se stvari dešavaju. Problem je bio u svesnom, gotovo kampanjskom plasiranju spornih i ozbiljnog lista nedostojnih (mizoginih) sadržaja, a tu je slučaj "podmetnutog autorstva" i fotografija izmišljenih likova došao samo kao šlag na tortu. "Živopisni kolega" u vidu moje malenkosti, recimo, taj je slučaj samo spomenuo, a fokusirao se na nešto sasvim drugo: na trend da se "Politika" iznova pretvori u *stovarište toksičnih nebuloza*, najčešće nacionalističkih, kakva je već bila u više navrata, najintenzivnije krajem osamdesetih i krajem devedesetih. I tada su njome vladali ovi isti, ili neki vrlo slični, kao ovi danas. Nije, dakle, problem u greškama i previdima "Politikinih" urednika i autora nego, naprotiv, u onome što rade vrlo namerno i vrlo svesno. Gledati to drugačije, bilo bi isto kao kad bismo mislili da je najgora stvar kod ove vlasti to što onaj tamo pajac kaže vazduplohov, a onaj drugi klovn misli da je italijanski predsednik izvesni sinjor Mortadela. A nije: prava društvena opasnost dolazi odande gde nema ni disleksičnih ni jurodivih. Dobro, preterah: nema disleksičnih. ¶

Intervju: **Goran Marković, reditelj i član Predsedništva Pokreta**

ŽIVOT U V APSOLUT

"Gore je nego devedesetih. Tada je postojao konsenzus o neprijatelju, o mračnoj sili koja nas gura u rat. Misleći ljudi su shvatali o čemu se radi. A sada, u potpunoj bedi (ne mislim samo na siromaštvo), taj broj ljudi se smanjio, većina je pobegla, a ovi koji su ostali dva puta su zaključali vrata svojih stanova i čekaju. Šta? Da neko drugi popravi njihov život? To se neće dogoditi"

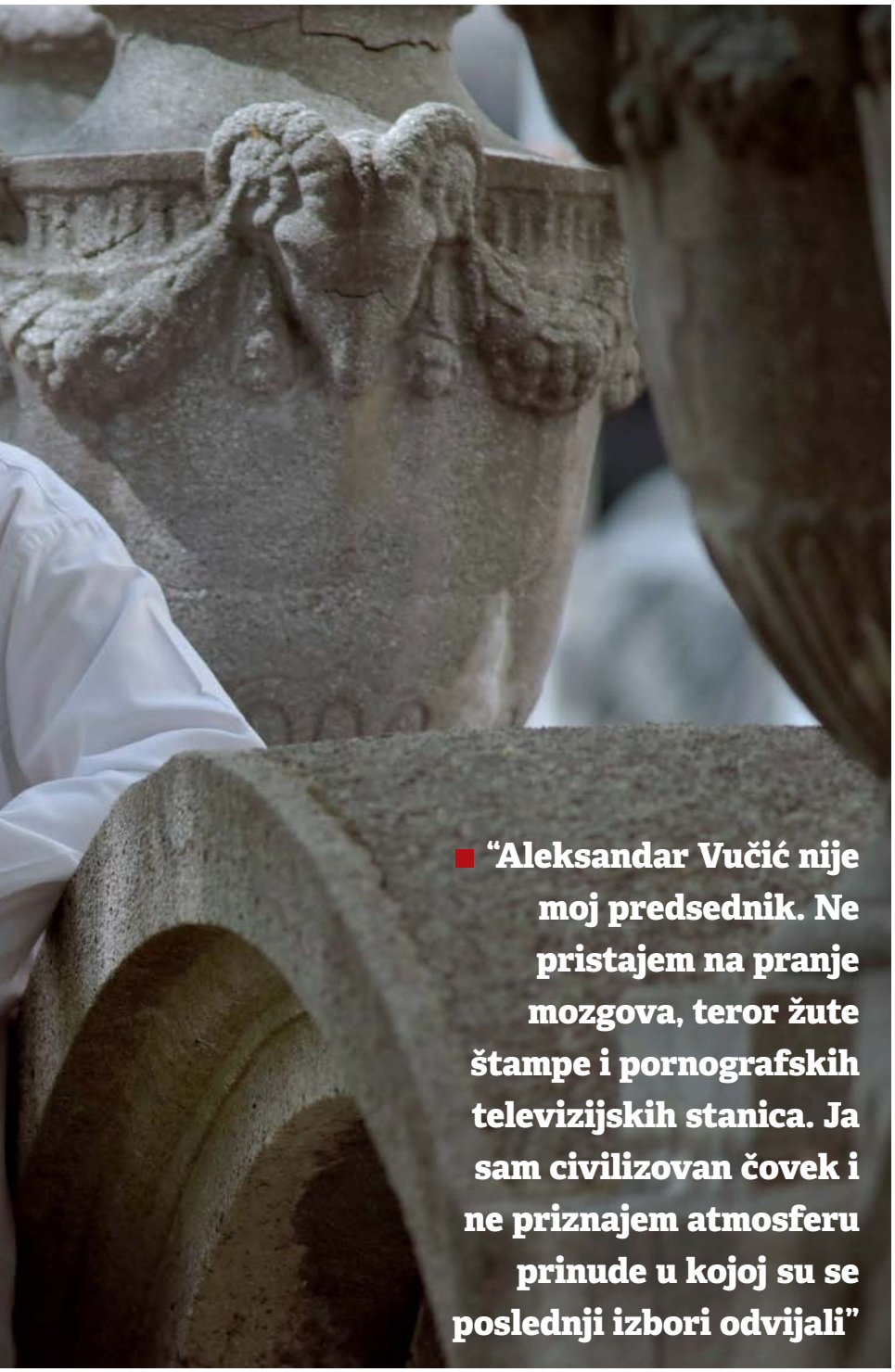

Fotografije: Marija Janković

Opisujući pejzaž posle *kulturne kataklizme* reditelj Goran Marković kaže da to neće biti pustinja: "Bio sam u nekoliko pustinja u životu i mogu reći da su one sve odreda – čarobne. Dakle, taj pejzaž neće ličiti na pustinjski, niti će podsećati na površinu Marsa, koja je takođe sama po sebi fascinantna. Neće ličiti ni na šta dobro, lepo ili zanimljivo. Biće to gadna močvara, oivičena živim peskom i puna akrepa. Ljudi koji ne mogu da žive bez kulture, ako su mlađi, pobeći će negde gde se ona ne smatra štetočinom, a oni koji od kulture žive imaće dve opcije: ili da počnu da stvaraju u slavu vođe ili da umru od gladi. Ja ću, lično, izabrati ovo drugo."

Kao autor sedam filmova koji su se našli na listi sto najboljih Jugoslovenske kinoteke (*Specijalno vaspitanje*, *Nacionalna klasa*, *Majstori, majstori*, *Variola vera*, *Već viđeno*, *Sabirni centar*, *Tito i ja*), proglašenih za kulturno dobro od posebnog značaja, Marković je najzastupljeniji reditelj na toj listi. Takođe, pozorišni je reditelj i pisac, profesor emeritus na FDU, ali i jedan od osnivača Pokreta slobodnih građana Saše Jankovića i član Predsedništva PSG. Intervju za "Vreme" urađen je imejlom na Markovićevu molbu, jer mu je od živosti razgovora tačnost milija. Mada nije bio rad da odgovori na pitanje da li je ra-

LADAVINI TNE LAŽI

“Aleksandar Vučić nije moj predsednik. Ne pristajem na pranje mozgova, teror žute štampe i pornografskih televizijskih stanica. Ja sam civilizovan čovek i ne priznajem atmosferu prinude u kojoj su se poslednji izbori odvijali”

skid sa DS-om bio lična odluka Saše Jankovića ili je to stav Predsedništva Pokreta slobodnih građana, upitan da prokomentariše kritike da Janković u svojoj rigidnosti podseća na Vojislava Koštunicu (zbog odluke da se ne sretne s Dejvidom Mekalisterom), Marković je rekao za “Vreme”:

“Nisam teoretski potkovan u oblasti politike da bih mogao da presuđujem. Ono što u slučaju Saše Jankovića slušam je moj stomak. Isti taj koji je odbacio Vojislava Koštunicu. Gledam čoveka, slušam ga šta priča, posmatram njegov govor tela. Ja sam reditelj, to umem da čitam.”

“VREME”: Bili ste u političkom savetu LDP-a i za to političko iskustvo kazali ste da je vaš lični neuspeh. Ovog leta ste, posle podrške Saši Jankoviću u predizbornoj trci za predsednika odlučili da se uključite u njegov pokret. Član ste Predsedništva PSG i na sajtu Pokreta stoji tako s vašom slikom i biografijom, mada je bilo medijskih spekulacija da ste se na neki način “povukli”, ili ste u “povlačenju”. Da li je bilo istine u tome?

GORAN MARKOVIĆ: Nisam se povukao, ali sam odmah shvatio kako bavljenje politikom nije moj posao. Ja sam umetnik, a to sa političkom praksom nema mnogo veze. Mi smo pozvali Sašu Jankovića da se kandiduje za predsednika osećajući da je to pošten čovek, a u pejzažu u kome nema mnogo takvih on nam se učinio pravim izborom. S druge strane, sada su vremena kada Pokret slobodnih građana treba da deluje praktično, svakodnevno, na terenu. To nije za mene. Ja se ne povlačim nego ustupam mesto nekome ko će imati mnogo više energije i motiva da se uhvati u koštac sa onim što dolazi. Uostalom, Predsedništvo pri formiranju Pokreta je jedna, a Predsedništvo u političkoj zbilji je sasvim druga priča.

»

Osećate li neprijatnost u pokušaju da se bavite politikom, ili ste samo hronično nepoverljivi i obazrivi?

Jednostavno, ne osećam se dobro u tome. Ima ljudi koji to vole i mogu da učine nešto. Ja nisam taj.

Čedomiru Jovanoviću, vašem bivšem studentu, zamerili ste koketiranje s Aleksandrom Vučićem i izašli iz Saveta LDP-a. Ima li Saša Janković vašu podršku u prekidu saradnje sa DS-om zato što je "nenadležnom organu koji nije izabran na fer i demokratskim izborima" odlučio da pošalje predlog za promenu Ustava?

Slažem se sa stanovištem da je izbor predsednika Republike obavljen uz strašnu manipulaciju gladnih, očajnih ljudi koji nisu imali priliku da stvari sagledaju onakvim kakve jesu. Aleksandar Vučić nije moj predsednik. Ne pristajem na pranje mozgova, teror žute štampe i pornografskih televizijskih stanica. Ja sam civilizovan čovek i ne priznajem atmosferu prinude u kojoj su se poslednji izbori odvijali.

Zašto je stvoren utisak da je osnivanje Pokreta bilo tako bolno, s dosta nesporazuma, razlaza, izneverenih očekivanja u jednoj prilično maloj grupaciji socijaldemokratski orijentisanih pojedinaca?

Zato što niko od ljudi koji su osnovali taj pokret nije političar. Nas je rukovodilo osećanje da treba stvoriti alternativu patološkoj situaciji koja vlada u Srbiji. Mi nismo nikakvi vojnici neke partije, istomišljenici koji bespogovorno izvršavaju stranačka naređenja. Mi smo nezavisni ljudi koji imaju svoja mišljenja. I ta se mišljenja jedna od drugih uglavnom razlikuju. Ali ujedinilo nas je očajanje, beznadežna situacija u kojoj se naša zemlja našla. Da li će Pokret rasti ili nestati, videćemo. Ne zavisi samo od nas. Kao što ne zavisi od nas ni to da li će neki mlad čovek izaći na ulicu i pobuniti se ili će spakovati kofere i otići nekuda zauvek.

Kršenja ljudskih prava su u Srbiji bezmalo svakodnevna, od Savamale, preko nepoštovanja prava radnika u fabrikama i prava dece razvedenih roditelja, do diskriminacije dečaka s autizmom kome je kompanija Er Srbija zabranila da uđe u avion za Tivat. S druge strane, predsednik države koji nikada ne govori o ljudskim pravima u ovoj zemlji kad se "obraća naciji" zahteva promenu mentaliteta u Srba, fokusiran na nove, "ibermenš" Srbe, oslobođene mitova, ratova i "kolektivne lenjosti", "klasu" stasalu sa ovom vlašću dok je država suštinski ogrezla u partokratiji i korupciji. Kako vi razumete toliku količinu licemerja?

Bezobzirnost je glavna odlika ove vlasti. Sve je dozvoljeno u cilju očuvanja moći. Potpuno je nevažno kako ljudi žive, šta osećaju. Oni koji nisu u partiji na vlasti nemaju prava na posao, pristojan život, mogućnost da zasnuju porodicu. Otuda toliko mladih ljudi uči strane jezike i sprema se na beg iz svoje domovine. Radije biraju nostalgiju nego pokoravanje i poniženje.

Rekoste nekom prilikom da smo na korak od fašizma, da su na sceni fašisti te da to i nije tako neobično jer je tradicija radničke solidarnosti i levih ideja koja je cvetala početkom dvadesetog veka u Srbiji potpuno nestala u Titovom lažnom komunizmu, Miloševićevom nacionalizmu...

Još uvek mislim da nestanak levice predstavlja pravu katastrofu. Ne samo ovde, svuda u svetu levica je u potpunoj defanzivi. Zahvaljujući tome, u Srbiji je na delu apsolutna, surova vlast desnice. Pogledajte samo te slabašne pokušaje sindikata koje vlast sa prezirom odbija. Pogledajte samo taj ropski zakon o radu. Pod kakvim uslovima ljudi rade i šta dobijaju za svoj mukotrpni radni vek. Mrak, to je jedino što se vidi. Ljude koji se bave umetnošću takvo stanje još više boli jer su umetnici po definiciji ljudi sa levičarskim uverenjima. Sloboda, jednakost, ravnopravnost – bez takvih ideala ne možete stvarati. Ne možete, u krajnjoj liniji, niti razumeti ljude.

Londonski nedeljnik "Ekonomist" je pre neki dan pisao da otvaranje 400. po redu prodavnice Ikee u svetu teško da bi moglo da bude vest bilo gde na Planeti, a ne prilika za nacionalno preispitivanje. Zašto je Aleksandru Vučiću potrebna ova vrsta demagogije?

To je čovek koji besomučno radi na sopstvenoj promociji i koristi svaki sekund naših života da nam dâ do znanja kako je on jedini, nezamenljiv. S druge strane, taj nastup je bio stvarno jadan i govori o dubokoj bedi u kojoj živimo. Otvaranje jedne strane prodavnice iskoristiti kao dokaz sopstvene trijumfalne politike? Da nije tragično, bilo bi smešno.

Učinilo vam se da ste svojom podrškom Jankoviću "obeleženi" te da ste odbijeni na nekoliko konkursa sa različitim scenarijima. U međuvremenu se pokazalo da niste jedini potpisnik apela 100 kojem je onemogućeno da radi svoj posao. Čini se da je Slobodan Milošević imao više sluha za umetnike?

U odnosu ove vlasti prema kulturi, naročito prema umetnosti, jasno se vidi strah. Jer, kultura jedina može da pobediti ovu prostačku, beskrupuloznu družinu. Kada pogledate karikaturu Duška Petričića, ostajete zapanjeni pred jednostavnom istinom koja se nudi na običnom parčetu papira. Tu istinu ne može pobiti milion reči, pretnji, kletvi, laži. Ljudi pogledaju taj crtež umetnika i nasmeše se uvereni da su shvatili sve. Vlast se i te kako plaši mislećih i kreativnih ljudi koji, iznošenjem svojih ideja, makar se one ticale najnevinijih ili usko stručnih stvari, stvaraju klimu slobode suprotstavljanja različitih pogleda na svet. A to može biti jako opasno. Jer, ako svako može da kaže šta

"Floskula 'strani plaćenik', koju Vučić stalno koristi, najviše se odnosi na njega samog"

“Ovde se oni koji obmanjuju svoje podanike usput sa njima i zavitlavaju. Na jadan krajnje perverzan način, vlast ne samo da manipuliše ljudima nego ih usput i ponižava. To je više nego strašno, ne sećam se da sam u svome životu sreo nešto bolesnije”

misli, makar i u jedanaest uveče u Kulturnom dnevniku, a ako sve to nije usmereno veličanju oligarhije na vlasti, onda na dobro neće izaći.

Ipak, ima i onih kojima dobro ide: Ristovski, Goncić, Jadranka Jovanović, Tasovac... Kažu da Vučić traži podršku javnih ličnosti, ali da ume i da se revanšira.

Nisam siguran u to. Pre će biti da ih on iscedi i odbaci kao škart. Videćemo, uostalom, kako će karijera tih ljudi koje ste pomenuli nastaviti da se razvija. Uostalom, sama činjenica da te podržava vlasnik svega ne može iznedriti bilo šta vredno. Možda grešim? Videćemo.

Kada ste odlučili da snimite film o Petru Kočiću “Slepi putnik na brodu ludaka” (produkcija RTS-a, 2016), privukao vas je jedan detalj – Kočić se našao u centru otpora Austrougarima u ludnici Guberevac, koja je bila poslednja slobodna teritorija u Srbiji. Ta veza sa današnjicom na neki način vas je i podstakla da snimite film?

Da, dobro ste primetili. I danas postoje male, sitne tačke koje predstavljaju poslednje bastione otpora ovom bezumlju. Bilo da su to neka pozorišta, ili pojedini filmovi, savremena literatura; najviše slobode možete pronaći na internetu. Još nismo mrtvi, rekao bih. Tako je bilo i u Guberevcu 1916. Doktori, misleći ljudi, pa i pacijenti sa Petrom Kočićem na čelu, imali su snage da sačuvaju tih nekoliko stotina kvadrata svoje bolnice od okupacije. U trenutku kada su naša vojska i vlada bile na Krfu, znači van teritorije Srbije, ta duševna bolnica je ostala slobodna.

Inspiriše li vas ovo vreme proizvodnje laži, obmana i demagogije?

Moje mišljenje je da smo sa apsolutnom vlašću Aleksandra Vučića zagazili u jednu sasvim novu, do sada nepoznatu vrstu stvarnosti – u sferu apsolutne laži. Nije laž samo ono što taj čovek govori, ne radi se o gomili lažnih obećanja, lažnog predstavljanja sopstvene ličnosti i sličnih trikova koje na repertoaru ima taj gospodar neistine, nego i o njegovom mehanizmu vladanja, počevši od ministara sa lažnim diplomama, pa do njegovih medija koji predstavljaju prave fabrike dezinformacija i bezobzirnih kleveta, preko kontrolisanog sudstva koje je izgubilo smisao postojanja, pa do policije i vojske koje služe za gospodarevu ličnu upotrebu, ili gomile diletanata na svim rukovodećim položajima u državi – sve, sve je to u službi obmane. Laž je postala ne samo legitimna već i poželjna. Zamišljam kako će izgledati ova zemlja za dvadesetak, tridesetak godina kada je budu vodile generacije odrasle u sredini koja više ne poznaje istinu. Mislim da će ih istina, ako kojim slučajem u svome životu nabasaju na nju, šokirati, u svakom slučaju biće to neprijatno iskustvo! Što je još gore, veliki deo ljudi u svetu danas živi više ili manje manipulisan lažju. Jedino što se u nas radi o još jednoj finesi. Ovde se oni koji obmanjuju svoje podanike usput sa njima i zavitlavaju. Na jadan krajnje perverzan način, vlast ne samo da manipuliše ljudima nego ih usput i ponižava. To je više nego strašno, ne sećam se da sam u svome životu sreo nešto bolesnije.

A šta je bilo sa istinom?

Po mome mišljenju, postoji svetlost na kraju tunela (koja nije ona za koju cinici tvrde da je to u stvari voz koji dolazi u susret). Postoji nešto što sigurno nije laž – to je poezija. U umetnosti, u poetskom izrazu u najširem smislu te reči, laž se odmah prepoznaje i poništava sve. A istina se oseća, ona ne mora da se dokazuje. Da bi jedno artificijelno delo uopšte funkcionisalo, bilo priznato i doživljeno kao umetnost, ono mora biti istinito. U protivnom, ne samo da ne deluje, nego uopšte i ne postoji. Lažna umetnička dela brzo nestaju, prezrena i zaboravljena. Stoga je umetnost tako dragocena. I retka. Malo ljudi se odvaži da sa istinom ide do kraja. Pre svega sa istinom o sebi, ma kakva ona bila, ma koliko sablažnjavala ili bolela.

Šest meseci pred beogradske izbore nema dogovora opozicije. Šta, u takvim okolnostima, sledi?

Mislim da se “dogovor opozicije” precenjuje. Mnogo je važnija atmosfera u društvu, raspoloženje da se stvari menjaju, svest da svako od nas može učiniti nešto da se situacija preokrene. Ko ne zna o čemu govorim, neka pročita *Pobunjenog čoveka* Albera Kamija.

Danas i desnica i levica u opoziciji insistiraju na tome da Aleksandar Vučić nije izabran na demokratskim i fer izborima. Ipak, svojim učestvovanjem na takvim izborima koje kontrolišu jedan čovek i jedna grupacija na vlasti poslednjih nekoliko godina ta ista opozicija daje legitimitet izborima. Mislite li da bojkot izbora dok se ne omoguće isti uslovi za sve učesnike nije rešenje?

Sve više verujem da su ovakvi izbori, sa jednim jedinim kandidatom koji je unapred pobedio, sasvim besmisleni. Ne verujem u smenu vlasti u igri u kojoj on jedini vidi karte, a ostali ne znaju čak ni pravila igre u partiji koja se igra. Treba napraviti pritisak na vlast da pristane na elementarno poštene uslove izbora ili ne učestvovati na njima. To je, znam, veoma teško kada Evropa, zarad svojih sebičnih interesa, podržava čoveka koji, naočigled svih, krši elementarna ljudska prava utkana u osnivačku povelju Evropske unije. Uzgred, floskula “strani plaćenik”, koju Vučić stalno koristi, najviše se odnosi na njega samog.

O bojkotu izbora ni devedesetih nije bilo zajedničkog stava opozicije. Kao da se 26 godina vrtimo u istom krugu pitanja, raspravama ko je kriv što nemamo državu, nezavisne institucije, vladavinu prava. Na vlasti su oni isti, samo presvučeni, iz devedesetih. Ipak, šta je drugačije u odnosu na kraj prošlog veka u Srbiji?

Gore je. Tada je postojao konsenzus o neprijatelju, o mračnoj sili koja nas gura u rat. Misleći ljudi su shvatali o čemu se radi. A sada, u potpunoj bedi (ne mislim samo na siromaštvo), taj broj ljudi se smanjio, većina je pobegla, a ovi koji su ostali dva puta su zaključali vrata svojih stanova i čekaju. Šta? Da neko drugi popravi njihov život? To se neće dogoditi. ¶

ZORA DRČELIĆ

Ko je rekao Vili Brant

"Unutrašnji dijalog" o Kosovu je u medijima na nemačkom predstavljen baš kako Vučiću odgovara – kao stvar istorijska, a on kao vizionar. Bilo je to odstupanje od mahom kritičkog tona koji štampa u Nemačkoj, Austriji i Švajcarskoj obično neguje prema Vučiću

Za "Vreme" iz Bona

Priča zvuči odlično: tipična drama o preobražaju od koje bi se naježio i najveći mrzitelj holivudskih scenarija. Fudbalski huligan postaje radikalni nacionalista, biva paljanski novinar, pa sa skupštinske govornice priča nešto o ubijanju sto muslimana za jednog Srbina, onda je glavni Miloševićev cenzor, nudi se kao jatak srpskim "herojima" iz Srebrenice. Rez. A onda shvata zablude iz mladosti, najednom stupa na scenu kao evropejac, reformator, i na kraju, logično, postaje pomiritelj sa istorijskim zaslugama.

Takav ili sličan utisak mogao je steći prosečno obavešten čitalac na nemačkom govornom području ako je u poslednjih nekoliko sedmica u glasovitim nemačkim, austrijskim i švajcarskim novinama naleteo na analize o "unutrašnjem dijalogu" koji je u Srbiji najavio predsednik Aleksandar Vučić.

Vrag tesnog prostora vazda tera novinare da tematiku koju publika slabo poznaje približe nategnutim poređenjima sa poznatim događajima. Tako je u bečkom "Standardu" zapisano da se od autorskog teksta u "Blicu" krajem jula – u kojem je najavio famozni dijalog – "Vučić među evropskim diplomatama čak poredi sa Vilijem Brantom".

Ko su te "evropske diplomate" koje bi poredile srpskog predsednika sa kancelarom Brantom, utemeljiteljem nove istočne politike SR Nemačke, čovekom koji je autentično kleknuo u bivšem Varšavskom getu u znak izvinjenja? E, to autorka Adelhajd Velfl ne navodi niti je internet upamtio sličnu izjavu nekog diplomate, naprotiv – tek od njenog teksta veći, podguzni deo srpskih medija bruji o tome kako Vučića na Zapadu porede sa legendarnim nemačkim socijaldemokratom.

Vodeći konzervativni list Nemačke "Frankfurter algemajne cajtung" (FAZ) – uz "Velt" omiljeno dnevno štivo obrazovanijih birača demohrišćana – zagrabio je još dublje u džak sa metaforama: "Ono što Vučić piše je za srpske uslove otprilike kao kada bi turski predsednik Erdogan priznao da je 1915. bilo osmanlijskog genocida nad Jermenima", napisao je Mihael Martens, ranije dugogodišnji dopisnik iz Beograda, danas smešten u Atini.

To je inače novinar kojeg Vučić zove "moj prijatelj Mihael" – tako ga je više puta oslovio još tokom jedne posete Berlinu u junu 2014. kada je Martens moderirao prateću diskusiju o ekonomskim odnosima dve zemlje. Nije poznato da li je renomirani nemački novinar nečim zavredeo epitet "prijatelja" ili je u pitanju još jedna od brojnih Vučićevih inscenacija bliskosti sa zapadnom političkom, privrednom i medijskom elitom.

GDE TO PIŠE?

Citirani tekstovi u "Standardu" i FAZ-u polaze od pogrešne premise, zapravo nakaradne interpretacije Vučićevog teško čitljivog fraziranja u "Blicu". Tako Martens piše da je Vučić o Kosovu izrekao do sada "nečuveno", naime da bi njegovi "zemljaci trebalo da se konačno pomire sa nezavisnošću nekadašnjeg dela zemlje". Slično, Velfl piše da je jasno kako Srbija više nikad neće imati uticaja nad teritorijom Kosova te da Vučić sada "zahteva od svojih zemljaka da ovo prime k znanju".

U Vučićevom pamfletu tako nešto uopšte ne piše. Pominje se tamo da ne treba "zabijati glavu u pesak", ne dozvoliti "dugačak, neravnomeran vrisak", da nema rešenja "u našim mitovima", ali isto tako mutno piše da ne sme biti "odricanja svih naših nacionalnih i državnih interesa" i da on, Vučić, nije neko ko bi zbog "šećerne table dobijene u nekoj od zapadnih ambasada pristao da isporuči sva srpska ognjišta". I još piše da nam trebaju "ruke uprljane kompromisima".

Nijedno slovce ne daje povoda za zaključak da je Vučić potpuno preumio pa najednom pozvao Srbe da prihvate nezavisnost Kosova, kako se netačno sugeriše u "Standardu" i FAZ-u. Nemačka novinarska škola je, doduše, drugačija od anglosaksonske utoliko što se u člancima često prepliću činjenice, analize i stavovi samog novinara. No i tu važi pravilo da se jedno jasno mora razabrati od drugog, da su činjenice svete, a komentari slobodni.

Ali kada se jednom pođe od pogrešne tačke, onda samo može da se zaluta. Tako Martens dalje piše da je "Vučić preskočio mračnu senku srpske istorije na čijem je nastajanju jednom prilježno radio" te da mu velika moć koju poseduje omogućava da u pogledu Kosova bude prvi srpski političar koji će "prekinuti sa kukavičlukom" plašeći se od birača, nacionalističkih intelektualaca i Srpske pravoslavne crkve.

Analiza je daleko odmerenija u tekstu koji je za ugledni "Noje cirher cajtung" (NZZ) još krajem jula napisao Andreas Ernst. On je jedan od najboljih poznavalaca Balkana među novinarima koji pišu na nemačkom i ujedno jedini stalni dopisnik koji još živi u Beogradu. "Dugoročno rešenje kosovskog pitanja je u interesu Srba i Albanaca. U Srbiji bi za njega trebalo stvoriti široku podršku", navodi on.

Za razliku od Martensa koji Vučićev tekst više puta naziva "esejom", Ernst piše da je tekst "špikovan metaforama" i "težak za varenje". Vučić nije opisan ni kao Vili Brant, ni kao istorijski pomiritelj, već kao "politički preduzetnik" koji želi da pomeri stvari sa mrtve tačke, pa daje "dobar predložak za dijalog sa Albancima".

Pasusu koji je najviše iznervirao Tviter-opoziciju u Srbiji u Ernstovom tekstu zapravo se nema šta zameriti: "Reakcija

Foto: AP Photo

SREĆA, SREĆA, RADOST: A. Vučić sa A. Merkel i S. Kurcom

Foto: Tanjug

opozicije u Srbiji bila je razočaravajuće prazna. Svakako je tačno da medijska dominacija vlasti i njena kontrola nad mnogim elektronskim i štampanim medijima predstavlja loš preduslov za plodan javni dijalog. Ali ta strukturna prepreka ne može da zabašuri da u velikom delu opozicije naprosto nedostaje ideja o tome kako Srbija dugoročno treba da uredi odnose sa Kosovom."

"PREOBRAŽEN" ILI "MAKIJAVELISTA"?

Razlika između Ernsta i Martensa je u tome što je ovaj drugi potpuno uveren da se Vučić zaista promenio. Tako je jedan portret Vučića u martu 2014. bio naslovljen: "Preobraćen". O njegovim radikalskim godinama sve najgore, ali "Vučić je prethodnih godina izveo preobražaj koji deluje verodostojno. U jednom razgovoru za FAZ u januaru rekao je: 'Ne stidim se da kažem: Varao sam se. Grešio sam. Nisam bio u pravu. Iako nije lako, ja priznajem svoje zablude.' To su samo reči, doduše Vučić ih podupire odlučnom borbom protiv korupcije."

Pred ovogodišnje izbore Martens, doduše, piše da Vučić deo popularnosti duguje medijima koji "osim retkih izuzetaka" o njemu pišu "isključivo pozitivno, i to ne u najvećem broju slučajeva, nego uvek". Ali dodaje da je Vučić omiljen jer je postigao štošta u ekonomiji, navodeći kao primer razvoj beogradskog aerodroma "sa ponovnim direktnim letom za Njujork" ili "Beograd na vodi", novu gradsku četvrt koja nastaje gde su ranije "rđale industrijske ruine".

U NZZ-u je, sa druge strane, neposredno nakon predsedničkih izbora objavljen portret naslovljen: "Makijavelista". Tu piše da je kontrola medija "rigorozna", da je "politika u Vučićevoj Srbiji postala igra emocijama u kojoj potpuno nedostaju suštinske debate". Njegova putovanja po regionu predstavljaju se kao "žrtveni put kako bi se srpskom narodu omogućila bolja budućnost. Ona nisu znak pomirenja, a pogotovu ne priznanja krivice u bilo kojoj formi. To ne čudi: Vučić svoju konverziju iz nacionaliste u evropejca objašnjava strogo pragmatično. Nekadašnja politika konflikata i rata 'nije donela rezultate već samo nesreću'. Zato je od nje odustao. Novi predsednik je makijavelista više nego išta drugo." »

UTICAJ MEDIJA NA POLITIKU

Značaj napisa o Vučiću u stranoj štampi ne treba ni preceniti kao što to čine tabloidni mediji u Srbiji, ali ni potceniti. Teško bi se na ulicama Frankfurta ili Minhena među deset slučajno odabranih Nemaca našao jedan koji bi prepoznao Vučića ili pogodio ko je on tačno. Ali na osnovu pisanja ozbiljnih novina, stavove formiraju političari i intelektualna elita, ocene iz tekstova nalaze put i do poverljivih analiza nemačkog Ministarstva spoljnih poslova koje onda služe izvršnoj vlasti ili poslanicima za pripremu na određenu temu.

Naposletku, neki tekstovi znaju da imaju i daleko veću težinu. Tako se, recimo, nemački Kancelarija za migracije i izbeglice pri proceni da li je neko "pravi" ili "lažni" potražilac azila sasvim zvanično služi bazom podataka u kojoj su probrani novinski članci o određenoj zemlji (mada neće javno da kažu koji tačno članci). A upravo je konzervativna štampa poput FAZ-a insistirala na verziji prema kojoj Romi iz Srbije i susednih zemalja u Nemačku dolaze bežeći od ekonomske bede i u želji da se okoriste nemačkim socijalnim sistemom. Izgleda da su takve analize bolje legle Kancelariji za migracije od onih u levičarskim listovima gde se pisalo o sistematskom potiskivanju Roma na socijalne margine balkanskih društava.

"U slučaju FAZ-a i NZZ-a važno je znati da se radi o listovima koje ujutro listaju i politička elita i berzanski menadžeri", navodi Dragoslav Dedović, urednik redakcije DW na srpskom. On za "Vreme" ocenjuje da "politički konzervativni, a privredno neoliberalni ideološki okvir" tih novina daje odgovor zašto se tamo povremeno objavljuju hvalospevi beogradskom autokrati. Te hvalospeve vidi kao deo interesne projekcije.

"Naime, Vučić je svoje naprednjake nakon preletačkog lupinga 2008. definisao, uz pomoć zapadnih prijatelja, kao nacionalnokonzervativnu partiju. Osim toga, Vučić je označio Nemačku kao strateškog saveznika. A psiholozi tvrde da se ljudi zaljubljuju kada sebe otkriju u drugome. Konzervativne novinarske elite Nemačke i Švajcarske otkrile su u Vučiću konzervativnog evropejca koji je prešao put od Savla do Pavla, od velikosrpskog šoviniste do 'normalnog' konzervativca. A ekonomska elita je otkrila nekoga ko će učiniti sve da dampingom cene rada privuče njihovu pažnju. On neće da ratuje već da trguje. A u paketu je i Kosovo", dodaje Dedović.

Kako god bilo, Vučić je taktički uspeo bez ikakvog rizika. Sam nije rekao ništa konkretno o Kosovu, a bacio je kosku opoziciji da se ona glođe ili makar pokaže da – jednako kao i Vučić – nema u ponudi ništa više od mantre da se treba boriti za bolji život Srba na Kosovu, ali da ne treba priznati nezavisnost ni za živu glavu. Taj utisak je, evo, prenet i u uglednu evropsku štampu, čime je Vučić sebi pribavio baš onu "šećernu tablu" sa Zapada za koju se tobože ne prodaje.

NE SME DA SE ZNA DA ZNAMO

Utisak je baš potaman političkim stratezima u Berlinu, Beču ili Briselu. Tamo su u Vučiću prepoznali nekoga ko je – doduše uz puno prenemaganja i gromopucatelnih reči – savitljiviji po pitanju Kosova nego što su bili Koštunica ili Tadić. Možda baš zato što su pomenuta dvojica svojevremeno u opoziciji imali razjarenog Vučića i hordu radikala spremnih na ulične izgrede. Drugo, ali nikako manje važno, dominantna ekonomska politika u EU baš je ona u koju Vučić izgleda tvrdo veruje: stezanje kaiša, privatizacija svega, razgradnja prava radnika. Ako to ide u paketu sa masnim subvencijama za nemačke i austrijske firme u čijim halama bedno plaćeni Srbi motaju kablove i sklapaju sijalice – tim bolje.

Naivno je misliti da "oni tamo" ne znaju za glajhšaltovanje medija, fantome iz Savamale i paralelnu partijsku državu ili da im to ne smeta. Samo su im ljudska prava i slobode u Srbiji trenutno manje važni od tzv. stabilnosti. Da i te kako znaju potvrđuje se tu i tamo, recimo u izveštajima Dejvida Mekalistera za Evropski parlament ili u izveštajima Evropske komisije o napretku.

Do Dojče velea je tako u januaru stigla interna analiza Ministarstva spoljnih poslova Nemačke u kojoj se čak ide u detalje: pominju se Savamala, "nacionalističke i etnocentrične" poruke u kampanji, čak u detalje i upodobljavanje RT Vojvodine. Pa ipak, ono što znaju tamo gde treba da znaju nikako nije namenjeno javnosti. Kada je Dojče vele citirao iz pomenutog papira, Ministarstvo je zbog "curenja" informacija ka novinarima prestalo da šalje ovakve analize poslanicima Spoljnopolitičkog odbora Bundestaga.

Vučić se u nemačkim medijima često posipa pepelom zbog svojih radikalskih godina, ispoveda grehe više nego što je ikad učinio u nekom intervjuu za srpski medij. A ako na Nemce išta ostavlja utisak, onda je to posipanje pepelom. Izgleda da je Vučić za ovo polje našao dobre savetnike

Kada se podvuče crta, mediji na nemačkom sve ređe i sve površnije izveštavaju o Srbiji i Balkanu, što je siguran znak da su ratna žarišta otišla negde drugde. Oni koji drže do sebe, pa još u redakciji ili na terenu imaju ljude koji se iole razumeju u srpske prilike, i dalje su veoma kritični prema Vučićevoj vlasti – napisi o "unutrašnjem dijalogu" tu nisu reprezentativan primer. Vrlo je verovatno da publici u Srbiji to tako ne izgleda jer su Tanjug i bulumenta drugih Vučiću naklonjenih medija skloni da pincetom povade samo pohvale i prenesu ih na srpski jezik.

Kada strani mediji imaju priliku da intervjuišu samog Vučića, on bude sve ono što prema novinarima u Srbiji nije: uljudan, razborit, kulturan, i kada ga pitaju kritički, vazda pragmatičan i oduševljen Angelom Merkel. I još nešto: Vučić se u nemačkim medijima često posipa pepelom zbog svojih radikalskih godina, ispoveda grehe više nego što je ikad učinio u nekom intervjuu za srpski medij. A ako na Nemce išta ostavlja utisak, onda je to posipanje pepelom. Izgleda da je Vučić za ovo polje našao dobre savetnike. ¶

NEMANJA RUJEVIĆ

CROWNE PLAZA®
BELGRADE

ČEKAMO VAS NA SUNČANOJ STRANI

BAŠTA RESTORANA **PRIME**
SAVRŠEN RUČAK NA OTVORENOM

PRIME *out*

T. + 381 11 2204 030
A. Vladimira Popovića 10. 11070 Beograd
PRIMERESTAURANT.RS

Letnje priče srpskog Trampa

Izjavivši u gaćama na Crnogorskom primorju da je spreman da Crvenu zvezdu popne na krov sveta, Bogoljub Karić je još jednom pokazao u kojoj meri poznaje kako "diše" Srbija. U mesecima ispred nas videćemo da li je sada opet "sluga režima" kao u vreme Slobodana Miloševića ili će se opet baciti u političke vode koje su ga umalo potopile

Šta hoće Bogoljub Karić (63 godine), srpski preduzetnik sa kapitalom u bivšim republikama Sovjetskog Saveza i Ruskoj Federaciji, te pater familias najpoznatije srpske preduzetničke porodice koja za sebe tvrdi da se biznisom bavi još od sredine 18. veka?

Poslednje što smo saznali objavile su "Večernje novosti" sredinom avgusta 2017. Tada je Karić poručio sa Crnogorskog primorja da mu je cilj da zajedno sa drugim članovima Udruženja industrijalaca Srbije pomogne KK Crvena zvezda, klub koji je već šest godina u sigurnim rukama Nebojše Čovića (59 godina), takođe preduzetnika sa političkim ambicijama i iskustvom u politici.

Karićeva najava da bi možda uložio novac u klub sa velikim evropskim ambicijama tokom poslednjih sezona i kome je za plasman na završna evropska takmičenja nedostajalo još malo novca za neko dodatno pojačanje, uzbudilo je narod u Srbiji uspavan velikim vrućinama i sporim ritmom avgusta.

Paparaci su slikali Karića i Čovića kako piju kafu. A onda je i novinarska mašta dalje uradila svoje. Posle Karićeve izjave da je spreman da pomogne, javio se i Čović, iskusan u javnim nastupima, rekavši da je svaka pomoć dobrodošla i da će Karić dobiti ponudu kako može da bude u poslovnom pulu ovog kluba. Inače, Zvezda je uprkos "domaćinskom poslovanju", naklonosti države i sponzora sa raznih strana, konstantno kuburila sa novcem.

Pored ove "najave", pojačala se priča i o izgradnji Tesla grada, novog supernaselja. Ono bi trebalo da bude izgrađeno u Beogradu i to takođe novcem i znanjem onoga što se nekada zvalo Kompanija "Braća Karić", a danas je "Dana holdings" ili već neka druga kompanija iz "sistema" u vlasništvu članova porodice Karić.

Tesla grad je pominjan u velikim planovima koje je pokazala uprava Beograda kao krajnje odredište prve linije metroa. On bi trebalo da počne da se gradi 2020. i da spoji Mirijevo i Beograd na vodi sa Tesla gradom na Makišu – zemljištu povezanom za glavna izvorišta pijaće vode u Beogradu.

Dakle, posle povratka u Srbiju, Bogoljub Karić je nastavio tamo gde je stao pre desetak godina: veliki planovi za preporod Srbije i posedovanje bar jednog medija (u međuvremenu je ponovo pokrenut BK TV tako što je Karić kupio TV Novu od Dejana Jocića, nekadašnjeg direktora TV Prve). U sklopu planova za preporod cele Srbije, bez Kosova, jer o njemu ne govori puno, Karić je predvideo da širom Srbije krene sa izgradnjom miliona kvadrata po ceni 500 evra. Na taj način bi, valjda, omogućio svima da na lak način dođu do krova nad glavom, ali i da se tako razbuca "mafija" koja prodaje kvadrate po višestruko većim cenama. Karić je izjavio da su oni zadovoljni ako po kvadratu zarade 50 evra. U Tesla gradu planiraju da sagrade preko milion kvadrata, pa kada se to pomnoži sa ovom projekcijom ne može se reći da je zarada više nego solidna – 50 miliona evra.

MEL KAO BOGOLJUB

Ali, da li su realne ove najava i šta stoji iz njih? Ili Karić, talentovani preduzetnik i političar, koristi situaciju kada su mu tabloidi naklonjeni da nastavi da gradi svoj imidž onako kako je to godinama radio? Odnosno, da li je to što govori realno ili je reč o medijskim diverzijama koje služe da se ne vidi suština? Ona se sastoji u tome da je Karić oslobođen optužbi na čudan način, da je sve vreme svog "egzila" najnormalnije radio i okretao novac u zemljama nekadašnjeg SSSR, a kod kuće obezbedio prostor za delovanje kroz koaliciju sa vladajućim SNS-om. Da li mu je ovo poslednje na kraju dana i donelo "slobodu"? U tom kontekstu treba posmatrati sve njegove letnje najave. Njih, čini se, niko ne uzima preterano ozbiljno i više se razumeju kao i ona najava o snimanju filma o porodici Karić u holivudskoj produkciji u kome će Mel Gibson biti Bogoljub, a Džulija Roberts njegova supruga Milanka.

Trenutno u srpskom poslovnom registru postoje preduzeća pod imenom BK Group i BK Tesla sa ultimativnim

PO DRUGI PUT MEĐU SRBIMA: B. Karić
Foto: M. Milenković

vlasnicima na Kipru u *offshore* zoni, kompanije Verado LTD i BK Tesla holding LTD. Pomenuta "Dana holdings", koja je ranije predstavljena kao jedna od kompanija porodice Karić, nije registrovana u Srbiji i poznata je po tome da u Minsku, glavnom gradu Belorusije, zida veliki stambeno-poslovni kompleks koji su rado posećivali najviši rukovodioci Srbije u vreme kada se Bogoljub Karić nalazio na poternici – Maja Gojković i Tomislav Nikolić (u vreme predsednikovanja).

S druge strane, za Karića se trenutno pred sudovima u Srbiji vezuju na desetine različitih sudskih postupaka, sve u vezi sa kompanijama u kojima se ranije pojavljivao kao vlasnik, a koje su u međuvremenu oterane u stečaj ili su likvidirane. Zvanično, on se danas kao vlasnik pojavljuje samo u kompaniji Yunet international, a sve ostalo je vezano za *offshore* zone ili je upisano u nekom registru u Rusiji ili nekoj drugoj republici nekadašnjeg SSSR.

Pored toga što se bavi ovim spektakularnim najavama, koje su uvek vezane za grandiozne stvari i pokazuju da je njegov talenat za komuniciranje sa najširom javnošću unikatan, Bogoljub Karić redovan je i aktivan na društvenim mrežama, posebno na Fejsbuku gde gotovo svakodnevno "postuje" u maniru velike estradne zvezde, tretirajući svoju "publiku" kao fanove ili – kako se čini – buduće glasače. Očigledno, razumeo je na pravi način značaj i moć društvenih mreža i dozvoljava svima koji ga prate da na dnevnom nivou imaju informaciju o tome gde se i s kim nalazi, šta radi i šta ga je tog dana obradovalo ili rastužilo.

IZ RUSIJE S LJUBAVLJU

Karić je – a o tome je u 2016. bilo reči u javnosti – neka vrsta lokalnog Donalda Trampa. Dakle, čoveka koji govori glasno i jasno, služi se opštim mestima i uz pomoć medija uspeva da od sebe izgradi uticajnog bogataša čije je pravo bogatstvo zapravo vrlo upitno. Za razliku od Trampa, koji je iz bogate porodice i koga je otac snažno podržavao na početku njegove graditeljske i plejboj karijere, Karić je uvek isticao da je sa braćom sam stvorio poslovno carstvo, ali s tim da joj preduzetnički i napredni koreni potiču iz 18. veka, što im je i omogućilo da razviju svoj "biznis" čak i u vreme socijalističkog sistema.

Karića i Trampa povezuje i poslovna ljubav prema Rusiji i drugim državama nastalim posle raspada SSSR. Sudeći, međutim, prema Karićevim prezentacijama, čini se da je on imao mnogo više uspeha od Trampa u graditeljskim poslovima na tom terenu... Sada se nameračio da uradi ono što je Tramp uradio na početku svoje poslovne karijere. To je da uz pomoć svojih koalicionih partnera promeni izgled Beograda izgradnjom megalomanskog Tesla grada na mestu za koje se veruje da bi trebalo da bude zaštićeno od gradnje jer je vezano za snabdevanje vodom Beograđana.

Međutim, za sada, sve su to najave, velike priče u koje bi trebalo da svi poverujemo jer se valjda podrazumeva da Karići imaju puno novca ili da su sposobni da donesu kapital potreban da se u Srbiji izgradi na milione kvadrata najboljeg poslovno-stambenog prostora i da se KK Crvena zvezda dotira onoliko koliko je potrebno da je u proleće 2018. godine gledamo u Beogradu na završnom turniru evropske košarkaške Lige šampiona. Iz njihovog ranijeg delovanja javnost u Srbiji je mogla da nauči nešto drugo. A to je da su svoj najveći "biznis", koji je bio u oblasti mobilne telefonije i bankarstva, napravili uz amin tadašnje vlasti Slobodana Miloševića, da su imali privilegije koje drugi nisu imali u to doba, ali i da su umeli da to što prave, prave "na veliko", da bude kič ali glamurozno, i da su na neki način uvek pomerali granice u onome čime su se bavili.

Ukratko, Bogoljub Karić je, sa svojom porodicom, spojio "simit" i "sim karticu", tradicionalni hleb svojih baka sa naprednom mobilnom tehnologijom, on je, simbolički, android koji igra tradicionalna kola sa Kosova. Zbog svega toga je u jednom trenutku i pomislio da bi trebalo da obrije brkove i da se "baci na politiku". Napravio je tada, na izborima za predsednika Srbije 2004, solidan rezultat, ali se i tada pokazalo da Srbija ipak nije Amerika i da ponekad ne vrede ni pare ni mediji da bi se ljudi ubedili da nekom povere političku moć.

Od tada je prošlo 13 godina. Uprkos tome što je Bogoljub Karić po povratku u Srbiju izjavljivao da neće biti politički aktivan, svaka njegova izjava je "državotvorna" i nema mnogo veze sa preduzetništvom. A da li je njegovo vreme prošlo, tek ćemo da vidimo. Brkovi su se u međuvremenu vratili u modu. ¶

SLOBODAN GEORGIJEV

Isti tretman za istu muku

Neophodno je da se uloži mnogo više truda od jednog političkog čina ("ponude državljanstva") kako bi Srbija dobila efikasan i delotvoran sistem azila koji bi mogao da pruži zaštitu i malom Pikasu iz Avganistana, ali i mnogim drugim ljudima koji su napustili svoje zemlje porekla, ne da bi našli posao u Nemačkoj ili Holandiji, već da bi sačuvali goli život

Piše: **Nikola Kovačević**

Jedna od vesti koje su obeležile proteklu nedelju odnosila se na velikodušan gest predsednika Republike Srbije Aleksandra Vučića koji je, iako to ne spada u domen njegovih ustavom i zakonom delegiranih ovlašćenja, odlučio da dečaku Farhadu Nuriju iz Avganistana (poznatijem kao "mali Pikaso") i njegovoj porodici ponudi državljanstvo Srbije, i na taj način ih liši brojnih nedaća koje su se nesumnjivo nalazile pred njima dok su u Centru za azil u Krnjači čekali svoj red na listi za ulazak u Mađarsku. Da se odmah razumemo, ovakav gest bez ikakve sumnje predstavlja mudar državnički potez koji šalje dobru sliku o Srbiji u svet i, što je najvažnije, daje neku perspektivu četvoročlanoj porodici koja je napustila ratom razoreni Avganistan. Međutim, ovaj gest isto tako predstavlja ono što nama pravnicima i te kako smeta, a to je mešanje politike u oblasti i situacije koje bi trebalo da se rešavaju na način koji je predviđen važećim propisima Srbije, a u koje (verovali mnogi državni službenici koji rade u oblasti azila i migracija ili ne) spadaju i pravnoobavezujući i direktno primenjivi standardi koji proističu iz međunarodnih konvencija i prakse međunarodnih tela kao što je npr. Evropski sud.

Ono što sam hteo da kažem jeste da je ishod ove odluke (bezbedan i perspektivan ostanak porodice Nuri u Srbiji) mogao da se postigne i doslednom primenom Zakona o azilu Srbije, koji ljudima koji su svoju zemlju porekla napustili u strahu od progona i nasilja opštih razmera garantuje međunarodnu zaštitu u vidu utočišta ili supsidijarne zaštite. Drugim rečima, ovaj čin predsednika Republike mogao bi se posmatrati kao oličenje izuzetnog odnosa Srbije prema izbeglicama i tražiocima azila, kada bi svi drugi ljudi koji se nalaze u sličnoj ili čak težoj situaciji (poput Sirijaca na primer) kao porodica Nuri, imali prilike da dobiju zaštitu naše zemlje. Nažalost, to nije uvek slučaj, te se preostalih 99,9 odsto ljudi koji borave u Srbiji i žele, ili barem razmatraju da u njoj zatraže azil, podvrgava potpuno drugačijem tretmanu od onoga koji je talentovani Farhad dobio na prijemu kod predsednika Republike.

Kada se priča o Srbiji i o izbegličkoj krizi koja je "splasnula" postizanjem političkog (NE PRAVNOG) dogovora između EU i Turske, uglavnom se govori o zemlji koja je pokazala humano lice i koje zbog svoje neposredne i burne prošlosti (rat u Jugoslaviji) razume muke i patnje ljudi koji su u stotinama hiljada prolazili kroz nju u periodu 2015/2016. godine. I zaista, humanitarni odgovor tokom masovnog priliva izbeglica nije bio savršen, ali je bio dovoljno dobar da svako ko je prošao kroz Srbiju dobije egzistencijalni minimum. Komesarijat za izbeglice i migracije organizovao je čitavu mrežu prihvatnih centara u kojima uslovi variraju od odličnih do negde i ne tako dobrih, ali koji pružaju osnovno ljudima koji u najvećem broju slučajeva pokušavaju da nastave svoj put dalje (što je usled mađarske žičane ograde i hrvatske policijske brutalnosti sve teže i teže).

TEŠKO PRELAZNE GRANICE

Ipak, na granicama Srbije odvija se, kako to predstavnici Ministarstva odbrane (MO) i MUP-a često umeju da naglase, svakodnevna borba za očuvanje bezbednosti Republike Srbije i suzbijanje ilegalnih migracija. Tu borbu vode združene snage vojske i policije koje su oformljene političkom odlukom Vlade u julu 2016. godine, a sa ciljem da se spreči masovan priliv "ilegalnih migranata" u Srbiju. Metode koje ove jedinice koriste nemaju veze sa važećim zakonima Srbije, tj. imaju za cilj da na svaki, pa i pravno nedozvoljen način, odvrate izbeglice i tražioce azila da pristupe našoj teritoriji i postupku azila. I tako je u julu 2016. godine na našim granicama sa Bugarskom i Makedonijom uvedena praksa strogo zabranjena našim Ustavom, ali i međunarodnim pravom, koja se oslikava u svakodnevnim kolektivnim (neformalnim) proterivanjima i tzv. *pushback*-ovima u susedne zemlje. Više od 22.000 ljudi je prema poslednjim i ponosno iznetim podacima MO i MUP-a sprečeno da iz Makedonije i Bugarske uđe u Srbiju od jula 2016. godine do današnjeg dana. Kako izgleda ta herojska borba sa "nadirućom hordom ilegalnih migranata" (u koje je do pre nešto više od osam meseci spadao i mali Pikaso iz Avganistana), može se najbolje videti na slučaju sirijske porodice koja je 17. decembra prošle godine ostavljena od strane "junaka" iz združenih snaga vojske i policije na minus 11 stepeni u šumi kod Bosilegrada. Do današnjeg dana niko nije odgovarao što je sedmoro ljudi, među kojima su bili i dete od dve godine i trudnica, ostavljeno da se smrzne na zelenoj granici sa Bugarskom.

Ovakvih slučajeva ima još, a jedan od bolje dokumentovanih je i slučaj od 3. februara 2017. godine, kada su pripadnici združenih snaga vojske i policije kolektivno proterali u Bugarsku

Foto: Dimitrije Goll /Tanjug

25 izbeglica iz Avganistana, među kojima i devetoro dece (sva starosti od jedne do sedam godina), iako je Prekršajni sud u Pirotu naredio graničnoj policiji da ih odvede u kamp Divljana kod Bele Palanke (više podataka o ovom incidentu navodi se u prvom kvartalnom izveštaju Beogradskog centra za ljudska prava za 2017. godinu). Ne mogu sa sigurnošću da tvrdim, ali ne bih isključio mogućnost da je i porodica Nuri bila podvrgnuta sličnoj praksi barem jednom, s obzirom da je mali broj klijenata Beogradskog centra za ljudska prava bez ikakvih problema uspeo da uđe u Srbiju "iz prve".

KONCEPT "SIGURNE TREĆE ZEMLJE"

Onog trenutka kada izbeglice uspeju da uđu u Srbiju i kada odluče da zatraže azil, umesto prijatnog razgovora u zgradi Predsedništva od nekoliko minuta, očekuje ih duga i mukotrpna procedura azila koja može da traje od nekoliko meseci do nekoliko godina. Najbolje prolaze ljudi koji pred prvostepenim organom, Kancelarijom za azil, uspeju da izdejstvuju da se njihov slučaj raspravi u meritumu. Tada imaju više od 50 odsto šansi, pod uslovom da dokažu da su svoju zemlju porekla napustili u strahu od progona. Međutim, veća je verovatnoća da će njihov zahtev za azil biti odbačen jer su, navodno, Bugarska i Makedonija (zemlje koje su poznate po izuzetno lošem tretmanu izbeglica i migranata) za njih bile sigurne i jer su tamo mogli da traže azil. Ukoliko ishod prvostepenog postupka bude negativan, u smislu da je primenjen tzv. koncept sigurne treće zemlje, šanse za dobijanje azila pred višim instancama poput Komisije za azil i Upravnog suda su praktično nepostojeće.

U tim telima (uz nekoliko izuzetaka) očigledno sede ljudi koji su (što se mene lično tiče) dokazali za ovih skoro deset godina postojanja sistema azila u Srbiji da ili ne žele da priznaju da postoji međunarodno pravo ljudskih prava i međunardno izbegličko pravo, ili da o njima malo znaju. Dakle, za razliku od Kancelarije za azil kod koje je primetan napredak u poslednjih nekoliko godina (iako radi sa minimalnim kapacitetima i u teškim uslovima), Komisija za azil i Upravni sud su se izveštili u "štancovanju odluka" kojima se automatski primenjuje koncept sigurne treće zemlje u odnosu na Makedoniju i Bugarsku. Na sreću porodice Nuri, njima niko nije postavio pitanje zašto nisu tražili azil u Bugarskoj ili Makedoniji (verovatno u Bugarskoj) kada im je ponuđeno državljanstvo.

Za one koji imaju više sreće i koji uspeju da dobiju azil (svega dvoje ljudi ove godine, što znači da je predsednik postigao duplo bolji rezultat od organa nadležnih za sprovođenje postupka azila ukoliko četvoročlana porodica X odluči da prihvati njegovu ponudu), čeka ih integracija u srpsko društvo koja je svoje prve korake napravila tek krajem 2016. godine. Nije lako naučiti jezik koji je preduslov za nastavak školovanja i pristup tržištu rada. Nije lako sedeti u Srbiji bez mogućnosti putovanja i posete svojim najbližim u drugim zemljama, jer MUP još uvek ne izdaje putne isprave za izbeglice, iako postojeći zakon o azilu to predviđa. Međutim, sve te probleme u svega nekoliko minuta predsednik Republike je rešio za porodicu Nuri kada im je ponudio državljanstvo, srpske pasoše i posao za "glavu porodice".

Ostaje otvoreno pitanje zašto brojni ljudi, među kojima ima lekara opšte prakse, stomatologa, arheologa, poljoprivrednih i kompjuterskih inženjera, matematičara i drugih, ne mogu da dobiju mogućnost da ostanu u Srbiji (tj. da dobiju azil), ili ako su tu mogućnost dobili, da se integrišu na način na koji je to porodici Nuri omogućio predsednik. Takva mogućnost za njih bez ikakve sumnje postoji jer su (većina njih) ispunili sve uslove koje postavlja naš Zakon o azilu, koji samo treba da bude primenjen na adekvatan način. Prema tome, kako bi pored porodice Nuri iz Avganistana jednake šanse imali i drugi ljudi koji se nalaze u istom ili čak gorem položaju, neophodno je da se njihovi slučajevi rešavaju na način na koji predviđaju važeći propisi Srbije. Drugim rečima, neophodno je da se uloži mnogo više truda od jednog političkog čina ("ponude državljanstva") kako bi Srbija dobila efikasan i delotvoran sistem azila koji bi mogao da pruži zaštitu i malom Pikasu iz Avganistana, ali i mnogim drugim ljudima koji su napustili svoje zemlje porekla, ne da bi našli posao u Nemačkoj ili Holandiji, već da bi sačuvali goli život. Samo na taj način bi se stvorila situacija u kojoj niko ne bi mogao da spori humano lice Srbije u najvećoj izbegličkoj krizi u Evropi posle Drugog svetskog rata. ¶

Autor je pravnik Beogradskog centra za ljudska prava

Mnogo buke ni oko čega

Vole ljudi da opletu po gasu, prija im egu, osećaju se snažnim, ali kada vide policijsku patrolu ulagane, uprepodobe se, pa kad opasnost prođe opletu opet. Tome će, navodno, da dohaka kontinuirano automatsko merenje prosečne brzine vozila na auto-putevima

Od 1. septembra sistem naplate putarina na auto-putevima detektovaće prosečnu brzinu vozila i svaka veća od najveće dozvoljene – trenutno je to 120 kilometara na sat, a ima nagoveštaja da će da bude podignuta na 130 km/h – biće prosleđena policiji na dalje staranje i postupanje.

Ova novotarija, zgodna da se stane u kraj prebrzoj vožnji koja je, to treba imati na umu, najčešći uzrok udesa na auto-putevima, ali i još zgodnije da se dodatno dopuni budžet saobraćajne policije bez dodatnog angažovanja ljudskih resursa, nije naišla na odobravanje. Kao, ne može policija da koristi sistem naplate za otkrivanje prekršaja, da se time dezavuiše Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, da je sama ideja besmislena jer sistem je lako prevariti, da toga nema nigde do u Srbiji, a i ako ga ima to je samo na kratkim i opasnim deonicama kao što su tuneli, prevoji i uopšte uzev na takvim deonicama.

STRANA ISKUSTVA

Za početak, nije tačno da policija ne može da koristi kamere na naplatnim rampama za detektovanje prekoračenja brzine – u Članu 286. Zakona o bezbednosti saobraćaja, stav drugi, piše da može. Kratko prepričano, organ nadležan za poslove saobraćaja, policija, može da ovlasti upravljača puta, javno preduzeće i ustanovu – Srbija puteve, za snimanje saobraćaja u svrhu kontrole saobraćaja.

Takođe, nije tačno da se time krši Zakon o zaštiti podataka o ličnosti jer, pre svega, automobil nije ličnost već stvar, a sve i da jeste ličnost, pomenuti zakon ne zabranjuje prikupljanje podataka, već neovlašćeno obrađivanje tih podataka. Kako je za "Vreme" objasnio Zlatko Petrović, pomoćnik generalnog sekretara poverenika za zaštitu podataka o ličnosti, operater naplate putarina – Javno preduzeće Putevi Srbije te podatke ne obrađuje nego samo prosleđuje policiji koja je pak ovlašćena da podatke obrađuje i po potrebi procesuira.

Nije tačno ni da tako nečeg ima samo u Srbiji: u više evropskih zemalja – Austriji, Holandiji, Velikoj Britaniji i Italiji – takvi sistemi već podugo rade. U nekima od njih rade samo na opasnim deonicama, dok su Italijani najdalje odmakli: još 2004. godine pokrenut je projekat snimanja prosečne brzine vozila na auto-putevima kodnog imena Tutor. Do 2005. godine, kada je i aktiviran, na 1120 kilometara auto-puteva izgrađene su rampe sa kamerama preko cele širine puta na udaljenostima od 10 do 25 kilometara, kako gde i kako je zgodno. Za samo godinu dana aktivnog rada, zabeleženo je 22 odsto manje svih udesa u kojima je povređeno 34 odsto ljudi manje, dok je broj poginulih prepolovljen. Zanimljivo: te godine policija je na kućne adrese prekršilaca poslala svega 15.000 biljeta. Samo postojanje kamera na italijanske vozače, poznate po vožnji kako se kome ćefne, delovalo je blagotvorno. Danas ovaj sistem pokriva 3100 kilometara, odnosno nešto više od 40 odsto svih auto-puteva.

(BEZ)SMISLENO

Ideja da se između dve naplatne rampe meri prosečna brzina vozila na auto-putu začeta je pre oko 10 godina, kada je zbog kraduckanja pazara, ali i mnoštva rupa u sistemu kroz koje je bilo lako provući se bez plaćanja putarine, uveden današnji sistem sa skeniranjem registarske oznake i beleženjem vremena prolaza kroz ulaznu i izlaznu rampu. Prosto, ako je poznato za koje vreme je neko vozilo prešlo put poznate dužine, deljenjem te dve poznate veličine dobija se prosečna brzina kretanja.

Inače, datoteka sa srednjim brzinama kretanja vozila različitih kategorija u različito doba dana i godine je sofisticirani alat koji je od koristi pre svega upravljačima puta – u konkretnom slučaju JP Putevi Srbije, ali i za regulatore saobraćaja – saobraćajnu policiju, ako ništa drugo a ono da optimalno rasporede patrole, da sa najmanje *čeka* naprave najveći ulov.

Onda se neko lepo setio da pored *čeka* može i mreža da se baci: ako se već na naplatnim rampama beleže registarska oznaka i vreme prolaska, nije neka naročita nauka da se ujedno izračunava i prosečna brzina, pa ako je veća od dozvoljene to može i da se naplati. Naime, prosečna brzina je uvek negde između maksimalne i minimalne, pa ako je ona veća od maksimalno dozvoljene – 120 kilometara na sat, vozač je nesumnjivo prekršio Član 44, stav 1. Zakona o bezbednosti saobraćaja na putevima: na auto-putu vozač ne sme vozilom da se kreće brzinom većom od 120 kilometara na sat.

Sa druge strane, tih 120 kilometara na sat je opšte ograničenje, na nekim deonicama ograničenje je 100 ili 80, pa i 60 kilometara na sat tamo gde se na putu nešto

KONTROLA BRZINE NA NAPLATNIM RAMPAMA: Po ograničenju je sigurnije
Foto: Tanjug

radi, tako da su i svi oni koji su malo ispod crte, recimo 100 kilometara na sat, zasigurno u nekom momentu prekršili Član 44. Što je veći razmak između dva merna mesta, u ovom slučaju između naplatnih rampi, razlika između srednje i najveće trenutne brzine je veća, ali taj prekršaj ipak neće biti i sankcionisan, jer sistem kakav se uspostavlja/testira nije kadar da takav prekršaj i dokaže.

Taj momenat, da sistem ne može da registruje svakog prekršioca, povod je da se sve proglasi besmislenim: kao, lako ga je prevariti. Jeste, lako je, pogotovu jer se i čekanje na naplatnoj rampi računa kao vreme provedeno u vožnji, kao i svako zaustavljanje usput, ali ipak – početkom avgusta na relaciji Novi Sad – Beograd, od sedam uveče do ponoći, dakle u svega pet sati, od ukupno 21.721 vozila koje je prošlo naplatnu rampu kod Stare Pazove, detektovana su čak 3124 vozila čija je srednja brzina bila veća od najveće dozvoljene, bez obzira na to što je i na rampama bilo gužve. Štaviše, kod 1289 vozila merenje je pokazalo da im je prosečna brzina bila iznad 130, a kod njih 90 preko 150 kilometara na sat, sa sve čekanjem na naplatnoj rampi. Užas, zar ne.

Taj podatak pokazuje da sve to i te kako ima smisla, mada nije poznato da li su vozači na ulaznoj rampi upozoreni da će se snimati njihova prosečna brzina. Da jesu, verovatno bi ih bilo mnogo manje, što uostalom i jeste cilj – da se ne vozi prebrzo.

Dakle, bez obzira na to što nije sveobuhvatan, ovaj sistem ima smisla i, kako god da se okrene, pravedniji je i obuhvatniji od lovljenja prekršilaca radarom, naročito od kada je uvedeno ono čudno pravilo da je prekoračenje brzine i za svega jedan kilometar na sat dovoljno za pisanje prijave. I najpažljivijem vozaču se, naime, dogodi da ne primeti da se kreće (malo) brže nego što sme, pa kad primeti, on uspori. Loviti i kažnjavati pažljive vozače i tako ih izjednačavati sa onim bahatima je kontraproduktivno i nadasve kvarno.

BALKANSKA PRAVILA

Kada je krajem prošlog meseca, tokom obilaska radova na koridoru 10, upitana za koje vreme je stigla od Beograda do Levosoja, ukupno 360 kilometara, ministarka Zorana Mihajlović je rekla da su putovali cela tri sata. Na reakciju nekolicine novinara, nešto kao "ala ste nagazili", dodala je da se zaboravlja da samo kroz Grdeličku klisuru nemamo auto-put. "Vozili smo kako treba", zaključila je.

E pa nisu vozili kako treba: jeste da se prostim deljenjem udaljenosti i vremena dobije taman 120 kilometara prosečne brzine, ali niti je auto-put celom dužinom – nedostaje 40 kilometara i dalje magistralnog puta na kome je opšte ograničenje 80 km/h, a zbog same konfiguracije puta i zbog radova koji su u toku pretežno je tek 60 km/h – niti je celom dužinom auto-puta dozvoljeno 120 kilometara na sat.

Međutim, cela kolona spada u kategoriju "vozila pod pratnjom" na koja se, kao, ograničenje brzine ne odnosi. To jeste tačno, ali samo pod jednim uslovom, koji je opisan u Članu 106. Zakona o bezbednosti saobraćaja na putevima. Ukratko, ako se vozilo pod pratnjom kreće brzinom većom od dozvoljene, pored svetlosnih signala mora da bude aktivan i zvučni signal. Pa sad, ako je sirena zavijala sve vreme puta, Zakon o bezbednosti saobraćaja nije prekršen, ali to opet ne znači da su vozili "kako treba" jer, prosto, na autoputevima ne treba da se vozi brže od 120 kilometara na sat. Da je tog dana sistem monitoringa bio aktivan, na obe naplatne rampe – one kod Niša i kod Leskovca – pokazalo bi se da je kolona išla znatno brže nego što treba/sme, s tim da uplatnica sa odgovarajućim iznosom nikada ne bi bila poslata, jer vozila pod pratnjom dozvoljenu brzinu smeju da prekorače, a i kamere ne beleže zvuk, pa ne bi ni bilo dokaza o prekršaju. Kako god, bez obzira na pratnju, svetla, sirene i imunitet, voziti se toliko brzo je opasno, na stranu što je i nepristojno, a nadasve je sramota tvrditi da je bilo "kako treba".

Pitanje je, takođe, ko će još biti privilegovan, osim onih kojima zakon to prekoračenje toleriše – vozilima s pravom prvenstva i onima pod pratnjom? Da li je, a lako je moguće da već jeste, u proceduru koja prevedena na srpski jezik glasi: "ako je detektovana srednja brzina veća od 120 kilometara na sat, onda podatke o tome pošalji policiji", dopisano i "osim ako je registarska oznaka deo baze podataka sa izuzecima", pa da u njoj nađu mesta sva vladina/partijska vozila, pa privatna vozila glavate gospode i gospođa, pa i njihovih mama i tata, sinova i kćeri, burazera, pajtaša, podobnih urednika i novinara, omiljenih glumaca, botova koji se naročito ističu... Lepo i korisno po pobrojane, uzgred i nevidljivo. ¶

ZORAN MAJDIN

Incijativa "Naše dete – naša odluka"

Ne dam im svoje dete

Surovo je i nečovečno da se roditelj potpuno isključi iz procesa odlučivanja – kao da nije dovoljno što je umro pre vremena i dok mu je dete još maloletno. Apsurdno je čak da građanin i građanka Srbije imaju pravo da za života odrede ko će raspolagati njihovom imovinom, da napišu testament, a da istovremeno nemaju nikakvo pravo glasa kada je u pitanju sudbina njihove dece

Piše: **Tamara Skrozza**

U trenutku kada mu roditelji poginu ili umru, dete u Srbiji bukvalno postaje državna imovina. Bez obzira na okruženje i broj prijatelja i kumova, maloletnik koji nema tetke, ujake ili stričeve prepušten je centrima za socijalni rad, koji odlučuju da li će ga dati u hraniteljsku porodicu ili u dom. Čak i bake i deke ne dolaze u obzir, bar ne automatski: u obzir se uzimaju njihove godine, koje su najčešće takve da nadležni procene kako oni nisu sposobni da brinu o detetu.

Upravo zbog ovoga, 14. avgusta odlučila sam da pokrenem incijativu "Naše dete – naša odluka", usmerenu na promenu Porodičnog zakona koji propisuje šta se dešava s decom nakon nestanka roditelja.

ZAŠTO INCIJATIVA, A NE NOVINARSTVO?

Incijativa je pokrenuta samo dan nakon što je u "Blicu" objavljena ispovest žene koja sama odgaja dete i strahuje od scenarija u kojem bi se njoj nešto dogodilo, a dete završilo u domu.

I sama već godinama živim u tom strahu.

Tim povodom, odmah sam napisala tekst za portal Mojizbor.info, misleći da je to zapravo sve što mogu da uradim. Ali, već nekoliko sati posle objavljivanja, tekst je jednostavno nestao iz fokusa javnosti. U reakcijama, nije bilo nijednog predloga za konkretnu akciju – nisu se javili ni političari, ni pravnici, niko ko bi mogao da utiče na promenu stvari. Jeste, kritikovala sam sistem. Jeste, vrlo sam se oštrim rečima osvrnula na rad centara za socijalni rad, pa i na državu, kojoj nije dosta što nam uništava živote, već hoće da nam uništi i decu. Sve to, međutim, nije bilo dovoljno. Kao što ni inače nije dovoljno.

Za promenu su nužni konkretni predlozi i konkretne akcije. Što se, inače, ne odnosi samo na promenu Porodičnog zakona.

ZAŠTO JE OVO VAŽNO?

Zamislimo dete koje godinama ide u isti vrtić ili školu, ima nekoliko vannastavnih aktivnosti, svoje navike i rutinu. U jednom danu, u saobraćajnoj nesreći, gubi roditelje. Ili mu, u roku od nekoliko nedelja, pre vremena, potpuno iznenada, umire tata koji je o njemu sam brinuo. Ili se budi pored mrtve majke i odmah zove one za koje zna da bi trebalo da ih zove "ako mama neće da se probudi".

Posle prvog šoka, još uvek duboko traumirano dete odlazi pred zaposlene u centru za socijalni rad, gde ga nepoznate čike i tete pitaju o tome kako živi, šta voli i čime se bavi. Posle toga, sa svojim koferima i igračkama, dete odlazi u kuću nepoznatih ljudi, gde mu mamu i tatu glume čika i teta koje prvi put u životu vidi. Nema prijatelja s kojima je raslo, nema igraonice na koju je naviknuto, ide u drugi vrtić, među nove drugare. Više ne ide u svoje pozorište, u svoj bioskop, u poslastičarnicu koju voli. Bez mame, tate i ikoga svog, upoznaje svoj novi dom, nove ulice, novi život.

Ili, posle nekoliko meseci neizvesnosti, seljakanja iz kuće u kuću, straha..., čike i tete odlučuju da je klinčetu mesto u domu. Više ne spava s mamom, već s nekoliko drugara. Više nema svoje igračke, igračke su svačije; nema svoju vaspitačicu, ne ide na "svoje plivanje". Obilazi ga samo baka, onda kada je dozvoljeno, i ono posle tih susreta dugo plače. Mazi ga, ali retko, neka nepoznata teta. Kada se probudi usred noći, više nema nikoga da ga zagrli.

Koliko god patetično zvučalo, ovakvi scenariji su sasvim realni i mogući.

E, zato je ovo važno.

ŠTA JE ALTERNATIVA?

U aktuelnom Porodičnom zakonu, pa ni u prednacrtu Građanskog zakonika, koji se ovom problematikom bave, u delu koji se tiče starateljstva nad decom bez roditeljskog staranja – reč "roditelj" se uopšte ne pominje. Zakonski, zajedno s telom mrtvog roditelja u raku ili krematorijum odlazi i njegova volja. Predloženom izmenom zakona, predviđa se da roditelji za života ostave i sudski overe preporuku ko bi o njihovoj deci trebalo da brine. U ovom scenariju, podrazumeva se da bi roditelj dobro razmislio, konsultovao i iskreno razgovarao s ljudima kojima želi da poveri decu.

Ni takvo rešenje, naravno, nije idealno. Klinci kojima roditelji poginu u istom danu, ili koji pronađu mrtvu majku, i u tom bi slučaju takođe onoliko plakali, bili bi isto onoliko sami, isto bi ih bolelo, jer u pitanju je događaj od kojeg se vrlo verovatno nikada neće u potpunosti oporaviti. Ali, ukoliko bi ostali kod ljudi koje poznaju od kada su došli na svet, koji su im dolazili na

Foto: Marija Janković

rođendane i viđali ih u najrazličitijim situacijama, sve bi to ipak išlo lakše. Nastavili bi da idu u svoju školu, da se druže s istim ljudima, da se bave svojim uobičajenim aktivnostima. Lakše bi im bilo da kumi ili "tetka Nati" kažu da su se upiškili u krevet nego da to isto saopšte teti koju su juče prvi put u životu videli.

Centri za socijalni rad ne bi bili isključeni iz procesa odlučivanja. Naprotiv. Konačna odluka bi i dalje bila njihova – procenjivali bi porodice koje su roditelji predložili, kao i do sada u obzir uzimali smeštaj deteta u hraniteljsku porodicu ili u dom, ali bi se uvažavalo i mišljenje roditelja. Inicijativa, ovakva kakva je, podrazumeva SAMO I ISKLJUČIVO da se želja roditelja UZME U RAZMATRANJE. Pre svega zbog toga što roditelji najbolje poznaju svoje dete, što im je do budućnosti tog deteta sigurno stalo više nego nekome ko može biti i stručnjak svetskog glasa, ali kojem je razmišljanje o nečijoj budućnosti ipak samo posao.

PITANJA

Prvo, postavilo se pitanje šta će se desiti u situacijama kada su roditelji nepodobni ili nesposobni da donesu odluku koja je najbolja za njihovo dete. Na ovo može da se odgovori kontrapitanjem: zašto roditelju koji nije podoban ili sposoban država u startu nije oduzela roditeljsko pravo, zašto mu se omogućava da uništava dete? No, kontrapitanje na stranu ovaj put. Centri za socijalni rad bi i posle eventualnog usvajanja ove promene zakona donosili konačan sud. Ako su stručni, lako će proceniti da je roditeljska odluka iracionalna, ili da ljudi koje su roditelji predložili nisu podobni i adekvatni staratelji.

U hipotetičkim scenarijima, došlo se i do onoga u kojem bi jedan roditelj imao jedno mišljenje, a drugi drugo. Šta onda? Bez obzira da li je u braku ili ne, svako od nas je individua, i kao takvom, zakon bi svakom dozvoljavao da svoje mišljenje sudski overi i pohrani. A onda je na centrima za socijalni rad da razmotre oba predloga, stavove oba roditelja.

I centri za socijalni rad su bili tema, i to u kontekstu teza da su neopravdano na lošem glasu, da tamo rade stručni ljudi itd. Ova inicijativa nije se bavila stanjem u centrima za socijalni rad, već samo željom da neko, nekad, negde čuje šta su o budućnosti svoje dece rekli ljudi koji su tu decu stvorili, rodili i podizali. Nije sporno da u centrima rade stručni ljudi, niti da rade jako težak i odgovoran posao. S druge strane, a naročito posle ubistava u dvorištima centara i više nego spornih odluka o starateljstvu koje su dospele u javnost, postavlja se pitanje o stanju u tim institucijama i njihovoj sposobnosti da adekvatno obavljaju ono što im je dužnost. To je ipak druga tema.

Ovde je važno da bi usvajanje promene Porodičnog zakona kojom se bavi inicijativa "Naše dete – naša odluka" olakšalo i pojeftinilo posao i centrima, i državi, i hraniteljima, i domovima. Oni se jednostavno ne bi bavili stvarima kojima danas moraju da se bave. Postavljeno je i pitanje kakva je situacija u drugim državama. U razvijenim državama – Velikoj Britaniji, SAD, Japanu, Kanadi, Novom Zelandu i raznim drugim – roditeljska odluka o starateljstvu je sasvim uobičajena. Vode se kampanje, roditelji se pozivaju da "odluče na vreme", a čak i na internetu mogu da se pronađu formulari za situaciju "ako mi se nešto desi...".

I ŠTA SAD?

Neformalno, podršku inicijativi pružili su političari sa svih strana političkog spektra, pa čak i institucije koje bi mogle da utiču na izmenu zakona. Formalno, inicijativu je podržalo više desetina nevladinih organizacija, pismo sa molbom za podršku poslato je Ženskoj parlamentarnoj mreži, a predlog izmene zakona biće ovih dana upućen na adrese svih poslanika i poslanica, kao i nadležnim skupštinskim odborima. Borba za izmenu zakona tek je počela, a nadam se da neće trajati onoliko koliko inače traje kada su u pitanju građanske inicijative i zakonske izmene. Jer, ova stvar nadilazi politiku i tiče se svakoga od nas: svi ili imamo svoju decu, ili u svom okruženju imamo decu do koje nam je stalo i koju ne želimo da vidimo u hraniteljskim porodicama ili domovima.

Što se mene tiče, inicijativu već sada smatram uspešnom, jer je zahvaljujući njoj mnogo ljudi obavešteno da nemaju nikakvo pravo da utiču na odluku o starateljima svoje dece. Obaveštavanje je ipak neophodno da bi se nešto promenilo.

Ne znam kako će sve ovo na kraju proći, ali sada sam sigurnija nego ikada ranije da im ja svoje dete ne dam. Makar išla do Strazbura i morala planine da pomerim.

A vi? ¶

Autorka je pokretačica inicijative "Naše dete – naša odluka"

Intervju: **Marko Vidojković**

S pravom se osećamo

Fotografije: Marija Janković

prevarenim

“Čudi me da se neko od kolega nije ranije pozabavio tom temom, jer sada, kada je sve propalo, možemo da se opustimo, premotamo film unazad i zamislimo šta bi bilo da se Jugoslavija nije raspala”

U septembru će se u knjižarama naći novi roman Marka Vidojkovića *E baš vam hvala*, u izdanju Lagune. U maniru globalnog trenda romana koji se bave “kontrafaktualnom istorijom” ili “šta bi bilo da (ni)je bilo”, pisac nas vodi u Jugoslaviju koja se nikada nije raspala, baš kao ni njen socijalizam, a sve u sadašnjem vremenu. Ta Jugoslavija je najprosperitetnija evropska zemlja. Ali, povampirene sile mraka iz našeg univerzuma opako kidišu na nju... Vidojković govori za “Vreme” o ovoj knjizi i o stvarnosti s kojom se pisac kroz nju razračunavao.

“VREME”: Roman Marka Vidojkovića bez snošaja i droge na svakoj stranici? Da li vi to sazrevate (mada kažu da muškarci nikada ne sazrevaju, nego samo stare), ili ste samo poželeli da razbijete jedan stereotip o vašim romanima?

MARKO VIDOJKOVIĆ: Još 2008. imao sam ideju da napišem horor roman smešten u SFRJ. Ta ideja se od tada razvijala, pa je na koncu evoluirala u akcionosatirični roman, smešten u SFRJ, 2017. *E baš vam hvala* je moj prvi roman u kome nema autobiografskih elemenata i stilski se više oslanja na moje kratke priče nego na moje prethodne romane. Posle *Kandži*, ovo je moja druga u potpunosti društveno angažovana knjiga, a obe su bile posledica želje da nekako prebrodim nepodnošljivu društvenu situaciju. Pisanje *Kandži* bilo je posledica moje reakcije na ubistvo Đinđića, posveta godinama koje smo proveli na ulicama, baveći se Milošević. Moja najnovija knjiga posveta je godinama u kojima danas živimo. Želeo sam umetnički da se razračunam sa istorijskim porazom koji je doživela demokratska Srbija. Nikada se nisam toliko namaltretirao tokom pisanja jedne knjige, i poslednje o čemu sam razmišljao tokom tog procesa jeste u kojim ću dozama komunistima deliti marihuanu i kokain. Kada se sve završilo, osećao sam se kao da sam izašao iz zatvora, pa sad, ako se to zove sazrevanje, onda sam izgleda malo sazreo.

Gledajući sve ovo oko nas, mnogi su poželeli da se nađu u “alternativnoj stvarnosti” u kojoj Jugoslavija i dalje postoji, vlada “bratstvo i jedinstvo”, i živi se uređeniji, humaniji, a opet slobodan život. Vi ste to sanjarenje mnogih materijalizovali kroz roman. Otkud ta ideja, i šta je njen “seksepil”, zašto je ona tako privlačna?

Čudi me da se neko od kolega nije ranije pozabavio tom temom, jer sada, kada je sve propalo, možemo da se opustimo, premotamo film unazad i zamislimo šta bi bilo da se Jugoslavija nije raspala. Naravno, moramo se zapitati i koje su to okolnosti pod kojima se ona ne bi raspala. U mom romanu, istorijska prekretnica u tom smislu jeste rušenje aviona kojim su zajedno leteli članovi predsedništva SFRJ i predsednici svih bivših jugoslovenskih republika. Taj incident dogodio se 3. juna, 1989, to jest u pravom trenutku da se načeti Jugosloveni trgnu i vrate na put socijalizma u svetlu budućnost. Izginule rukovodioce, koji su u međuvremenu, u našoj realnosti, svi odživeli svoje živote, usput se usravši u naše, Jugosloveni u mom romanu zovu Novim narodnim herojima, a podignut im je i velelepni spomenik u Beogradu, na levoj obali Dunava. Da, Jugoslavija 2017. je jedno predrkano mesto, što bi rekli klinci.

U svetu, romani koji se poigravaju “alternativnom istorijom” obično plaše ljude crnim scenarijima paralelne stvarnosti – šta bi bilo da su nacisti pobedili u Drugom svetskom ratu, da je Staljin okupirao Pariz itd. Kod nas je izgleda obrnuto: nama se sva zla “alternativna istorija” dogodila u stvarnosti u ovih četvrt veka. Zato književnoj fikciji ostaje samo da se poigrava svetlijim raspletima, kao u vašem romanu.

Eto koliko smo prsli – čak i vi svetlijim raspletom doživljavate nasilnu komunističku revoluciju. Istina, uživao sam dok sam pisao kako nam komunisti iz paralelnog univerzuma j... sve po spisku, što je rezultat bespomoćnosti koju osećamo iz dana u dan, već godinama. Potreba da se pojavi natprirodno rešenje, koje će nam svući sa ramena đavola koji nas je uzjahao, odraz je naše nesposobnosti da sami obavimo egzorcizam. Književnost u ovakvoj antiutopijskoj realnosti pre svega služi da čitaoca izbavi iz životnog košmara na nekoliko dana, koliko traje čitanje jedne knjige, a ako se iz knjige izvuku još neke pouke, utoliko bolje.

Mnogi kažu da i Jugoslavija i socijalizam danas izgledaju mnogo lepše nego onda dok su trajali. Da li to nostalgija uvek ulepšava ono što je prošlo na račun onog što je sadašnjost? I znači li to da će i ovo vreme biti “bolja prošlost”? Čemu uopšte da se nadaju zemlje i narodi kojima je prošlost uvek lepša od sadašnjosti?

U pravu su oni koji sa rezervom doživljavaju Jugoslaviju i socijalizam, jer danas živimo u čorbi koju su nam skuvali upravo komunisti i njihovi naslednici, preko noći se masovno pretvorivši u ustaše, četnike i njima slične. Da je Jugoslavija bila istinski dobra, ne bi se raspala na onako odvratan način. Isti ljudi koji su njom upravljali su je i rasturili. Ispalo je da u nju niko od onih koji su je vodili nije verovao. Pitao sam neke ubeđene komuniste šta su tokom sedamdesetih mislili da će se desiti po Titovoj smrti. Odgovor je bio: “Mislili smo da će se sve odmah raspasti.” Dakle, još sedamdesetih je čak i komunistima bilo jasno kuda to »

BEOGRAD JE NAŠE OGLEDALO: Marko Vidojković

vodi. Socijalizam je, istini za volju, solidno odradio posao kod jednog broja dece. Mi, rođeni sedamdesetih, a i oni rođeni nešto ranije i nešto kasnije, pre svih drugih igara igrali smo se partizana i nemaca. Naši istinski heroji bili su Prle i Tihi. Zagor je strava, ali on je izmišljen lik, ali Prle i Tihi ne da nisu zamišljeni, već smo svi mi bili Prle i Tihi, makar dok se nisu pojavili *Ratovi zvezda*. No, 1989, u sedmom osnovne, kada smo, kao poslednja generacija u istoriji, kolektivno učlanjeni u Savez socijalističke omladine Jugoslavije, to je bio žešći blam. Neki su u omladinskim knjižicama u rubriku "ime i prezime" upisivali "Adolf Hitler" ili čak "kurac, pička". Ja sam upisao svoje ime i prezime i bilo me je blam jer sam se osećao kao da sam se učlanio u istrošeni kurton, a samo četiri godine pre, sanjario sam o tome kako će biti lepo kada odem na odsluženje vojnog roka. Svi rođeni sedamdesetih i osamdesetih sa pravom se osećaju prevarenim.

U vašem romanu, četnici, ustaše i slični su zle sablasti koje se najednom pojavljuju iz paralelne dimenzije – a to je ova u kojoj zapravo živimo, ova u kojoj pravimo ovaj intervju – i koje će vaši junaci nastojati da suzbiju, da vrate istoriju na pravi, normalan i razuman put. "Stvarni" Marko Vidojković sigurno pamti onaj obrnuti put: kako su nam četnici, ustaše i ostale aveti postali "kul" junaci, uzori, borci za prave vrednosti... Sećate li se svojih prvih susreta s tim fenomenom, a moralo ih je biti mnogo, jer ste odrastali u devedesetima?

Smisao romana je upravo u kontaktu između dva univerzuma, socijalističkog i našeg. Pravi ideali i prodati ideali, licem u lice. Upravo iz dela knjige u kome glavni junak prvi put prolazi kroz portal u našu stvarnost, izvukao sam njen naslov. Inače, nije teško objasniti ono što se desilo sa mojom generacijom posle samoubistva koje je izvršio socijalistički sistem. U nedostatku levih, dohvatili smo se za ideale koji su na lešu komunizma iznikli. Tri dana posle svog osamnaestog rođendana, učlanio sam se u Bele orlove. Bio sam ubeđen da činim herojsko delo, voleo sam svoj novi, srpski narod, želeo sam da mu pomognem kako god mogu da se spasi od istrebljenja koje mu je ponovo pretilo od "ustaških koljača", na takav način sam razmišljao, a budući da sam te godine uglavnom provodio na ulici, bilo je i lepo osetiti se ušuškanim u gomili agresivnih dripaca. Prva i poslednja akcija Belih orlova kojoj sam prisustvovao bilo je mažnjavanje cipela vernicima ispred beogradske džamije. Da ne nabrajam sada po kakvim sam se sve fašističkim gnezdima vucarao kao žutokljunac, ovaj primer je bio sasvim dovoljan. Ispostavilo se da se na čelu borbe za moje nove ideale i moj novi narod nalaze sve sami kriminalaci, smradovi i prodane duše. U mom slučaju, završni obrt se desio 1996, pobedom koalicije Zajedno, na lokalnim izborima. Imao sam dvadeset jednu godinu, bio sam treća godina prava i posle višegodišnjeg glupiranja odlučio sam da pratim zapravo jedini put koji imamo na raspolaganju ako uopšte želimo da opstanemo kao društvo, a to su demokratija i ljudska prava. Na tom putu sam i danas.

Veoma je zanimljivo kako kontrastirate dve slike stvarnosti u vašem romanu: nije samo politička i istorijska realnost drugačija u "paralelnom" svetu u kojem postoji SFRJ i "našem" (za njih paralelnom i užasnom) koji prepoznajemo kao svoju svakodnevicu. Naša stvarnost nije samo politički drukčija, nego je doslovno ružnija: ulice su prljave, grad je haotičan i zapušten, ljudi su agresivni, prosti, užasno se oblače, užasno voze, govore, slušaju groznu muziku... Jesmo li mi to, živeći kako živimo, postali nešto kao antipatični mutanti?

Moj junak, Mirko Šipka, u svom prvom susretu s "ovostranim" Beogradom stiče dojam kako grad deluje kao da su se u njega uselili gremlini. Tako deluje i meni, a nisam u Beograd došao iz drugog univerzuma, već sam u njemu rođen. Ostali delovi Srbije su jednako tužni, ali Beograd je pravo ogledalo našeg mentaliteta. Ponašamo se prema njemu kao gremlini u najgoroj fazi, kada zauzmu gradić i krenu u rušilački pohod, usput jedni druge tamaneći, uz demonsko cerekanje. Posledice koje svi mi osećamo od poslednjih trideset godina su nesagledive. Mi smo kolektivno neizlečivo izopačeni, agresivni, pokvareni, lenji, grozni, čak i kad mislimo da smo skroz okej. I pojedini gremlini za sebe verovatno misle da su okej.

Vi pripadate jednoj od poslednjih generacija koje stvarno pamte Jugoslaviju. Šta mislite kako će knjiga komunicirati sa nama mlađima, koji smo rođeni dovoljno kasno da za nas Jugoslavija bude samo lepa priča – za neke i horor priča – naših roditelja?

Mislim da ćete vi i ostali mladi čitaoci najpre biti zatečeni naracijom. Taj mozak ljudi koji su živeli u socijalizmu, ta krotkost i nevinost, to je jako teško opisiva-

ti kada si zagađen onim što se desilo kada je toga nestalo. Gradeći lik glavnog junaka, morao sam da zamislim u kakvog četrdesetogodišnjeg komunistu bi izrastao jedan Titov pionir iz moje generacije. Mirko Šipka poseduje čist komunistički mozak, neisprljan nacionalizmom, nenačet imperijalizmom, verovatno će se mlađim čitaocima učiniti kako bi mogli da mu izdele šljage, ali taj mlakonja se lako maša za svoj pištolj, "zastavu 666", a poznaje i karate, te se očas posla pretvara u komunističku mašinu za primenu sile. Rekao bih da je ova knjiga pre svega namenjena onima koji pamte SFRJ, ona na neki način za njih predstavlja "povratak kući" iz koje su silom oterani pre skoro trideset godina, dok mlađima, nadam se, ona može da bude uverljiv prozor u suštinu socijalističkog življenja, koje je u realnosti otišlo u nepovrat.

Izgleda da vas ne napuštaju želja i potreba za nekom vrstom društvenog aktivizma, recimo kroz TV format "Dobar, loš, zao". Meni bar nekako ne izgleda da je to samo "tezga", deluje mi da stvarno nastojite da doprinesete promeni svesti. Doduše, i predsednik Vučić često govori o potrebi za "promenom svesti", ali izgleda da vi i on ne mislite baš na istu svest i baš na istu promenu...

Zbog prirode mog osnovnog, književničkog poziva, sve ostalo što radim može se smatrati "tezgom", ali pojam "tezgarenje" uključuje i osećaj nelagodnosti zbog onoga što radiš. Uživao sam uređujući "Plejboj" u demokratskoj Srbiji, uživam snimajući "Dobar, loš, zao" u vučićevskoj Srbiji. Svako sa javnim uticajem ima dužnost da digne glas protiv političke pošasti koja nas je snašla. Neverovatno mi je da ima onih koji i dalje polemišu s režimom, u želji da ga raskrinkaju, to je kao kada bi se upirao da dokažeš da je Hitler zločinac, 1945. Stoga me odavno ne zanima šta Vučić govori, već sudim isključivo po njegovim nedelima. Mislim da i svi drugi vrlo dobro znaju šta nam se dešava, samo se dele na one koji se tome protive i one koji na to pristaju. ¶

MARISTELA UGRINOVAČKI

Pandurska značka na ženskim grudima

NAJJAČA KAD POLUDI: Eli Miler, *Broudčerč*

U poslednjih nekoliko godina britanska TV produkcija forsira krimi serije sa ženama u glavnim ulogama. No, daleko od toga da je reč o prostom forsiranju rodne jednakosti, tu je sve što bi se moglo poželeti od žanra: detektivke briljantnog uma i razbijene psihe. One piju, puše, promiskuitetne su i – hapse ološe

Pasionirani gledaoci britanskih krimi serija svakako znaju i vole *Broudčerč*, *Pad*, *Tihog svedoka* i brojne druge serije u kojima su policajke, detektivke ili forenzičarke te koje imaju glavnu reč. Pa ipak, u poplavi raznih *Igara prestola*, *Kuća od karata*, *Domovina* i ostalih "petnaest sezona od po 25 epizoda" hitova, negde ispod radara dobrog dela publike ostaju fantastične mini-serije od razumnih tri do šest epizoda po sezoni. Svačega se odličnog tu nakupilo u poslednjih četiri-pet godina, a naročito kriminalističkih mini-serija sa ženama kao glavnim junakinjama. Ruku na srce, nogu su povukli Skandinavci, sa *Ubijanjem* i *Mostom* (i Sagom Noren, policajkom sa Aspergerovim sindromom, toliko čudnom da čovek mora da je voli). No, britanska produkcija je preuzela primat, verovatno zbog mini formata ovih serija, što proizvodnju čini relativno jeftinom. Naravno da nije samo novac razlog, jer ipak se gospođica Marpl rodila na Ostrvu, iz blistavog uma kraljice krimi žanra Agate Kristi.

Pre nego što pređemo na stvar i vidimo šta nikako ne bi trebalo preskočiti, greota je ne pomenuti "majku" podžanra zvanog ženska krimi drama. Seli Vejnrajt, scenaristkinja i rediteljka, probila se 2011. godine policijskom serijom *Skot i Bejli*. Iza dva prezimena krije se detektivski tandem policajki, od kojih je jedna "keva", vazda majčinski vaspitno nastrojena, a druga blentava i nezrela. Serija je pomalo šaljiva, izgurala je šest sezona, ali je Vejnrajt odlučila da je ne zanima više nikakva šaljivost »

i podarila nam *Srećnu dolinu*, koja je sve, samo ne srećna.

MUKE PO KETRIN

Srećna dolina (*Happy Valley*) premijerno je prikazana 2014, a prva od ukupno dve sezone osvojila je BAFTA nagradu za najbolju dramsku seriju. Ketrin Kavud (igra je Sara Lankašir) žena je u ranim pedesetim. Nekada je bila detektivka, ali je zbog porodične tragedije batalila karijeru, vratila se u uniformu i preselila u malo mesto, da piše kazne za brzu vožnju. Porodična tragedija je zapravo surova sudbina njene maloletne ćerke, koja je silovana, zadini, a ujedno je i posveta romanu *O miševima i ljudima* Džona Stajnbeka. Jer, identitet serijskog ubice prva otkriva njegova majka. Postavlja mu sto, sprema mu ono što najviše voli da jede, ćaska s njim o navodnom putovanju na koje će ići zajedno, obećava mu Diznilend, i dok on bezbrižno jede, majka mu prislanja puščanu cev u potiljak i ispaljuje metak.

Kao što vidimo, *Srećna dolina*, iako "ženocentrična", potpuna je suprotnost laganicama poput *Ubistava u Midsomeru*: mračna, komplikovana, psihološki napeta, sa inteligentnim zapletima i raspletima, ovo bi mogla da bude možda i najbolja britanska krimi serija u poslednjih nekoliko godina. Jedino što joj stoji na putu da zaista i bude najbolja jeste genijalnost od tri sezone – *Broudčerč* (*Broadchurch*).

DETEKTIVKE I DEMONI: Ketrin Kavud, *Srećna dolina* i Helen Viks, *U mraku*

trudnela i ubila se malo nakon porođaja. Zajedno sa sestrom, lečenom alkoholičarkom, Ketrin podiže unuka. Zbog te odluke, ostavlja je muž, sin prekida svaki kontakt s njom, osim kad treba da joj zvoca kako je dečak sin monstruma i kako je trebalo da ga dâ na usvajanje. Ne lezi vraže, silovatelj (koji nikad nije odgovarao za taj zločin) izlazi iz zatvora u kom je bio zbog ko zna čega. Ono što sledi je, pre svega, psihološki uzbudljiva igra mačke i miša, u kojoj je Ketrin opsednuta silovateljem svoje ćerke, a ovaj činjenicom da ima sina. Naravno, pošto je kriminalac i sociopata, ovaj po izlasku iz zatvora otima ćerku lokalnog biznismena, što je u suštini sporedna priča u prvoj sezoni. Taj kreten nastaviće da maltretira Ketrin i u drugoj sezoni, u kojoj konačno uspeva da mu doskoči. Međutim, i druga sezona ima sporednu radnju, koja uključuje misterioznog serijskog ubicu. Finale te sezone jedan je od najupečatljivijih televizijskih momenata u 2016. go-

ŽENA, KAD POLUDI

Iako sjajan, Dejvid Tenant nije najveća zvezda *Broudčerča*. Ta titula ide Oliviji Kolman, ženi koja igra lokalnu policajku u idiličnom mestu kraj mora koje jedne noći na obalu izbacuje leš lokalnog dečaka. Kolman igra lokalnu policajku Eli Miler, majku dva dečaka, u idiličnom braku. Ubijeni dečak je prijatelj njenog starijeg sina. Naravno, kud bi žena, pa još seoska pandurka, mogla sama da reši ubistvo. Iz velegrada stiže Alek Hardi (Tenant), čovek-kliše iz detektivskog žanra: sjeban, bolestan, sklon porocima, socijalno neprilagođen, sa demonima iz prošlosti koji ga i dalje proganjaju. Na početku čila i bezbrižna Eli, do kraja prve sezone i sama postaje to isto: sjebana, razlupana žena sa rasturenom porodicom i prošlošću koja će je proganjati dok je živa. Iako Alek Hardi vodi slučaj u prvoj sezoni, Eli Miler nije Molderova Skali niti Silvi, plavooka riđokosa pomoćnica Nika Slotera, nego ravnopravna učesnica u rešavanju zločina, koji na kraju i rešava, ali otkriće ko je ubica strašno je do te mere da Eli potajno želi da nikad nije rešila ubistvo. Pakao koji potom prolazi njen lik, omogućava Oliviji Kolman da u punom sjaju pokaže svoj glumački talenat. Briljira u scenama kad izgubi strpljenje: kad Eli Miler poludi, nikome ni nakraj pameti nije "histerična žena" koja vrišti. Naprotiv, facijalne ekspresije i odsečan ton kojim Kolman dočarava ispižđenu Eli pokazuju ženu kojoj je puna kibla svega, pa je konačno rešila da preuzme kontrolu nad situacijom i glasno kaže da neće više da trpi ničija sranja. U drugoj sezoni, Eli je Hardijeva lojalna partnerka na rešavanju slučaja koji ga odavno proganja. Ali, ujedno, ona je stub svoje traumatizovane porodice, pa i stub male, nekada idilične zajednice koja mora da se nosi sa činjenicom da je dobri komšija i, mnogima, blizak prijatelj, zapravo hladnokrvni ubica koji na svu muku još i priznaje ubistvo, ali negira krivicu. Ista ta zajednica mora da se nosi i sa tim da ubica biva, uz pomoć trikova, oslobođen na sudu.

U trećoj sezoni, Eli Miler zatičemo već, koliko je to moguće, oporavljenu od trauma iz prethodne dve. Ili makar dovoljno oporavljenu da može da podjebava večito mračnog i mrzovoljnog Hardija. Ali, ovo je njena sezona. Na razočarenje mnogih fa-

POLICIJSKI MATRIJARHAT: Serije *Pad*, *Loh* i *Nezaboravljeno*

nova, u trećoj sezoni nema ubistva – zaplet se vrti oko serijskog silovatelja. Ali, kvalitet serije nimalo ne trpi zbog toga, naprotiv. Kako je u prethodne dve sezone Eli Miler preturila svašta preko leđa, u trećoj je zatičemo čvrstu i stabilnu, nikad oštriju iskusnu policajku, koju, međutim, od ostatka tima izdvajaju veliko saosećanje i obzir prema žrtvi.

Još jedan bitan kvalitet ove serije je to što nijednog trenutka ne uvodi seksualnu napetost između Eli i Aleka, kliše na koji smo navikli ama u svakoj detektivskoj seriji gde su žena i muškarac partneri. Naprotiv, ovde imamo dvoje ljudi koji od strogo profesionalnog i pomalo nepoverljivog odnosa stižu do iskrenog i dubokog prijateljstva. Jedino tako je i prirodno, jer, kao što rekosmo, Eli nije Alekova mala slatka pomoćnica, ni seksualna nagrada za uspešno rešen slučaj, već ravnopravna partnerka na kojoj ovi slučajevi ostavljaju duboke ožiljke.

NI SVETICA NI KURVA

Od 2014. naovamo, snimljena je gomila mini-serija sa ženama kao nosećim likovima, pa ćemo nabrojati samo neke, kao što su *Marčela*, *Krug Blečli*, *Nezaboravljeno* (sa fascinantnom Nikolom Voker u glavnoj ulozi). Ova, 2017. godina bar do sada je bila prilično plodna, a izdvojićemo tri možda ne vrhunske, ali sasvim solidne serije u kojima su žene glavne junakinje. *Neustrašiva* (*Fearless*) je priča o advokatici koja je specijalizovana za dokazivanje nevinosti osuđenih za najteže zločine. Kada joj se obrati žena čiji je muž već 14 godina u zatvoru zbog ubistva koje nije počinio, počinje da se raspetljava klupko vojno-političke zavere u kojoj je jedna tinejdžerka završila mrtva, a nevin čovek okrivljen za njenu smrt. *Loh* (*The Loch*), čija se radnja zbiva u malom mestu na jezeru Loh, po mnogo čemu podseća na *Broudčerč*. Glavna junakinja je mlada lokalna policajka koja nikad nije imala slučaj ubistva. I opet dolaze "krupnije ribe" koje je s jedne strane ponižavaju jer nema iskustva, a s druge ne mogu bez nje i njenog znanja o lokalnim ljudima i terenu. Ipak, ovo nije kopija *Broudčerča*, i premda fanovi žanra neće pasti na dupe od oduševljenja, neće biti ni nezadovoljni.

Na kraju, stižemo do možda najzanimljivije mini-serije ove godine – *U mraku* (*In the Dark*) četvorodelna je serija u kojoj glavna junakinja uspeva da reši dva zločina, i to – trudna.

Ta trudnoća detektivke Helen Viks (igra je Mijana Bering) nije u funkciji političkog "stejtmenta" o ženi, majci, kraljici. Svrha joj je nešto drugo, možda čak i feminističkije od slike o ženi koja može sve, pa čak i da maklja kriminalce sa stomakom do zuba. Sve ono što imamo u natuknicama kod junakinja do sada pomenutih serija, kod Helen je vrlo očigledno – pije kao smuk, živi neuredno i haotično, autodestruktivna je zbog prerane smrti majke i odrastanja u malom mestu u kom je bila žigosana jer joj je otac gej. Prividno, sve je u redu, u skladnoj je vezi sa kolegom policajcem koji se njenoj trudnoći raduje gotovo više nego ona sama. Ali ima jedna kvaka: Helen voli da švrlja i uopšte nije sigurna ko je otac njenog deteta. Kurva? Ne, ako ćemo o promiskuitetu na velikom i malom ekranu onda nema veće kurve od Džejmsa Bonda. To što Helen Viks nema razdeljak i leptir-mašnu ne čini je kurvom, nego dodaje jedan svež momenat u svet ženske krimi drame. Taj momenat se odnosi upravo na kliše autodestruktivnog detektiva kog ganjaju unutrašnji demoni, samo što sada shvatamo da ti demoni mogu da budu specifično ženski. Ako inspektor Frost može da se ne trezni i ne kupa nedeljama, ako Hari Hule može da tone u alkoholičarske delirijume u kojima mu se iznenada javi ko je ubica, zašto neka njihova koleginica ne bi mogla da se jebava okolo sa istim motivom zbog kog oni loču. Taj je motiv najčešće pokušaj da se anestezira samomržnja ili pak želja za kažnjavanjem samog sebe. I da, jeste to onaj "uništim sve što dotaknem" kič element svakog stereotipa o filmskim i televizijskim detektivima. Ali, ima nešto osvežavajuće kad se taj kliše otelotvori u ženskom liku, a čak je možda i uverljivije. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Nečastivi sa velikog ekrana

Među raznoraznim đavolima, kojih je na filmu bilo od Melijesa preko Polanskog, Ridlija Skota i Diznija do Simpsona, prednjači Drakula

Kad su kolonizatori pitali urođenika šta je to Dobro a šta Zlo, on je ljubopitljivcu samouvereno odgovorio: "Pa to je bar lako. Dobro je kad ja tebi ukradem ženu, a kad ti meni ukradeš moju, e to je onda Zlo." Ova poznata anegdota čini se prikladnim uvodom u priču o predstavi Đavola na filmu, s obzirom na raznolike (čitaj slobodne) likove i osobine koje su mu sineasti darivali.

Đavo je na filmu najčešće bio Drakula kao zavodljivi sluga tame koji izlazi noću i žene strasno ujeda dok ih ljubi po vratu. Ujedno, Drakula kao pop-kulturni kompromis između Đavola i uvaženog uglađenog gospodina građanskog društva, izbija na vrh po broju filmskih ekranizacija, čak ispred uglađenog ali aseksualnog Šerloka Holmsa.

Jedna od ranijih i možda najupečatljivijih predstava Đavola je ona u švedskom nemom filmu *Haxen* iz dvadesetih godina prošlog veka koja ga prikazuje kako neodoljivo mami žene i veštice iz bračne postelje na blud sa njim. Ovaj švedski koncept Đavola ponoviće nam i Ridli Skot 1985. u *Legendi* dajući svom Gospodaru Mraka, koji pokušava da obeščasti raspevanu princezu Lili, obličje zajapurenog divovskog rogatoga pana.

Iako Đavolje iskušavanje čoveka uz Božju dozvolu potiče iz *Knjige o Jovu*, ova važna biblijska priča nikada nije filmovana. Kada u internet pretraživač napišete *Book of Job*, on će kao prvi rezultat izbaciti istoimenu epizodu *Simpsonovih* koja sa Biblijom nema nikakve veze. Đavo se Homer Simpsonu prikazao u jednoj drugoj epizodi ovog crtaća, u liku njegovog pobožnog komšije Flendersa koji je pokušao da mu uzme dušu u zamenu za jednu sočnu krofnu. Srećom, Homer krofnu nije pojeo do kraja, te mu je duša bila spasena.

Geteov *Faust* zaslužan je za filmske priče o Đavolu na velikom platnu još od 1906. godine i prvog maga filmske fantastike Žorža Melijesa. Marvelovski sineastički apdejt Fausta iz 2007. *Ghost Rider* prikazuje Nikolasa Kejdža koji ne želi da povrati svoj normalan život nakon ispunjene pogodbe s Mefistofelom (kog igra Piter Fonda) već radije zadržava date mu demonske moći kao svoj modus operandi. Uostalom, i njegovoj devojci Evi Mendes se baš kao takav vatreni dasa najviše i sviđa.

Đavo je veliki šarmer i zavodnik u filmu Džordža Milera *Veštice iz Istvika* iz

VRAGOLASTI ĐAVO:
Džek Nikolson i "veštice"

1987. gde očas posla zbari Mišel Fajfer, Šer i Suzan Sarandon za grupni seks. Na samom koncu njihovog ljubavnog četvorougla njih tri sprečavaju Đavola – Džeka Nikolsona (zvanog DeRil van Horn) da se obraća njihovoj deci preko sijaset multiplikovanih TV prijemnika jednostavno pritisnuvši dugme za isključivanje kompatibilnog im daljinskog upravljača. Da li su mediji i u stvarnosti ovako zatrpani đavolskim nagovorima na publiku od malih nogu? Uvek bili? I sada i nekada?

Demon koji iznebuha uznemirava Milu Jovović u Besonovoj *Jovanki Orleanki* izgleda kao bradati Dastin Hofman u kukuljici. Đavo koji napastvuje Nastasju Kinski u *To a Devil's Daughter* izgleda kao golema žaba, dok demonske predispozicije tehnicističke postmoderne u *Deamon Seed* preuzima napredno robotizovani kompjuter koji siluje Džuli Kristi, a dijabolični vanzemaljski tuđin u obliku zubatog falusa koji kroz četiri *Alien* nastavka uspeva da se razmnoži preko mlade i jedre Sigurni Viver. Dlakavi Đavo koji u snu započetom njenim uspenjem među Mikelanđelov oslikani svod Sikstinske kapele siluje Miju Farou napravivši joj *Rozmarinu bebu*, bio je ne samo šokantna atrakcija istoimenog filma Romana Polanskog 1968. nego i razlog da se u stvarnom životu Frenk Sinatra razvede od nje. Kao ravnoteža svim tim muškim demonima, kao Đavolica s kojom bi mnogi od nas rado potpisali ugovor, pojavila se Liz Harli u filmu *Bedazzled* iz 2000.

Martin Skorseze je za lik Đavola u *Poslednjem Hristovom iskušenju* odabrao devojčicu, koja je pre toga tumačila Hajdi. Hrist iz ove Skorsezeove verzije Vilijam Dafo, bio je đavo u reklami za Mercedes benc. I Maks von Sidou je tumačio i Đavola u *Needfull Things* i Hrista u *Greatest Story Ever Told*, filmu u kome je Đavola glumio Donald Plezens.

Robert de Niro i Al Paćino ostavili su publici dva izuzetno upečatljiva antropomorfna tumačenja Đavola u filmovima *Angel Heart* i *Devils Advocate*. U prvom De Niro kao izvesni dugonokti ekscentrični gospodin Luj Sajfer dolazi po dušu Mikija Rurkea, dok Paćino na sve načine na tamnu stranu nastoji da navede Kijanu Rivsa. Kijanu se ponovo susreo s nešto manje šarmantnim Đavolom i u metafizičkom trileru *Konstantin*, a bogami i njegovim budističkim ekvivalentom *Marom* kad je glumio Sidartu u Bertolučijevom *Little Buddha*.

Telohranitelj Alena Delona, Jugoslaven Miloš Milošević, tumačio je 1966. u filmu *Incubus* Đavola kome se na esperantu suprotstavlja Vilijam Šatner. Šatnera su očigledno privlačile ove metafizičke teme pošto je u petom filmu *Star trek*, koji je sam režirao, sebi uredio susret s Bogom kako bi ga priupitao par stvari kojima će ga dovesti u pitanje.

Đavolu je mesto i u vasioni, pa se tako među nebrojenim šaroliko skaradnim galaktičkim likovima *Star Wars* kantine iz 1977, nalazi i jedan, u zemaljskoj mitologiji uvrežen Đavo sa rogovima. U epizodi *New Hope* zvao se Labria. Rogove je zadržao i u 22 godine kasnije snimljenom Lukasovom nastavku, dobio neobičnu šminku negativca u kabuki teatru i ime – Dart Maul. U četrnaestoj epizodi i konkurentska *Svemirska krstarica Galaktika* dobija Đavola, iskorišćen je islamski naziv za istog – Iblis.

Ostavljamo kosmičku, i otvaramo vrata druge dimenzije – *Zone sumraka*. U epizodi *Howlin Man*, naslovni lik je zatočen u manastiru između dva rata. Putnik namernik sažali se na njegovo sužanjstvo te ga oslobađa i to biva pravi uzrok svih užasa Drugog svetskog rata. U narednoj epizodi, *Nick Of Time*, znači nedelju dana docnije, glava Đavola je na dijaboličnom aparatu koji za peni predviđa sudbinu gostima u jednom bircuzu u Ohaju. Oni neretko ostaju opčinjeni njime, do kraja života tražeći savet za svaki svoj postupak.

U jugoslovenskoj kinematografiji, Đavo se prvi put pojavio 1934. godine u kratkometražnoj priči Oktavijana Miletića. Jugoslovenska verzija *Majstora i Margarite* Aleksandra Petrovića, po motivima istoimenog literarnog pred-

»

loška Bulgakova s domaćim i stranim glumcima pobrala je 1972. svetske lovorike. Varijacija na faustovskog Đavola je lik koji je glumio Srđan Žika Todorović u trilogiji Srđana Dragojevića *Mi nismo anđeli*.

Još u prvom Diznijevom crtanom filmu o Mikiju Mausu *Parobrod Vili* (1925) pojavljuje se antagonista Hromi Daba koji hramlje po uzoru na alegorijski prikaz hromog Saturna – planetu u astrologiji koja donosi zlo, nevolju i iskušenje. Diznijevom Paji Patku, često kad je u konfliktnoj situaciji, na jednom ramenu pojavio bi se beli anđelčić, a na drugom crveni đavolak – oba osmišljeni kao minijature njega samog. U *Bold Mountain*, segmentu *Fantazije* Diznijevog spektakla na muziku Modesta Musorgskog, pojavljuje se lično Đavo sa svojom svitom, pa mačor Lucifer u *Pepeljugi* i Kruela de Vil u filmu *101 dalmatinac*, deluju, barem vizuelno, manje opasno.

Crtana serija *Mastersi* iznedrila je osamdesetih bezbroj figura za decu po uzoru na arhetipska mitska čudovišta, a dve koje su bile negativci iz Hordakove horde koja napada Hi-Menovu Eterniju najviše su ličile našoj predstavi Đavola: *Dragon-Fly Guardian Of Fright Zone* sa zmajevskim krilima, buzdovanom, jarećom glavom i rogovima, i *Vermilion Devil Bloodthirst Horde Demon*, slika i prilika crvenog palog anđela s rogovima bika, krilima i mačem.

U crtanim filmovima *Tom i Džeri* iz četrdesetih, Demon iz pakla s trozupcem u ruci izgleda kao komšijski buldog koga se mačak Tom najviše plaši. U jednoj epizodi *Loony Tunes* sam Đavo šalje patuljasto prgavog kauboja riđih brkova do kolena da mu dovede Duška Dugouška koga ovaj sam nikako ne može da uhvati, što je simbolički samo po sebi vrlo indikativno jer (uskršnji) zec ima arhetipske karakteristike Hrista te je đavo potpuno nemoćan protiv njega. Misionari su latinoameričkim Indijancima, koji su verovali u zeca kao u božanstvo, približili Isusovo vaskrsenje preko zečijih atributa. "Znači, Isus je u stvari zec", zaključili su Indijanci. *That's All folks.* ¶

MLADEN KALPIĆ

U letnjikovcu rim

Izuzetno luksuzne građevine i građevinski kompleksi svedočanstvo su prisustva rimskih moćnika – careva na ovim prostorima, a samim tim i novca

Leto je pri kraju, s njim i sezona arheoloških istraživanja. Dr Stefan Pop Lazić, stručnjak iz oblasti rimskih fortifikacija i kasnoantičke arheologije, predvodi tim Arheološkog instituta iz Beograda na lokalitetu Glac, jednom od brojnih na kojima se trenutno istražuje istorija Balkana. Glac se nalazi u blizini Sremske Mitrovice, odnosno antičkog Sirmijuma. Na njemu se nalazio velelepan kompleks carskog letnjikovca koji je, pretpostavlja se, izgradio car Maksimijan Herkul krajem trećeg i početkom četvrtog veka. Uz naše arheologe, na istraživanju Glaca učestvuju i stručnjaci Univerziteta u Sidneju koje predvodi profesor Ričard Majls.

"VREME": Šta je dosad otkriveno na Glacu i u čemu je značaj ovog lokaliteta za antičku arheologiju ovih prostora?

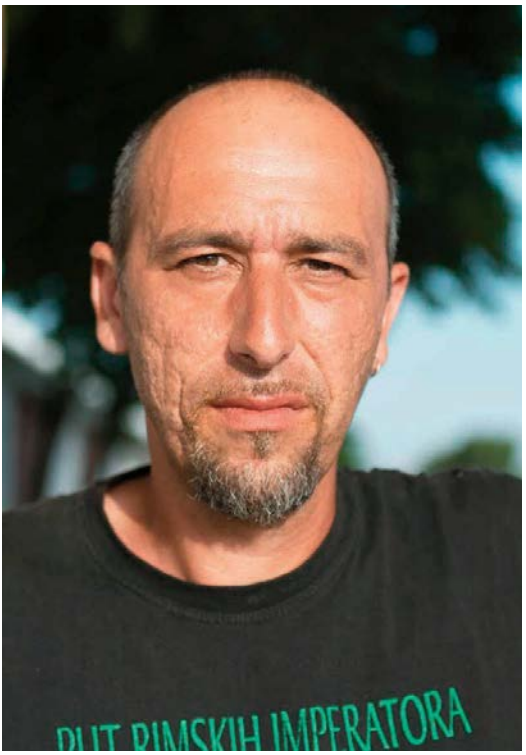
STEFAN POP LAZIĆ: Na lokalitetu Glac je otkrivena luksuzna kasnoantička vila, koja se u rimsko doba nalazila na obodu predgrađa antičkog Sirmijuma. Prvi pisani pomen o ovim ostacima potiču s kraja XIX veka, kada se pominju otkrića mermernih podova, zidova od opeka i rimskih vodovodnih cevi. Početkom dvadesetog veka Ignjat Jung, ugledni Mitrovčanin i zaljubljenik u prošlost, skicirao je dotadašnje nalaze izveštavajući redovno Arheološki muzej u Zagrebu o ovim podacima. Tokom Prvog svetskog rata austrougarski vojnici su kopajući rovove na položajima prema Savi i tadašnjoj Srbiji otkrili veliku površinu prekrivenu mozaičkim podom. Međutim, tek 1994. godine, na inicijativu dr Petra Miloševića u okviru projekta "Sirmijum" kojim je rukovodio akademik Vladislav Popović, obavljena su prva arheološka iskopavanja. Tada su otkriveni nizovi prostorija u okviru građevine, opet podni mozaici, i novac ostrogotskog kralja Teodoriha. Tada je Glac stavljen pod zaštitu, i predloženo je da ovaj lokalitet treba dugoročno istraživati u okviru međunarodne saradnje.

Od 2011. godine ekipa projekta "Sirmijum", koju čine stručnjaci Arheološkog instituta i Muzeja Srema u Sremskoj Mitrovici, redovno je prikupljala materijal sa površine njive koja ga većim delom prekriva. Tokom 2014. godine sprovedena su geofizička istraživanja u saradnji sa Centrom za nove tehnologije projekta "Viminacijum", i tada su dobijene prve jasne indicije o položaju pojedinih delova kompleksa. Ove godine su sprovedena iskopavanja na jednom delu lokaliteta, a obavljena je i arheološka prospekcija u neposrednoj okolini. Prvi rezultati pokazuju da je u pitanju višeslojni lokalitet sa najmonumentalnijom arhitekturom s kraja III, odnosno IV veka, i prvi put je konstatovano da sama arhitektura ima više faza, kao i da je lokalitet prostorno veći nego što se ranije mislilo. U ovom trenutku je najvažnije sprovesti formalno-pravnu zaštitu lokaliteta u skladu sa novim podacima o veličini nalazišta, kako bi se temeljno istražili svi delovi kompleksa građevina od više hektara. Ove godine smo imali nekoliko nalaza koji nedvosmisleno upućuju na to da Glac ima i fazu koja se vezuje na teritoriji Sirmijuma za period Seobe naroda i rane Vizantije.

Koje su arheološke i istorijske paralele između Glaca i drugih antičkih lokaliteta?

Ima sličnosti u motivima i načinu izrade mozaika, zato što su slični sa mozaicima carske palate u Sirmijumu, ali i Galerijevim memorijalnim kompleksom – Romulijanom (Gamzigrad). Međutim, s obzirom da smo na početku istraživanja, koja će sigurno trajati godinama a možda i više od decenije, nezahvalno je tražiti direktne i nedvosmislene paralele. Svi lokaliteti iz kasne antike (Sirmijum, Šarkamen, Romulijana, Medijana) imaju neke svoje specifičnosti i odraz su veoma burnih dešavanja u rimskom društvu u političkom i

skog cara

ekonomskom pogledu. Izuzetno luksuzne građevine i građevinski kompleksi svedočanstvo su prisustva rimskih moćnika – careva na ovim prostorima, a samim tim i novca. Sagledavanje ove teme započeto je davno, ali pravi rezultati će biti jasni možda tek u budućim generacijama.

Konkretno, za sledeću godinu planiramo veći obim iskopavanja, više vremena i veći broj studenata iz Srbije i Australije. Takođe planiramo početak konzervacije arhitekture i konkretnu pravnu zaštitu.

Zašto vaše kolege iz Australije zanima naše područje?

Arheolozi iz Australije dolaze u Srbiju da se bave poznom antikom, zbog toga što je Srbija prepuna kasnoantičkih nalazišta, zbog toga što su veoma dobro primljeni, što važi generalno za sve strance koji dolaze da se bave arheologijom u Srbiji, i zbog toga što u Australiji nema mogućnosti da se istražuju antička nalazišta.

Profesor Ričard Majls je kontaktirao s nekoliko kolega krajem 2013. godine tražeći mesto na Balkanu na kojem će nastaviti svoja istraživanja pozne antike započeta u Severnoj Africi. Nakon nekoliko sastanaka dogovoreno je da je Glac dovoljno značajan lokalitet da bi se na njemu uspostavila dugoročna istraživanja, lokalitet samim tim bio trajno zaštićen, a nauka imala značajne rezultate. Još tada je predviđeno da se oformi neka vrsta istraživačkog centra čiji bi cilj bio da upućuje u arheologiju mlade istraživače iz inostranstva i Srbije.

Na Gamzigradu ste sarađivali sa Nemcima i Amerikancima, u Glacu sa Australijancima. Kakav je kvalitativan i metodološki odnos naše arheologije sa svetskim trendovima?

Oduvek je beogradska škola arheologije bila u toku sa najnovijim dostignućima, jedino je pitanje novca ono koje odlučuje na koji način će lokalitet biti istraživan i koje metode će biti primenjene. Projekti u Srbiji koji pokazuju potencijal, primenjuju najsavremenije metode.

Doktorirali ste na temu Antičke fortifikacije Singidunuma; bavite se ostacima antičkih urbanih centara u Beogradu, Sremskoj Mitrovici i Gamzigradu. Da li se suočavate sa problemom uništavanja lokaliteta gradnjom, i da li se poštuje zakon koji nalaže da se svi arheološki ostaci moraju prijaviti nadležnom Zavodu za zaštitu spomenika kulture?

Najveći problem u sistemu zaštite je koncept finansiranja, koji je svojevremeno prebačen na lokalne vlasti. Mislim da bi Republika trebalo da finansira sve zavode za zaštitu spomenika kulture u Srbiji. Tako bi se oni zaštitili od uticaja lokalne politike.

Inače, nažalost, jesam bio svedok uništavanja spomeničkog nasleđa. Problem je u tome što često investitori građevinskih radova ne znaju da nakon arheoloških iskopavanja u najvećem broju slučajeva nije potrebno da se zaustavi gradnja, ili čisto neće da finansiraju arheološka iskopavanja. Investitori ne znaju da je moguće i sačuvati spomenik kulture i izgraditi moderan objekat. Problem je u manjku dobre volje i sposobnosti da se iznađe kompromisno rešenje. To je moje iskustvo.

S obzirom na arheološko bogatstvo užeg gradskog jezgra u Beogradu, da li postoje neki ostaci na području Savamale i "Beograda na vodi", i ako ih ima da li su adekvatno istraženi?

Naša saznanja o Beogradu prema Savi završavaju se na pravcu oko Varoš kapije i Zelenog venca prema Vaznesenjskoj crkvi. Iza te izohipse, koliko ja znam, ne postoje nikakvi podaci. Ne bi me začudilo kada bi se ispostavilo da je postojala neka istorijska komunikacija koja bi išla pravcem današnje Karađorđeve ulice, prelazila potok koji se ulivao iz Nemanjine u Baru Venecija i nastavljala dalje Savskom ulicom. Koliko je meni poznato, veliki deo prostora oko Železničke stanice je nasut debelim slojem šuta.

Da li postoji dovoljna podrška Ministarstva za arheološka istraživanja i arheologiju uopšte? Povodom objave Nacrta strategije razvoja kulture Republike Srbije, dvadesetak vaših kolega, arheologa sa Beogradskog i Novosadskog univerziteta, iz Narodnog muzeja i Instituta, potpisalo je Komentare na navedeni Nacrt. Kakav je vaš stav o Strategiji razvoja kulture?

Mislim da je najveći problem koji imaju društvene nauke nepostojanje fonda za istraživanja. Ukoliko bi se ministarstva nauke i kulture dogovorila o zajedničkom finansiranju društvenih nauka, i arheologija bi imala koristi. Mislim da je u tome srž problema – sagledavanje pozicija ustanova kulture i društvenih nauka.

Pominje se podrška istraživanjima najvećih lokaliteta u Srbiji. Pošto je skoro objavljena strategija, videćemo na osnovu iskustva iz 2018. godine kako se konkretno ona primenjuje. Mislim da je za sada prerano donositi zaključke. ¶

NIKOLA DRAGOMIROVIĆ

DRAGAN ILIĆ

Шпиони међу нас

Foto: AP Photo / Boris Grdanoski

Ja ću odmah priznati da sam glup, ali bih voleo da mi neko objasni zašto smo se posvađali sa Makedoncima

Nekoliko vikenda u avgustu poznati su po ogromnim gužvama na graničnim prelazima i naplatnim stanicama. U vestima gledate reportere koji na žarenom suncu intervjuišu gastarbajtere sa celog Balkana kako strpljivo satima čekaju da pređu granicu.

Međutim, u prilogu Televizije B92 iz sela u okolini Šapca videli smo kako zaista izgleda taj famozni Urlaub u domovini. U selu su vile vredne stotine hiljada evra, neke vrede i ceo milion, ulaže se generacijama i prate savremeni trendovi. Ti naši zemljaci, uglavnom Romi, u Beču žive skromno, u dva "odeljenja", što se kaže "pod kiriju", ali zato u selu imaju vilu sa 30 soba i 8 terasa.

Iskrena domaćica je priznala reporterki B92 da tokom tri nedelje odmora ne radi ništa drugo osim čišćenja od tavana do podruma. Kakva sudbina!

Ne samo da cele godine crnče da bi podigli vilu u Srbiji i zadivili komšiluk, već i tokom odmora moraju da rmbaju, pa odmora u stvari i nema.

Pomislio sam samo šta bi sve moglo da se pokrene u tom selu kada bi deo novca svaka familija uložila u stvaranje nekog biznisa. To je takođe i jasna poruka našoj vlasti koja nije uspela građane da uveri kako je Srbija dobro mesto za ulaganje. Kada budu ubedili šabačke Rome da pare iz Beča investiraju u Srbiji, onda ću poverovati da se nešto suštinski promenilo.

A pitam se, kako da se promeni?

Ovih dana ni mi u Srbiji ne znamo zašto smo se posvađali sa Makedoncima. Evo, ja znam desetine familija iz Srbije koje su letovale u Grčkoj i putujući do tamo prošle kroz Makedoniju. Poneko stane uz put da odmori i klopa, kako to već Alvirovići preporučuju – da se okrepe i provere da li na pumpama toče tečni naftni gas. Svi redom su sipali gorivo "do vrha" jer je najjeftinije u regionu.

Onako, spolja gledano, sve je izgledalo normalno. Međutim, osoblje naše ambasade u Skoplju je povučeno radi konsultacija i bezbednosnog rizika. Prema raspoloživim vestima i šturim izjavama Vučića, Dačića i Ane Brnabić, Zaev nas špijunira i šuruje sa Albancima. Koliko ja pamtim, kad se seli osoblje ambasade, onda sledi veliko, ajd' sad da ne kažem s..nje, ali poslednji put sam to gledao pred NATO bombardovanje.

Ja ću odmah priznati da sam glup, ali bih voleo da mi neko objasni zašto smo se posvađali sa Makedoncima. Da li ćemo zbog prijema Kosova u UNESCO sad do Grčke da putujemo preko Bugarske? Ako i Bugari udare ko na Marici i podrže Albance, propade Srbima letovanje.

Takođe, ukoliko je naša ambasada ugrožena, ili ako je predmet špijunaže, bilo bi neophodno da naši građani dobiju od MIP-a preporuke i savete kako da se ponašaju. Da l' ćemo sa pumpadžijama da pričamo samo engleski, kako da prepoznamo pokušaj špijuniranja, da l' da noćimo na Dojranu, da l' da idemo na jagnjetinu u Mrzence i kod Javora Džeke? Sad će i grožđe da dozri, pa da l' da vinari kupuju "vranac" i "kratošiju" iz Negotino? Za sada jedino znam da je premijerka rekla da sukob nije bezazlen i da je "stvar ozbiljna". Pa zašto onda ćutame!

Ja se ipak nadam da će razum prevladati i da će predsednik Vučić smoći snage da reši ovu strašnu krizu kojoj ne znamo uzrok, ali ćemo znati kad bude završena.

Nadu mi uliva ovonedeljni, neću reći sukob već pre nesporazum sa kineskim putarima. Naime, ministarka Zorana Mihajlović je u pratnji kamere i novinarske ekipe iznenada i bez najave banula na deonicu budućeg auto-puta koji grade Kinezi. Kontrola je bila toliko tajna da Zorana čak nije stavila svoj prepoznatljivi roze šlem već se maskirala slamnatim šeširom. Zamislite, radnika nigde, neki tako poslovođa pred kamerama tuc, muc, smušeno odgovara na Zokina odrešita, vojnički precizna pitanja. Ono jeste da je bilo Preobraženje, pa su možda i Kinezi otišli na vašar, tada pola Srbije slavi, ali ne može to tako, da smo sto puta braća, jer mi to plaćamo – sve je to u kameru izjavila veoma razočarana Zorana.

Taman kada sam pomislio da je prijateljstvo sa Kinom dovedeno u pitanje, da smo uspeli da pokvarimo vredne kineske neimare, da neće biti ništa od projekta "jedan pojas, jedan put", oglasio se predsednik.

Već sutra, Vučić je obišao radove, a u pratnji je bio i Toma Nikolić, šef kancelarije za večito prijateljstvo sa Kinom. Posle nadahnutog govora kineski su neimari još vrednije prionuli na posao i siguran sam da će radovi biti završeni u roku.

Isto tako se nadam da će taj Zaev, koji je poznat po tajnom snimanju svojih političkih oponenata, svima nama pustiti te snimke. Pa da čujemo da li se tu kuju nekakve zavere ili se razmenjuju recepti za zimnicu i naručuju piperke.

Što se mene tiče, slažem se sa premijerkom, ja ajvar shvatam veoma ozbiljno! ¶

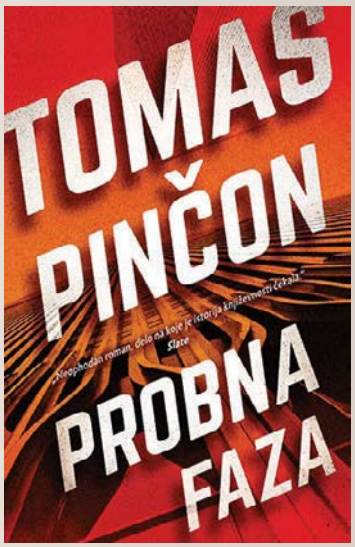
Laguninе knjige

VREME i Laguna preporučuju

Klasici

Vrhovi svetske književnosti

Nova izdanja starih i novih klasika, od Dime Sina preko Muzila do Saramaga, Kundere i Pinčona.

Knjige nobelovaca Džona Stajnbeka, Vargasa Ljose, Saramaga, Kertesa, Miloša, Foa, Grasa, Moa Jena, Toni Morison i Svetlane Aleksijevič, zatim Deblinov *Berlin Aleksanderplac*, Malaparteova *Koža*, *Juda* Amosa Oza ili *Sluškinjina priča* Margaret Atvud, samo su neka od recentnih Laguninih izdanja starih i novih klasika svetske književnosti. Njima se uskoro pridružuju i nove knjige najvećih svetskih pisaca. Među njima pažnju skrećemo na poslednji roman Tomasa Pinčona *Probna faza* (*Bleeding Edge*), koji je u Americi objavljen 2013. godine, a koji će se uskoro naći i u našim knjižarama.

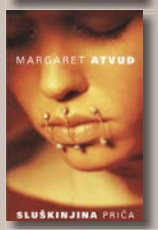
Tomas Pinčon (1937) jedan je od najznačajnijih i najintrigantnijih američkih pisaca XX veka. Kao i B. Traven, Džerom Selindžer i Elena Ferante, i Pinčon spada u onaj broj književnika koji su odlučili da ne učestvuju u javnom životu i sakriju se od medija i radoznalaca. Nakon uspeha svog prvog romana *V*, objavljenog 1963, Pinčon se sredinom šezdesetih potpuno povukao iz javnosti i samo retki danas znaju kako on izgleda i gde živi, a jedine dostupne njegove fotografije su one iz mladosti. Famu koja vlada o Pinčonu podgrejao je 2004. njegov jedini javni nastup, i to u *Simpsonovima*, gde je pozajmio glas svom liku, koji je u ovom crtanom filmu prikazan s kesom na glavi. Kada je reč o njegovoj književnosti, Pinčon odavno ima status modernog američkog klasika, ali je kod nas ipak ostao jedan od najmanje prevođenih velikih savremenih pisaca. Pored zbirke priča *Smrt i milost u Beču*, od osam romana koliko ih je Pinčon napisao, na srpski jezik su do sada prevedena svega tri – njegov prvenac *V*, zatim *Objava broja 49* iz 1966. godine i *Skrivena mana* iz 2009. godine (roman po kome je Tomas Pol Anderson 2014. snimio istoimeni film). Razlozi zbog kojih ostali veliki Pinčonovi romani nisu prevedeni – *Vajnlend*, *Duga gravitacije*, *Mejson i Dikson* i *Protiv dana* (u kome je jedan od junaka i Nikola Tesla) – kriju se u kompleksnosti Pinčonovog jezika i izraza koji obiluje skoro neprevodivim igrama rečima, referencama i aluzijama. Zbog toga prevođenje njegovih dela predstavlja svojevrstan prevodilački podvig, ali i izdavački i kulturni događaj, kao što je to upravo slučaj sa skorašnjim izlaskom romana *Probna faza* u prevodu Nikole Pajvančića. Kritičari su ovaj roman ocenili kao remek-delo o američkoj paranoji neposredno pre i posle 11. septembra. Radnja romana odigrava se 2001. u Njujorku, u vreme koje prethodi usponu velikih internet carstava. Opisujući vrtoglavu vožnju glavne junakinje, vlasnice male njujorške detektivske agencije, kroz svet tadašnjih internet prevaranata, hakera, milijardera, neoliberalnih egzekutora, japija, dilera droge, ruske mafije i hohštaplera svake vrste, Pinčon dubinski skenira prelomnu tačku moderne istorije i prikazuje rađanje sveta i poretka kome danas svedočimo.

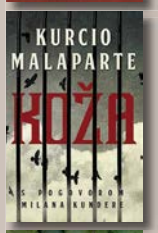
I stariji klasici u novim izdanjima ispostavljaju se kao sveža i rado čitana dela. Uskoro iz štampe izlazi novo izdanje slavnog romana Aleksandra Dime Sina *Dama s kamelijama*. Napisan davne 1848, ovaj roman o tragičnoj ljubavi mladog bogatog provincijalca i prelepe i preskupe kurtizane i danas je popularan, kao i u vreme kada je po njemu Šopen komponovao istoimeni balet, a Verdi *Travijatu*. O njegovoj popularnosti svedoči i dvadesetak filmskih ekranizacija u kojima su glavnu junakinju igrale redom Sara Bernar, Frančeska Bartini, Greta Garbo, Lilijen Giš, Greta Skaki, Izabela Ađani, Izabel Iper, sve do poslednjeg filma snimljenog po njegovim motivima, Oskarom nagrađenog mjuzikla *Mulen ruž* Baza Lurmana iz 2001. godine, s Nikol Kidman i Juenom Makgregorom u glavnim ulogama. Vek i po pošto je ovaj roman napisan, ispostavilo se tačnim ono što je konstatovao još Henri Džejms: da je *Dama s kamelijama* jedan od najvećih ikada napisanih ljubavnih romana.

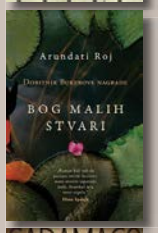
Od ostalih klasičnih dela svetske književnosti koja ovom prilikom najavljujemo, uskoro iz štampe izlazi novo izdanje romana Roberta Muzila *Čovek bez osobina*, jedne od ključnih knjiga XX veka, čiji je junak Ulrih pre sto godina anticipirao sudbinu i položaj savremenog čoveka u odnosu na epohu, istoriju i zajednicu kojoj pripada, zatim roman *Besmrtnost* Milana Kundere, kultni roman *Bog malih stvari* indijske književnice Arundati Roj, kao i *Male uspomene* Žozea Saramaga, knjigu autobiografskih zapisa portugalskog nobelovca u kojoj on jednostavno, mudro i duhovito rekonstruiše svet svog detinjstva koje ga je odredilo za čitav njegov potonji život. Moto ove Saramagove knjige glasi: „Neka te uvek vodi ono dete koje si nekada bio."

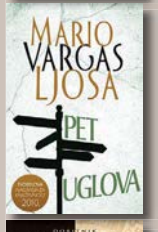

Esejistika

JANIS VARUFAKIS:

A slabi trpe ono što moraju

Prevod: MINA RADULOVIĆ

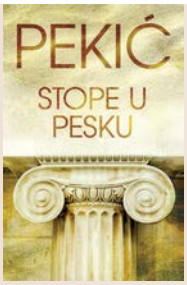
Nova knjiga Janisa Varufakisa, nekadašnjeg grčkog ministra finansija i kritičara aktuelnog svetskog političko-ekonomskog poretka, nastavlja se na njegovu prethodnu knjigu *Globalni Minotaur*, u kojoj je analizirao uzroke i prirodu globalnog ekonomskog sloma 2008. godine. U ovoj pak knjizi Varufakis upozorava da svetska ekonomska kriza ne samo da nije okončana već se sve više produbljuje. Dok je glavni junak *Globalnog Minotaura* bila Amerika, u središtu ove knjige je aktuelna kriza u Evropi. „Međutim, iako je Evropa protagonista", piše Varufakis u uvodu, „Amerika obezbeđuje vazduh koji naš protagonista diše i hranljive sastojke kojima se hrani, globalni kontekst u okviru kog se razvija, a isto tako figurira i kao potencijalna žrtva neuspeha koji je naš protagonista u mogućnosti da izbegne". Varufakis u knjizi objašnjava kako evrozona nije izgrađena na način koji bi vodio do zajedničkog blagostanja, već kao piramidalna shema dugova na čijem se dnu nalaze zemlje kao što su Grčka, Irska, Portugal i Španija. „Potpomognuta bankarskim bumom, struktura evrozone je ustrojena sa toliko manjkavosti da je dovela do neizbežnog i katastrofalnog kolapsa. U trenutku kada je nastupio uragan, lideri Evrope su, da bi se s njim suočili, izabrali koktel koji se sastojao od još više duga i surovih mera štednje umesto neophodnih reformi, što je imalo za posledicu da najsiromašniji građani najsiromašnijih nacija plate cenu za greške bankara, pri čemu evropski lideri nisu učinili ništa da spreče predstojeću imploziju." Oslanjajući se na lično iskustvo, stečeno u procesu pregovora s finansijerima evrozone, i nudeći konkretne strategije i mogućnosti, Varufakis pruža objašnjenje o tome kako smo se našli u ovoj nevolji i kako možemo iz nje da se izvučemo.

Esejistika

BORISLAV PEKIĆ:

Stope u pesku

Priredile: LJILJANA I ALEKSANDRA PEKIĆ

Uskoro iz štampe izlazi knjiga *Stope u pesku*, zbirka političkih eseja, zapisa i govora Borislava Pekića, koji i danas, više od dve i po decenije pošto su nastali, zvuče uznemirujuće aktuelno. Knjiga je podeljena u tri ilustrativno naslovljene celine: „Naša demokratija i crna magija", „Dnevnik besnila" i „Zamke ideologije". U prvom tekstu u knjizi, „Poziv na dijalog", Pekić gorko i duhovito piše o demokratskim kapacitetima ovdašnjih samozvanih propovednika demokratije: „Slažem se – to je najnečasnija, najbednija misao koju možete da izgovorite. Ona svedoči da ste izgubili svako samopoštovanje. Zato se nikada, nigde, ni sa kim i ni sa čim nemojte složiti. Ne nasedajte argumentima, ne dajte se razlozima, ne verujte očiglednostima, prezrite aksiome – oni su tu da vas ponize. Budite uzvišeno postojani kao onaj velikan duhovne nezavisnosti Gaspar d'Estek, filosof i polihistor, koji je, potopljen u vrelo ulje, pobedonosno izjavio: 'Ne gori, dakle i ne peče!' – a zatim umro. Nikada nikome i ni za šta ne priznajte da je u pravu. Ni po cenu života. Vaše mišljenje je najbolje, jer za njega nikome ništa ne dugujete: ni iskustvu, ni tuđoj mudrosti, ni nauci, ni istoriji, ni otkrovenju – samo sebi. Nemojte se saglasiti čak ni ako vas ubeđuju da ste pametni. Savladajte vaše ustreptalo srce koje žudi da se sa tim složi – to je klopka! Oni žele samo vašu saglasnost. Zatim će od vas tražiti da se, budući pametni, i u drugim stvarima sa njima složite. A kuda bi vas odvelo to popuštanje – odvelo bi vas u anonimnost. Ne, vi ćete im reći da ste budala, dopustićete da se oko toga razvije dijalog, a vi ćete, ako mene poslušate, razume se, otići tamo gde ćete na miru moći da slušate *jednog* čoveka koji će vam o *jednoj* temi govoriti na *jedino* mogući način. Treba li da kažem da ćete, najverovatnije, taj čovek biti vi. Želim vam uspeh, i neka vas, pritom, ohrabruje izvesnost da je najbolje Dijaloge sastavljao Platon."

Priče

RADMILA LAZIĆ:

Ugrizi život

„Radmila Lazić je najbolji srpski pesnik koji sada piše", rekao je Čarls Simić, prevodilac njene poezije na engleski jezik. „Kako je samo upečatljiva njena imaginacija i stilske figure koje koristi! Gotovo da je svaki njen stih iznenađenje, jedan neočekivan obrt mašte. To je zbog toga što ona istovremeno ruši tabue i čuva tradiciju ženske lirske poezije." Nova knjiga Radmile Lazić *Ugrizi život* predstavlja zbirku njenih proznih zapisa u kojima iz opisa naoko običnih stvari i prizora iz svakodnevnog života iskrsavaju lirske slike zapitanosti, začudnosti, gorčine i nostalgije. „Kako klasici mogu biti neučtivi dok zapitkuju i jedu kiflu, po čemu hladna gradska kupatila podsećaju na kupatila u Aušvicu, mogu li se pratiti slučajnosti u životu i u njima prepoznavati naročiti znakovi, kako se rešava matematika dopisivanja ili prepoznaje svoja klupa u životu – samo su neke od mnogobrojnih proznih senzacija u ovim medaljonima Radmile Lazić", stoji u uredničkoj belešci uz ovu knjigu. „Kratki pripovedni zapisi Radmile Lazić, poput krhotina života ili rasejanog tereta svakodnevice, još jedared nam otkrivaju kako odgonetka za čudo zvano Radmila Lazić zapravo ne postoji", zapisao je Jovica Aćin. „Mogli bismo reći da su to zapisi o incidentima ovog ili onog života, ali da se istovremeno pretvaraju i sami u incidente vezane za potragu za smislom. Volećemo ovu knjigu. I čitati je više puta."

Triler

FEDERIKO AKSAT:
Ubistvo je izlaz
Prevod: GORDANA MIHAJLOVIĆ

Argentinski pisac Federiko Aksat (1975) jedan je od najzanimljivijih savremenih latinoameričkih autora, a triler *Ubistvo je izlaz* je po opštoj oceni njegovo najuspešnije delo, proglašeno za izdavačku senzaciju i „najpromišljeniji i najneverovatniji kriminalistički roman koji ćete pročitati ove godine." Junak knjige Ted Mekej imao je savršen život, prelepu ženu, dve ćerke i dobro plaćen posao kada mu je dijagnosticiran tumor na mozgu u terminalnoj fazi. Da bi i sebe i porodicu poštedeo poniženja koju bolest donosi, Ted reši da se ubije. Ali u trenutku kada prinese cev revolvera slepoočnici, začuje zvono na vratima. Dok zvono uporno zvoni, on ustaje i na stolu ugleda poruku napisanu njegovim rukopisom, za koju se ne seća da ju je napisao. U poruci piše: „Otvori vrata. To ti je poslednji izlaz." Ted otvara vrata i na njima zatiče neznanca koji mu iznosi čudnu ponudu: da umesto samoubistva postane žrtva ubistva, i to tako što će najpre ubiti jednog okorelog kriminalca, a zatim i jednog čoveka koji umire od raka, da bi onda i sâm postao nečija meta. Ted razume strančevu logiku po kojoj će porodici biti lakše da živi sa sećanjem na ubijenog nego na samoubicu, pristaje na ponudu i ulazi u vrtlog košmarnih događaja i igru obmana u kojima polako nestaju obrisi sveta kakav je poznavao, ali i slika njegovog sopstvenog dotadašnjeg života. Ne samo zbog činjenice da se čovek koji se na Tedovim vratima pojavio zove Linč, Aksatov roman zaista poseduje nešto od linčovske zaumne logike koja ukida svaku predvidivost i zadržava napetost do samog kraja.

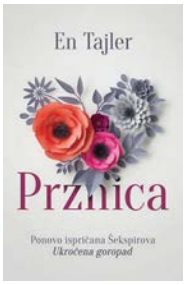
Ljubavni

MELANI BENDŽAMIN:
Avijatičareva žena
Prevod: LJILJANA MARKOVIĆ

Proslavljeni avijatičar Čarls Lindberg, prvi čovek koji je preleteo Atlantik 1927. godine i tako postao američki nacionalni junak, kontroverzna je i intrigantna ličnost američke istorije. Njegov podvig bio je inspiracija za delo Bertolda Brehta iz 1927. *Lindbergov let* (kasnije preimenovano u *Let preko okeana*), Filip Rot se u romanu *Zavera protiv Amerike* bavi Lindbergovim simpatijama prema nacizmu, a Agata Kristi je za *Ubistvo u Orijent ekspresu* bila inspirisana misterioznim ubistvom Lindbergovog dvogodišnjeg sina koji je 1932. otet i brutalno usmrćen, što je u medijima tada nazvano „zločinom stoleća" . Ovom porodičnom tragedijom Lindbergovih bavi se i roman Melani Bendžamin *Avijatičareva žena.* U njenom središtu je Lindbergova supruga En Morou, koja će i sama nakon venčanja s Čarlsom 1929. postati avijatičarka, ali i večito ostati u muževljevoj senci. Ova knjiga pripoveda o njenom životu i sudbini, od susreta sa Lindbergom, preko srećnih godina u braku i borbe za nezavisnost i emancipaciju, do mračne tragedije i smrti sina.

Hogart Šekspir

EN TAJLER:
Prznica
Prevod: MARKO MLADENOVIĆ

Povodom četiristote godišnjice Šekspirove smrti, poznata britanska izdavačka kuća Hogart pokrenula je prošle godine međunarodni projekat „Hogart Šekspir", u okviru kojeg su poznati svetski književnici pozvani da napišu moderne literarne obrade Šekspirovih drama. Nakon romana *Procep u vremenu*, u kome je Dženet Vinterson osavremenila Šekspirovu *Zimsku bajku*, i romana *Ime mi je Šajlok*, u kome je Hauard Džejkobson obradio *Mletačkog trgovca*, Laguna je objavila i treću knjigu iz ove edicije – roman *Prznica,* u kome je dobitnica Pulicerove nagrade En Tajler ponovo ispričala Šekspirovu *Ukroćenu goropad*. Priča o jogunastoj Katarini i samouverenom Petruču je iz Padove XVI veka prebačena u današnji Baltimor, u kome je Katarina vaspitačica po imenu Kejt, a Petručio asistent njenog oca, ekscentričnog naučnika, imigrant Pjotr kome zbog isticanja vize preti deportacija iz SAD. Kejtin otac želi da zadrži Pjotra uz sebe jer je na pragu velikog otkrića u vezi s autoimunim bolestima, i izlazi pred svoju ćerku s ponudom koja će je razjariti. Kao i Šekspirov komad, i roman En Tajler je dinamičan, zabavan i romantičan. „Ovako se piše savremena ljubavna priča", napisao je o ovoj knjizi kritičar Gardijana.

Esejistika

ANDRIJA ČOLAK:
Agonija Jugoslavije

Andrija Čolak je od oktobra 1985. do maja 1990. radio kao savetnik za medije u Predsedništvu CK Saveza komunista Jugoslavije i za to vreme vodio lični dnevnik u koji je zapisivao činjenice i utiske sa događaja kojima je prisustvovao. Dvadeset šest godina kasnije, Čolakovi zapisi predstavljaju prvorazredno istorijsko svedočanstvo o godinama koje su prethodile raspadu Jugoslavije. „Andrija Čolak je bio savetnik za medije Predsedništva CK SK Jugoslavije koji je, između ostalog, često morao da radi nešto nemoguće – da na osnovu 'mudrih' nastupa članova Predsedništva i izvršnih sekretara napiše prve verzije saopštenja za javnost", rekao je o ovoj knjizi Boris Muževič. „Upravo zbog toga bio je poželjan sagovornik članova Predsedništva i takve razgovore nije samo pamtio, nego ih je zapisivao. Kao aktivan učesnik sednica Predsedništva i niza sličnih 'kuloarskih' priča, mogu da potvrdim da ovi privatni Čolakovi razgovori verno odražavaju, odnosno potvrđuju, sadržaj formalnih nastupa pojedinaca na sednicama, a posebno veoma plastično prikazuju njihove karakterne osobine." Čolakova knjiga danas se čita kao politički triler s elementima tragikomedije, a njeni junaci su Milošević, Šuvar, Kučan, Krunić, Pančeski, Račan, Vlasi, Čkrebić, Renovica, Bulatović, Korošec i drugi upamćeni i zaboravljeni protagonisti jedne epohe i raspada jedne zemlje.

SAD: Šta posle Šarlotsvila

JUŽNJAČKA UTEHA

Ameriku potresaju pravi mali građanski rat zbog spomenika iz građanskog rata i rasprave o ropstvu i rasnoj mržnji koje u talasima variraju između moralnih pridika i zabašurivanja. Ulje na vatru dolio je ko bi drugi do predsednik Donald Tramp, koji je pokušao da relativizuje odgovornost neonacista u Šarlotsvilu gde je njihov sledbenik usmrtio jednu i povredio više desetina neistomišljenika

Mala repriza američkog građanskog rata odigrala se 11. i 12. avgusta 2017. u Šarlotsvilu u koji je upala Ujedinjena desnica, čiji je marš navodno organizovao Džejson Kesler. Mediji ga opisuju kao sitnog kriminalca koji bi želeo da bude nacionalni lider. Na njegov poziv okupile su se grupe belih suprematista, neokonfederalista, neonacista, čija imena evropskom čitaocu govore sama za sebe: Nacionalsocijalistički pokret, Kju kluks klan koji je predvodio neki Dejvid Djuk, Američka garda, Čuvari zakletve, Neokonfederalistička liga Juga, Tradicionalistička radnička partija, Pensilvanijska laka pešačka milicija, Detroitska desna krila, Antikomunistička akcija... Cilj im je bio da se suprotstave odluci demokratske gradske vlasti da se iz Parka emancipacije ukloni spomenik južnjačkom generalu Robertu E. Liju. Razne desne čete delovale su tim povodom u Šarlotsvilu tokom čitavog leta.

ZA "ČISTU" AMERIKU: Rasisti u Šarlotsvilu, 12. avgust 2017.
Foto: AP

Šarlotsvil (gradić sa 45.000 stanovnika, od kojih su 67 odsto belci, a 13 odsto Afroamerikanci) s velikim univerzitetom (Virdžinija) je mesto u kome se presecaju mnoge istorijske perspektive. Tamo se nalazi vila Montičeli Tomasa Džefersona na nekadašnjoj plantaži na kojoj je radilo njegovih petsto robova, mada je ropstvo osuđivao; tamo su i uspomene na ratnu bolnicu sa 12.000 konfederacijskih ranjenika; sećanja na sukobe belaca sa 13.000 crnaca koji su u toku rata u gradu bili većina i koji su osnovali svoju crkvu; na to kako je šezdesetih godina jedna škola zatvorena zato što se odupirala desegregaciji i kako dve crkve ekumenski sarađuju. Ovih avgustovskih dana roditelji koji su došli do Univerziteta Virdžinija da izvide gde će im deca studirati pitali su se da li je u ovom gradu stalno ovako napeto.

Dok su gradske vlasti raspravljale o tome da li da ignorišu marš neonacista i suprematista, na otpor su pozvale organizacije za ljudska prava, ekumenske i verske asocijacije i studenti sa Univerziteta Virdžinija, predstavnici Nacionalnog saveta crkava, grupa Crni životi vrede (*Black Lives Matter*), Antirasistička akcija, Antifa, Demokratski socijalisti Amerike, Revolucionarna komunistička partija, Industrijski radnici sveta, Metropolitanski anarhistički koordinacioni savet, Rasna pravda itd.

Jedna od desnih grupa je u Šarlotsvilu 13. maja organizovala bakljadu. Pedesetak pripadnika Kju kluks klana demonstriralo je 8. jula, ali se razišlo posle 45 minuta, nakon što se bilo okupilo oko hiljadu kontrademonstranata. U petak 11. avgusta grupa belih nacionalista marširala je sa upaljenim bakljama kroz kampus Univerziteta Virdžinija uzvikujući nacističke i suprematističke i antisemitske parole tipa "Jevreji nas neće potisnuti" ili "Krv i tlo".

U subotu 12. avgusta desničari su krenuli u obračun okruženi nekim brutalnim tipovima sa šlemovima sa sablasnim znacima, naoružani motkama i štitovima pa i težim oružjem, sa konfederalističkim ratnim zastavama, žutim zastavama iz doba američke revolucije sa zmijom i porukom "Ne tlači me!", antimuslimanskim i antisemitskim parolama, nacističkim simbolima, oznakama podrške Donaldu Trampu.

Usledile su teške tuče s kontrademonstrantima koji su takođe imali svoja oružja. Policija je pratila situaciju. Tragedija je dosegla vrhunac u trenutku kada se bivši marinac, dvadesetogodišnji Džejms Aleks Filds, crnim dodžom čelendžerom zaleteo u masu i usmrtio tridesetpetogodišnju Hiter Hejer. Prema "Hafington postu", Filds je psihopatski simpatizer nacista. Kada su mu kao učeniku u Muzeju holokausta u Vašingtonu pokazali kako je izgledao Dahau, navodno je rekao: "Tu se, dakle, desila magija..."

ALT-RAJT I ALT-LEFT

Predsednik SAD Donald Tramp se o nasilju u Šarlotsvilu oglasio tri puta: prvo je rekao da krivce za sukobe treba tražiti "na mnogim stranama", pa je onda pročitao izjavu u kojoj osuđuje sve naciste i njima slične grupacije, pa je treći put za nasilje pored alternativne desnice okrivio i pripadnike alternativne levice. Izazvao je buru reagovanja izjavom da među desničarima koji su marširali u Šarlotsvilu nisu svi bili suprematisti i da je i tamo bilo finih ljudi, da ih je bilo na obe strane.

Mark Brej, autor knjige *Antifa: antifašistički priručnik* (*The Anti-Fascist Handbook*), kaže za "Rolingstoun" da se ono što Tramp povodom šarlotsvilskog sukoba naziva alt-left (alternativna levica) moglo videti još osamdesetih godina kada je Antirasistička akcija (ARA) u Minesoti pružila otpor lokalnim nacistima i skinhedsima, koja je protiv njih vodila bitke još u predinternetsko doba.

Sredinom dvehiljaditih to je počelo da nestaje, ali 2011, 2012. i 2013, kada je beli suprematista Ričard Spenser skovao termin "alt-rajt" (alternativna desnica), ime "antifa" su širom Amerike, a posebno u Njujorku, Atlanti, Portlandu, Oregonu i Filadelfiji, koristile na stotine grupa koje nisu imale više od dvanaest članova.

Jedna od perverzija američke istorije jeste da je strah od levice veći nego strah od nasilne desnice, piše magazin "Roling- »

stoun", s tezom da je "alt-rajt" veoma realan politički entitet koji je kidnapovao i otrovao Republikansku partiju.

Da radikalne ideje deluju u gradovima širom Amerike, a ne samo u kampusima liberalnih škola, videlo se tokom sukoba zbog širenja mržnje na Univerzitetu Berkli, gde "alt-rajt figuri" Milu Janopulosu uz primenu sile nisu dali da govori, zatim u Šarlostvilu, pa u Piketsvilu (demonstracija suprematista u aprilu), pa Kentakiju...

Bela supremacija će cvetati i težiti ka nasilju ako joj se doda gorivo, piše konzervativna revija "Atlantik", naglašavajući da američka istorija uči da je oprez uvek dobar, ali da se u tragediji iz Šarlotsvila vidi da su na sceni prisutni i antifa-kontrademonstranti koji se ne libe sukoba, što ipak čini razliku u odnosu na ona vremena kada je u SAD Kju kluks klan sejao strah linčovanjem i bombama.

TRENUTAK POLITIČKOG KOLAPSA

Istoričar sa Prinstona Kevin M. Kruse kaže da ta "falš ekvivalencija" ne predstavlja presedan, da su političari često izjednačavali bele suprematiste sa pokretom za ljudska prava, da su u isti koš stavljali KKK i NAACP (Nacionalnu asocijaciju za napredak obojenih ljudi), da su takva falš poređenja šezdesetih pravili i predsednik Dvajt Ajzenhauer i diplomata Adlaji Stivenson dok je ključala rasna napetost na jugu.

Trampovo izjednačavanje suprematista i antifašista izazvalo je niz negativnih reakcija i među demokratama i među republikancima, na univerzitetima, u medijima naročito, čak i u Trampovom bliskom okruženju. Vojska koja se u SAD retko izjašnjava o političkim pitanjima saopštila je da je protiv rasizma, suprematizma itd.

Ostavke su zbog toga podneli i članovi predsedničkog privrednog saveta Kenet Frejzer, direktor farmaceutske kompanije *Merck*, direktor kompanije *Under Armour* Kevin Plank, izvršni direktor kompanije *Intel* Brajan Krzanič i šesnaest od sedamnaest članova predsedničkog komiteta za umetnost i humanizam. Da bi zaustavio seriju ostavki, Tramp je raspustio taj savet. Kada se oko 3000 suprematista okupilo na mitingu u Bostonu, na poziv grupa kao što su Black Lives Mater i Bostonska antiratna i antirasistička koalicija ANSWER (Act Now to Stop War & End Racism), okupilo se i oko 30.000 kontrademonstranata. Tramp, čiju reakciju na šarlotvilske događaje istoričarka Tim Naftali sa Njujorškog univerziteta za CNN opisuje kao "ključni trenutak političkog kolapsa", pohvalio je i policiju i demonstracije protiv mržnje u Bostonu, samo nije precizirao na koje demonstracije misli.

Onda je nakon nekoliko dana ostavku podneo i Trampov izborni strateg Stiv Banon, za koga mnogi smatraju da je blizak alternativnim desničarima. On je izjavio da je Trampovo predsednikovanje, za koje se on borio, gotovo i vratio se u svoj desničarski "Brajtbart njuz" objavivši "Vraća se Banon varvarin". Najavio je da će se boriti spolja jer je Bela kuća "puna Njujorčana i liberala".

SUPREMATISTI I TRAMP

Adam Dombi, profesor istorije Juga na Kolegijumu Čarlston, upitan o tome šta se za bele suprematiste promenilo sa izborom Trampa za predsednika, kaže za "Njujorker": "Moramo da shvatimo da su ta verovanja uvek bila ovde i da nisu marginalna, a da su oni sada otvoreniji, skinuli su kapuljače i bakljama osvetljavaju svoja lica. Taj osećaj je osnažen preko svake mere. Nema više sramote ili straha od reperkusija. Delimično, oni vide svoje stavove potvrđene na predsedničkim izborima." Istraživanje "Vašington posta" i ABC njuza sprovedeno od 16. do 20. avgusta otkriva da oko 10 odsto odraslih ispitanika, jednako raspodeljenih među demokratama i republikancima, podržava takozvane alt-rajt grupe.

Reporter "Njujorkera" je pre gužve u Šarlotsvilu razgovarao sa nekim suprematistom koji se predstavio kao Džejms Zart, "veliki kalif kalifornijskog carstva" Lojalnih belih vitezova Kju kluks klana sa 5000-6000 članova. Pre toga je bio pripadnik skinhed grupe Beli arijevski otpor, a pridružio se KKK kada je Barak Obama postao predsednik. Tvrdio je su ljudi u KKK dobronamerna, bratska, hrišćanska bela organizacija za građanska prava koja je za porodicu i za Boga, koja vidi da su njena rasa i njena baština "ugrožene mešanjem s raznim meleskim rasama, što mora da prestane...". On tvrdi i da su Lojalni beli vitezovi narasli posle Trampove pobede.

Posle nereda u Šarlotsvilu reporter "Njujorkera" je ponovo pozvao tog Zarta da ga pita da li je to nasilje predstavljalo nekakvo ispunjenje za njega i Klan, ali je neka žena s one strane veze najpre tvrdila da ne zna ko je Zart, pa onda da ne zna gde je, da bi na kraju rekla: *He's happy*.

List "Rolingstoun" piše da ono što je viđeno na maršu u Šarlotsvilu ima duboke korene u američkoj istoriji i u njenoj sadašnjosti. Za te nove američke naciste, čiji slogani zvuče kao eho Hitlerovog odnosa prema Jevrejima, neprijatelji su ljudi crne i braon boje kože, koji "uništavaju njihovu čistu belu Ameriku".

Te usitnjene grupe su eho suprematizma koje ipak nije okončao Američki građanski rat (1861–1865) jer su ga čitav vek posle toga održavale grupe belih militanata, među kojima je najpoznatiji Kju kluks klan, koji se nekoliko puta vraćao u talasima.

KJU KLUKS KLAN

Prvi KKK su 1865. i 1866. osnovala šestorica bivših oficira Konfederalne armije. Tokom posleratne Rekonstrukcije južnih država SAD poznih šezdesetih godina XIX veka njegovi prerušeni pripadnici su ubijali crne i bele republikance, napadali oslobođene robove...

Istoričarka Elen Franc Parsons nalazi da je Klan regrutovao pripadnike među siromašnim belim farmerima, ratnim bandama, raščinjenim političarima Demokratske stranke, koja je u to vreme bila plantažerska, zatim među proizvođačima viskija, sadistima, silovateljima, običnim lopovima, čak i među pojedinim oslobođenim robovima.

Revija "Atlantik" u tom kontekstu podseća i na paravojne rasističke Crvene košulje (*Red Shirts*), koje su sedamdesetih godina XIX veka u Južnoj Karolini, u vreme takozvane Rekonstrukcije, delovale kao milicija Demokratske stranke i vlada belih suprematista i segregacionista, na koje se odnosi izraz "Džim Krou vlada" (*Jim Crow government*) a označava sistem diskriminacije crnaca koji je trajao

UDAR NA LEVE KONTRAMITINGAŠE: Jedan mrtav i mnogo povređenih
Foto: AP

čak do šezdesetih godina XX veka. "Džim Krou" je podrugljivi izraz za crnca, koji verovatno potiče iz minstrela, komada popularnih u SAD u XIX veku, u kojima crnce karikirajući igraju beli glumci čija su lica obojena u crno, a usne u belo.

U kampanji obeshrabrivanja crnih glasača tokom predsedničke kapanje 1868. ubijeno je više od 2000 ljudi. Federalnim zakonom iz 1871. taj prvi KKK je nekako bio osujećen.

Drugi KKK osnovan je u Džordžiji 1915. i delovao je dvadesetih godina, naročito u urbanim područjima. Navodno je inspiracija za oživljavanje tog drugog KKK i njegovu ikonografiju (beli kostimi sa kapuljačama, krst koji gori itd.) bio kultni film Dejvida V. Grifita *Rađanje nacije* koji je snimljen po knjigama Tomasa Diksona, školskog druga predsednika SAD Vudroa Vilsona, južnjaka iz Vilijamsburga u Severnoj Karolini. Prema jednoj verziji, Vilson je navodno bio razočaran filmom, a prema drugoj je rekao da je taj film "kao pisanje istorije munjom" i da ostaje žaljenje što je sve to tako teško istinito.

Baziran u lokalnim protestantskim zajednicama, KKK je u to vreme bio usmeren i protiv crnaca i protiv Jevreja i, u vreme pojačane migracije iz Evrope, protiv katolika. Sredinom dvadesetih godina imao je čak četiri do pet miliona pripadnika. U Vašingtonu je 1925. marširalo 50.000 pripadnika KKK. Unutrašnje podele i kriminal lidera doveli su do opadanja članstva da bi se organizacija praktično ugasila četrdesetih godina.

Treći KKK se pojavio tokom rađanja Pokreta za građanska prava pedesetih i šezdesetih godina, a naročito kada je 1964. donet Zakon o građanskim pravima i 1965. Zakon o glasačkim pravima koji zabranjuju segregaciju. To su bile brojne međusobno nezavisne grupe, često povezane s lokalnim policijskim stanicama, kao na primer u Birmingemu, Alabami, pa i sa kancelarijom demokratskog guvernera Alabame Džordža Valasa koji se protivio desegregaciji. Pripadnici KKK ponovo stavljaju bele kapuljače i napadaju borce za građanska prava, premlaćuju i crnce i belce. Četvorica pripadnika KKK podmetnula su dinamit u baptističkoj crkvi u Birmingemu 1963. i tada su poginule četiri devojčice, a povređene 22 osobe. Birmingem, u kome je te godine odjeknula 21 bomba na crnačkim kućama, nazivaju i *Bombingem*.

ROPSTVO PROHUJALO S VIHOROM

O žilavoj tendenciji zabašurivanja robovlasništva i rasne netrpeljivosti u američkom društvu možda najbolje svedoči u SAD najprodavanija knjiga posle Biblije, *Prohujalo s vihorom* (1936) Margaret Mičel koja je održavala stereotipe o tome da su crni kućni robovi ostali lojalni svojim gospodarima i posle Proklamacije o emancipaciji iz 1865. i 13. amandmana iz 1865, baš kao i robovi na plantažama, osim onih koje su Jenkiji odveli da kopaju rovove, što je održavalo mit u koji su beli južnjaci voleli da veruju.

To je nešto sasvim različito od knjige *Čiča Tomina koliba* (1852), koja je objavljivana najpre u nastavcima u jednom aboilicionističkom listu.

Rasprave o ropstvu i rasnoj mržnji u talasima variraju između moralnih pridika i zabašurivanja. "Foks njuz", na primer, govori o tome da su robove imala i afrička plemena koja su njima trgovala, da su američki starosedeoci imali robove kada je stigao Kolumbo, da su Čiroki Indijanci poveli svoje robove sa sobom kad su na osnovu imperativa Akta o premeštanju Indijanaca 1830. prinudno pošli Stazom suza, da su konkistadori bili robovlasnici, da su prvih pet predsednika SAD imali robove. I Džordž Vašington je bio robovlasnik, a u svojoj poslednjoj poruci 26. juna 1826. poručio je da umire s nadom da će budućnost dovesti do ostvarenja obećane jednakosti. Njujorški istoričar prava Pol Finkelman u tom kontekstu nalazi da je prvobitni greh robovlasništva ostao u američkom ustavu, koji je garantovao svima slobodu, pravo na život i na ostvarenje sreće, ali reč "ropstvo" pominje samo jednom u 13. amandmanu iz 1865. kojim je ropstvo ukinuto, a u osnovnom tekstu Ustava ta reč je zamenjena eufemizmima "druge osobe", "takve osobe", "osobe držane radi rada i usluga". Oni koji smatraju da je i američki ustav rasistički pozivaju se na "klauzulu o tri petine", prema kojoj se tri petine od ukupnog broja robova računa pri određivanju broja delegata u Kongresu, kao i pri obračunu poreza koji pojedine države plaćaju federaciji. Što se tiče direktnih poreza, važila je "odredba tri četvrtine" koja je određivala da robovi po glavi budu oporezivani sa tri četvrtine sume koju plaća slobodan čovek. Bio je to kompromis sa predstavnicima južnih država.

GENERAL LI

Povodom konflikata zbog uklanjanja spomenika generalu Liju Tramp je tako- »

će izazvao buru i postavivši pitanje da li pored konfederalnih spomenika treba onda srušiti i spomenike robovlasnicima Džordžu Vašingtonu i Tomasu Džefersonu.

Istoričarka sa Harvarda Anet Gordon-Rid u "Njujork tajmsu" kaže da su Vašington i Džeferson nesavršeni ljudi zaslužni za stvaranje Sjedinjenih Država, a da su Robert Edvard Li i drugi konfederalisti otišli u rat protiv SAD da bi odbranili pravo ljudi da poseduju druge ljude.

Prema popisu iz 1860, od 31.183.582 stanovnika SAD, 3.950.528 (13 odsto) bili su robovi u vlasništvu 393.975 osoba, među kojima je njih 4000 (jedan u 7000 američkih stanovnika) imalo po 200 ili više robova i držalo 20–30 odsto svih robova. Robove je držalo oko 8 odsto porodica, ali se u južnim državama njihov procenat peo na 33 odsto.

Prema istoričaru Džozefu Glataru, u vojsci Severne Virdžinije je 1861. svaki drugi regrut bio iz porodice robovlasnika. Kada je kasnije uvedena opšta regrutacija, oni koji su bili vlasnici više od 20 robova bili su oslobađani vojne dužnosti. Ako južnjaci, sociološki gledano, nisu u većini bili robovlasnici, zašto su se onda borili? Mora da se radilo o nekoj eksplozivnoj mešavini ponosa, straha, muževnosti, sastava komplikovanijeg od pića južnjačka uteha, koje je, kaže mit, ubilo Dženis Džoplin (*southern comfort*, viski, cimet, višnja i štošta još).

U tekstu povodom smrti generala Lija "Njujork tajms" je 13. oktobra 1870. pisao da je sin generala Henrija Lija, Vašingtonovog prijatelja i predstavnika jedne od najbogatijih porodica u Virdžiniji, general Robert E. Li smatran briljantnim, superiornim oficirom, čiji je lični integritet bio dobro poznat. On je 25. aprila 1861. napustio službu u Federalnoj armiji izjavivši da ne može sebi da dozvoli da podigne ruku na svoje rođake, svoju decu i svoj dom, i odmah otišao u Ričmond gde je preuzeo komandu nad zlosrećnim oružanim snagama Virdžinije. U pismu generalu Skotu on govori o ceni kojom će platiti taj korak, a njegova žena je pisala da je "lio krvave suze nad tim teškim ratom".

Kritičari kažu da se Li nikada nije izjasnio protiv ropstva, protiv koga se jadao u pismu svojoj ženi Meri An Kustis, razmaženoj ćerki Vašingtonovog posinka koja je nasledila kuću u Arlingtonu i imanje zajedno sa robovima koji su tamo živeli. Na tom mestu će kasnije nastati Nacionalno groblje u Arlingtonu.

SPOMENICI RAZDORA: Policija čuva spomenik južnjačkom generalu Liju; spomenik američkim predsednicima na planini Rašmor; spomenik liderima konfederacije na planini Stoun
Foto: AP

U pismu "Njujork tajmsu" nekoliko godina pre početka rata, u decembru 1857, Li je ispravljajući neke tvrdnje rekao da će poštovati poslednju želju Vašintonovog posinka i da će robove osloboditi po isteku petogodišnjeg perioda. Robovi su se u međuvremenu razbežali, a Li je navodno 1862. potpisao neki dokument o njihovom oslobađanju, godinu dana pre nego što je Linkoln doneo Proklamaciju o emancipaciji 1863.

Pred kraj rata Li je ipak tražio da i u južnjačku vojsku budu regrutovani i robovi, uz obećanje da će biti oslobođeni. Bilo je to u trenucima kada je južnjačka vojska u proleće 1865. počela da se raspada zbog gubitaka i dezerterstva. Otpor je bio veliki. Jedan od političara u to vreme je pisao da robovi ne mogu biti vojnici, a ako postanu, onda je to revolucija. Odluku o regrutovanju robova kongres Virdžije je doneo u proleće 1865, ali tada je već bilo kasno.

U salonu kuće trgovca Vilmera Meklina u Apomatoku u Virdžiniji, general Konfederacije Robert E. Li je 9. aprila 1865. priznao kapitulaciju i simbolički predao sablju generalu Unije Ulisisu S. Grantu, koji je prema Liju, s kojim se znao još iz Meksičkog rata, bio velikodušan – vratio mu je sablju, a 28.000 vojnika Konfederacije koji su bili okruženi je pomilovao, dao im hranu i dozvolio da se vrate kući i da povedu svoje konje, koji bi mogli da se koriste za poljoprivredne radove. Utišavajući bend koji je počeo da svira u znak proslave, general Grant je rekao svojim oficirima: "Rat je gotov. Pobunjenici su ponovo naši zemljaci."

ĆERKE KONFEDERACIJE

Zemljaci su se teško mirili s porazom.

Santija Mils i Pamela Simpson u knjizi *Spomenici izgubljenoj stvari* (*Monuments to the Lost Cause*) konstatuju da su mnoge od 1503 konfederalna spomenika između 1880. i 1920. podigle južnjačke bele žene, najčešće udružene u organizaciju Ujedinjene ćerke Konfederacije, ili Memorijalna asocijacija dama. Dok su veterani građanskog rata lobirali da i oni dobiju penzije, žene i ćerke poginulih su podizale te spomenike u nadi da će sačuvati pozitivnu viziju predratnog života i ukazati čast svojim poginulim muževima i očevima.

Citirajući Kirka Sevedža, istoričara umetnosti sa Univerziteta Pitsburg i autora knjige *Standing Soldiers, Kneeling Slaves: Race, War, and Monument in Nineteenth-Century America* (*Vojnici koji stoje i robovi koji kleče: rasa, rat i spomenici u XIX veku u Americi*), one ukazuju na paradoks da se mnogi od tih spomenika u čast vojnicima u sivim konfederacijskim uniformama zapravo stilski ne razlikuju od spomenika vojnicima u plavim uniformama Unije.

Za firmu *Monumental Bronze Co.* iz Konektikata to je bio samo biznis, jer je

podignuto 2500 vojničkih statua na severu i oko 500 na jugu. Unionistička ili konfederalistička mušterija bi naručila bronzani spomenik po ceni od 450 dolara u prirodnoj veličini, 750 dolara za džambo verziju i prefabrikovani spomenik bi bio isporučen. Na glavi konfederaliste šešir, na glavi severnjaka karakterističan kačket itd. Godine 1900. u Evertonu u Džordžiji demonstranti su srušili spomenik vojniku Konfederacije zato što ga je skulptor Peter Artur Bejter "obukao" u dugačak kaput kakav su nosili Jenkiju iz unionističke armije. Sada je ta skulptura u muzeju.

Veći i znatno skuplju spomenici, kao oni u Ričmondu i Baltimoru, izlivani su od metala dobijenog topljenjem topova.

RAT OKO SPOMENIKA

Veoma karakterističan je simbol konfederacije urezan u stenu Stoun mauntin kod Atlante u Džordžiji. To je najveća bareljef skulptura na svetu, rezbarija u kamenu na 6400 kvadratnih metara lidera Konfederacije tokom građanskog rata: predsednika Džefersona Dejvisa, generala Roberta E. Lija i Tomasa Stounvela Džeksona, i njihovih omiljenih konja koji su se zvali Blekdžek, Traveler i Litl Sorel. Rezbarija u kamenu veličine 23 x 48 m stoji na visini od 120 metara iznad podnožja planine. Najdublja tačka rezbarije iznad ramena generala Lija je duboka 3,7 metara.

Rad su 1916. naručile Ćerke Konfederacije, koje su kupile planinu od braće Vinabl, a slika je naručena od Gatzona Borglama. I on je bio blizak Kju kluks klanu, koji je u svom drugom izdanju na toj planini osnovan 1915. Borglam je napustio rad na toj konferencijskoj rezbariji 1925. (i kasnije započeo da radi na planini Rašmor megaskulpture američkih predsednika Džordža Vašingtona (1732–1799), Tomasa Džefersona (1743–1826), Teodora Ruzvelta (1858–1919) i Abrahama Linkolna (1809–1865). Radio je do smrti, a posao je završio njegov sin 1941. Rad na kamenoj rezbariji konfederalista na planini Stoun mauntin nastavio je skulptor Augustus Lukeman do 1928, kada je posao obustavljen na trideset godina. Zahvaljujući vladi Džordžije, koja je otkupila kamenu planinu 1958, rad na kamenoj rezbariji je 1964. nastavio Roj Fokner, a završio ga je 1972.

U Džordžiji, u kojoj je inače zabranjeno uklanjati javne spomenike bez odluke kongresa, počela je rasprava o tome da se taj spomenik konfederalistima ukloni pošto vređa osećanja potomaka nekadašnjih robova. List "Atlanta džurnal konstitjušn" javlja da uprava parka Stoun mauntin razmatra kompromisni predlog da se u čast Martina Lutera Kinga juniora na vrhu te planine podigne Zvono slobode, *Freedom Bell*, jer je on 1963. u govoru "Imam san" (*I Have A Dream*) rekao i ovo: "Neka sloboda zvoni sa Kamene planine u Džordžiji" (*Let freedom ring from Stone Mountain of Georgia*).

Takve rasprave o uklanjanju konfederalističkih spomenika usledile su u raznim gradovima nakon što je 2015. Dilan Ruf, dvadesetjednogodišnji beli suprematista, pucao na vernike u jednoj od najstarijih crnačkih kongregacija južno od Baltimora, u Metodističkoj episkopalnoj crkvi u Čarlstonu u Južnoj Karolini, i ubio devet osoba. U Baltimoru su četiri statue uklonjene u noći 15. na 16. avgust, kako bi se smanjio bezbednosni rizik.

U Daramu u Severnoj Karolini, u kojoj je inače zabranjeno uklanjanje javnih obeležja bez odobrenja kongresa te države, jedan spomenik konfederalistima srušili su demonstranti koji navodno pripadaju nekoj Internacionalnoj radničkoj partiji. Na Univerzitetu Djuk u Daramu vodi se rasprava o tome da li s portala crkve, koju je inače u gotskom stilu projektovao jedan od prvih crnih arhitekata, treba ukloniti bistu generala Lija.

Posle kapitulacije general Li je već u septembru 1865. godine prihvatio poziv da bude predsednik Univerziteta u Leksingtonu u Virdžiniji, a kažu da je proklamovao da je cilj te škole da svaki đak bude džentlmen. Hronike kažu da je bio protiv podizanja spomenika vojnicima Konfederacije, da se ne bi raskopavale ratne rane. ¶

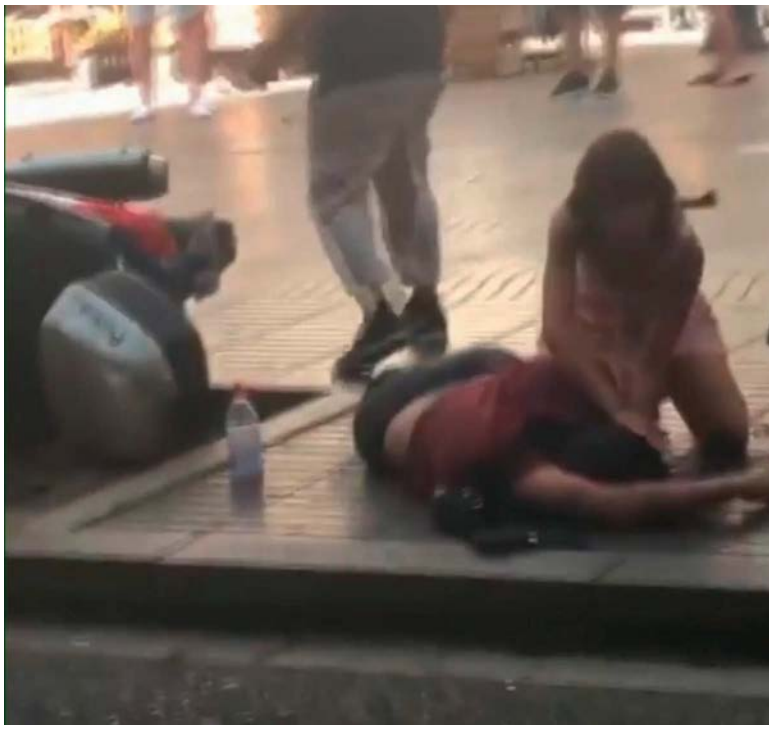
MILAN MILOŠEVIĆ

Niskobudžetni terorizam

U poslednjih godinu dana u terorističkim napadima u Evropi ubijeno je više od 150 ljudi. Čak osam puta korišćena su vozila kao sredstvo za napad, u nekoliko navrata noževi. Ovakvi "niskobudžetni" napadi pojedinaca ili samostalnih ćelija islamskih ekstremista su prava noćna mora za obaveštajne službe

Pešačka zona u centru Barselone, omiljena turistička avenija La Rambla, duž koje se nalazi veliki broj lokala i kafića i nekoliko istorijskih znamenitosti, postala je u svega nekoliko minuta novo krvavo poprište na tlu Evrope. U popodnevnim časovima 17. avgusta jedan kombi se zaleteo u pešake koji su se šetali čuvenom promenadom, usmrtio njih petnaest, dok je više od stotinu povređeno.

Svega osam sati nakon terorističkog napada u Barselonu, na šetalištu popularnog letovališta Kambrils, udaljenog 118 kilometara od glavnog grada Katalonije, dogodio se još jedan, slično izveden napad. Ovoga puta vozač je automobilom uleteo među pešake – povređeno je sedam osoba, među kojima i jedan policajac. Među poginulima i povređenima u ova dva napada u Španiji nalaze se državljani 34 zemlje.

SCENE UŽASA: La Rambla, Barselona, 17. avgust 2017.
Foto: AP

SMRTONOSNI KOMBI

Snage bezbednosti likvidirale su petoricu napadača u Kambrilsu i pohapsile više osoba koje se sumnjiče da su učestvovale u organizaciji ovih terorističkih napada. Glavni osumnjičeni za napad i vozač smrtonosnog kombija, Marokanac Junes Abujakub, nekoliko dana uspevao je da se krije od organa gonjenja, ali ga je na kraju nedaleko od Barselone policija likvidirala. Španske i francuske snage bezbednosti nastavljaju istragu o vezama osumnjičenih za terorističke napade u Barseloni i Kambrilsu sa Islamskom državom koja je, očekivano, preuzela odgovornost za napade na Pirinejskom poluostrvu.

Španski ministar unutrašnjih poslova Huan Ignasio Soido rekao je da je policija uspela da razbije "terorističku ćeliju iz Barselone", ali i da će Španija nakon napada u Kataloniji zadržati nivo bezbednosti na četvrtom stepenu, koji je samo stepen niže od maksimalnog.

Nakon mnogobrojnih hapšenja i pretresa, otkriveno je da iza napada na La Rambli stoji veća teroristička grupa sačinjena od dvanaest članova, kojoj je prvobitni plan bio da raznese simbol Barselone, nedovršenu katedralu Sagrada familija (Sveta porodica), koju je projektovao čuveni španski i katalonski arhitekta Antoni Gaudi. Kako bi umirila javnost, katalonska policija saopštila je da je svih dvanaest osumnjičenih koji su identifikovani posle dvostrukog terorističkog napada ubijeno ili uhapšeno.

PROMENA TAKTIKE

Teroristi Islamske države i njenih "filijala" i ćelija u Evropi, u poslednjih nekoliko godina radikalno su promenili taktiku. Jednim delom to je posledica promene stanja na terenu: Islamska država je izgubila znatan deo teritorija koje je donedavno kontrolisala u Siriji i u Iraku; dok je ranije pozivala svoje sledbenike da dođu na Bliski istok, u Siriju ili Irak i tamo se bore u redovima samoproglašenog kalifata, danas ta uputstva Islamske države glase drugačije. Cilj im je da mobilišu svoje indoktrinirane simpatizere da se protiv "nevernika" bore na njihovoj teritoriji, uz korišćenje svih mogućih dostupnih sredstava.

OPTUŽEN: Junes Abujakub
Foto: AP

Direktna posledica toga su i sve češći napadi ekstremista na glavne turističke centre na Starom kontinentu. Iznajmljena ili ukradena vozila kojima se napadači zaleću u prolaznike, postala su glavni deo taktike ekstremista za napad na "zapadne" mete. Teroristički događaji u Nici, Berlinu, Londonu, Stokholmu, i sada u Barseloni i Kambrilsu, pokazuju da se taj "modus operandi" pokazao smrtonosno efikasnim. U poslednjih godinu dana u terorističkim napadima na Starom kontinentu ubijeno je više od 150 ljudi, a čak osam puta korišćeno je vozilo kao sredstvo za napad.

Mada je vlada u Španiji predložila postavljanje fizičkih barijera koje bi sprečile da vozila ulaze na šetališta kao što je La Rambla, vlasti u Barseloni odbacile su taj predlog smatrajući da bi bio em neefikasan, jer barijere ne bi sprečile automobile da na drugim mestima uđu u pešačke zone, već i nepraktičan, jer pristup tim područjima i dalje moraju da imaju vozila službi za vanredne situacije. »

Osim automobila, kombija i kamiona, teroristi u poslednje vreme sve češće koriste i hladno oružje. Poslednji takvi slučajevi iz prethodne sedmice odneli su dva života u gradu Turku u Finskoj, a samo dva dana nakon terorističkih napada u Barseloni nepoznati muškarac nožem je nasumice napao pešake u ruskom gradu Surgutu, povredivši tom prilikom osam osoba. Policija je ubila napadača i pokrenuta je istraga o njegovom identitetu i motivima. Iako je odgovornost i za ovaj napad preuzela ID, ruski istražitelji još nisu utvrdili da li se zaista radi o radikalnom ekstremisti ili o psihički bolesnoj osobi.

DAN POSLE: La Rambla
Foto: AP

VRAĆANJE TOČKA ISTORIJE

Mediji prenose da je još u februaru ove godine vlada u Madridu dobila informacije od obaveštajnih službi da islamisti sve češće svoje poruke emituju na španskom jeziku. Isti poverljivi izveštaji navode i da džihadisti u svoje redove žele da prime sve više prevodilaca i tumača upravo za španski jezik. Jedan od mogućih zaključaka jeste da Islamska država ima nameru da "pokori" Španiju i vrati točak istorije unazad, u vreme kada su muslimani vladali Iberijskim (Pirinejskim) poluostrvom. Slične zamisli imala je i Al Kaida, koja je još 2007. godine od svojih pripadnika tražila da pomognu u obnovi srednjovekovne državne tvorevine Al Andalus, koja je sem velikih delova Španije i Portugala obuhvatala i južne delove Francuske. Međutim, za razliku od sadašnjih rigidnih i netolerantnih islamističkih pokreta, koji masovno uništavaju spomenike i nasleđe drugih vera i religija, Arapi koji su od 711. pa sve do 1492. godine vladali Španijom, upravljali su njome prosvećeno i relativno tolerantno, ostavivši za sobom znatno kulturno nasleđe.

SVINJSKA KRV ZA TERORISTE

Reakcije sveta na terorizam u Barseloni gotovo su istovetne kao i u svim drugim slučajevima napada na civile koji su se dogodili u Evropi. Preovladavaju osuđujuće poruke, a tu su i oni već viđeni citati o tome kako nas "neće zastrašiti", "neće promeniti naš stil života", "neće pokolebati našu odlučnost", uz obavezno pozivanje na "solidarnost i jedinstvo".

Izdvojio se američki predsednik Donald Tramp, koji je na Tviteru osudio teroristički napad, ali i doslovce napisao: "Proučite šta je američki general Peršing radio teroristima kad bi ih uhvatio. 35 godina nakon toga nije bilo radikalnog islama." Ovaj predsednički tvit uzburkao je javnost, jer su mediji podsetili da je reč o generalu koji je vodio američku vojsku u Evropi za vreme Prvog svetskog rata i koji je, prema istorijski nikad potvrđenim tvrdnjama, navodno naredio da se muslimanski militanti na Filipinima ubijaju mecima umočenim u svinjsku krv i da se sahranjuju zajedno sa leševima svinja.

Reagujući na napade u Barseloni, poljska premijerka Beata Šidlo nije štedela na kritikama upućenim na račun EU kada je migrantska politika u pitanju. Ona je optužila evropske zvaničnike, pre svih nemačku kancelarku Angelu Merkel, da su otvarajući širom vrata izbeglicama sa Bliskog istoka otvorili kapije Evrope i onima koji seju smrt. "Za mene je najvažnije to da u Evropi nađemo partnere u borbi protiv terorizma", kazala je Šidlo i dodala da je neophodno da "političku korektnost zameni konačno zdrav politički razum".

Nemačka kancelarka Angela Merkel, međutim, ostala je pri svojoj odluci od pre dve godine da otvori granice svoje zemlje za više stotina hiljada izbeglica, dodajući da je njena vlada već preduzela korake koji su osigurali da se migrantska kriza u takvom obimu ne ponovi.

SVE MLAĐI TERORISTI

Da pretnje od terorizma evropske bezbednosne službe shvataju ozbiljno pokazala je i grčka obalska straža, koja je prethodnog vikenda uhapsila Belgijanku marokanskog porekla na osnovu optužbe da je planirala teroristički napad. Za 22-godišnjom ženom bila je izdata i Evropolova poternica, a njena mladost je još jedna zajednička karakteristika novih "evropskih" terorista. Osim što su u većini slučajeva rođeni na Starom kontinentu, sve se mlađi upuštaju u bezumne terorističke akte. Jedan od terorista u Barseloni imao je svega 17 godina, drugi je bio jedva punoletan, a najstariji napadač, koji je vozio kombi smrti, imao je 22 godine. Ovi mladi ljudi uglavnom žive u besparici i bez ozbiljne životne perspektive. Nezadovoljni životom, oni lako postaju mete propagande i indoktrinacije, a time i mogući regruti opasnih ekstremista, islamističkih propovednika i ideologa kojih u Evropi ima sve više.

U okviru istrage, policija u Barseloni identifikovala je dva tela pronađena u kući u Alkantaru uništenoj u eksploziji, u kojoj je bio i planiran dvostruki teroristički napad. Jedan od poginulih je i marokanski imam, za koga se veruje da je bio duhovni vođa terorističke grupe.

Ta kuća uništena je u eksploziji noć pre masakra u Barseloni i sva je prilika da je do detonacije došlo slučajno, dok su teroristi pripremali eksplozivne naprave.

Muslimanska zajednica španskog gradića Ripol, gde su živeli osumnjičeni za terorističke napade u Barseloni i obližnjem letovalištu Kambrilsu, osudila je ove napade i izrazila saučešće porodicama žrtava.

U danima nakon haosa u glavnom gradu Katalonije, turske bezbednosne snage ubile su jednog pripadnika ID i uhapsile četvoricu, koji su navodno planirali bombaški napad u Turskoj, a Italija je iz bezbednosnih razloga deportovala trojicu islamista, čime je broj potencijalno opasnih džihadista proteranih iz te zemlje porastao na 202.

Britanski "Gardijan" je u svojoj analizi upozorio da se više stotina pripadnika Islamske države vratilo u severnu Afriku, ističući Maroko kao posebno opasnu bazu odakle se potencijalno mogu organizovati novi napadi širom Starog kontinenta. "Odavno viđena kao plodno tlo za ekstremiste, severna Afrika se sada sve više smatra odskočnom daskom za napade na Evropu radi osvete za gubitke ID", zaključuje list, imajući u vidu da su upravo Marokanci bili među glavnim organizatorima terorističkih napada u Španiji i Finskoj, ali i onog u Parizu.

NOVA STVARNOST

Stručnjaci za bezbednost slažu se u oceni da teroristički akti slični onima u Španiji predstavljaju "novu stvarnost" u savremenom svetu i da nijedna zemlja ne može u potpunosti da obezbedi zaštitu protiv ove pošasti. Polazeći od toga da su među glavnim uzrocima "podivljalog" urbanog terorizma upravo "ratovi koje Zapad vodi na Bliskom istoku", pojedini eksperti su za rusku stanicu RT naveli i da se teroristički akti danas mogu dogoditi "bilo gde". Kao što se videlo iz nedavnih primera nasilja u Evropi, ekstremistima više nije neophodna nikakva sofisticirana tehnologija, već samo vozačka dozvola ili kuhinjski nož.

Takođe, upućeni u bezbednosna pitanja ističu kako činjenica da su mnogi osumnjičeni za napade već bili na "policijskom radaru" nije dovoljna da bi se predupredili napadi. "To predstavlja jedno od opštih pitanja bezbednosti u ovom trenutku u zapadnom svetu", rekla je za rusku televiziju bivša pripadnica britanske kontraobaveštajne agencije MI-5, dodavši da su "bezbednosne agencije širom sveta sposobne da prikupljaju obaveštajne podatke o teroristima i 'usamljenim vukovima'" i da poseduju "velike baze podataka". Dalje procesuiranje i obrada tih prikupljenih informacija spadaju više u policijski rad, a manje u obaveštajni, ističe ova iskusna sagovornica. Problem je, takođe, i to što službe često ne uspevaju da na vreme realizuju preventivne akcije, kojima bi se sprečili potencijalni teroristički napadi.

Svega dan nakon napada, u Barseloni su održani protesti desničarskih aktivista i kontrademonstracije antifašističkih i levičarskih grupa na kojima je došlo i do fizičkih sukoba. Desničari su se bunili protiv multikulturalizma optužujući taj koncept i imigracije za napade u Kataloniji, a levičari su se okupili kako bi poslali antirasističke poruke. Policija je morala da interveniše kako sukobi ne bi prerasli u nešto mnogo ozbiljnije. ¶

UROŠ MITROVIĆ

Kultura sećanja

Grifon u službi njenog visočanstva

Austrijanac Paul Rosbaud rođen je 1896. godine. Bio je doktor hemijskih nauka i urednik naučnih časopisa u Nemačkoj. Nemačke kontraobaveštajne službe nikad nisu saznale da je bio i engleski špijun. Službenik MI-6 Frenk Foli bio je jedini koji je poznavao identitet obaveštajca pod pseudonimom Grifon, iako se njegovim izveštajima ponekad bavilo i na desetine eksperata. Rosbaud nikada nije primio novac od MI-6, plaćali su ga časopisi za koje je radio, tako da su sami Nemci finansirali obaveštajni rad koji je otkrio sve što je nemačka nauka činila u korist Hitlerove ratne privrede i pokušajima da naprave atomsku bombu

Piše: **Ivan Ivanji**

Grifon je mitsko biće sastavljeno od delova raznih životinja. Postoje brojne varijante, a jedna od najčešćih je četvoronožna ptica sa telom kao u lava i glavom i krilima kao u orla.

Ne zna se zašto je Paul Rosbaud englesku reč za mitološku zver *Griffin* izabrao za svoj pseudonim. Jedna od legendi kaže da se nalazio na grbu jednog od njegovih predaka sa očeve strane. Paul je bio vanbračno dete. Kada je 1913. majku Anu koja je bila na samrti usrdno molio da mu kaže ko mu je otac ona mu je navodno odgovorila: "Nikada nećeš saznati!" Na tome je ostalo, oko Paula Rosbauda je od samog početka sve bilo tajanstveno.

ŠTUKA MEĐU ŠARANIMA

Paul Rosbaud je kao hemičar počeo da radi na ispitivanju rendgenskih zraka, ali nije bio dovoljno uspešan da bi ga primili kao predavača na neki od većih univerziteta. Krajem dvadesetih godina prošlog veka zaposlio se kao urednik jednog časopisa o metalurgiji u Berlinu. Da bi pridobio vrhunske autore obilazio je univerzitete i naučna društva ne samo u Nemačkoj, već je putovao u Englesku, Dansku i Norvešku. Bio je ljubazan, duhovit, naučno dovoljno obrazovan da razgovara i sa najvećima, pa je tako upoznao tada još mlade naučnike Alberta Ajnštajna, Petera Kapicu, Nilsa Bora, Ernesta Ruterforda, Lea Silarda, Ota Hana, Lizu Majtner, Vernera Hajzenberga i druge. Oni tada nisu ni slutili da će učestvovati u razvoju nuklearnog oružja.

U takvom društvu Rosbaud je imao čudnu poziciju. Nije bio naučnik, ali je posećujući sve te velike umove, uspostavljajući i njihove međusobne kontakte, bio odlično informisan o razvoju nauke. Sam sebe je ironični nazivao "štukom u jezeru punom šarana".

Kada je Hitler došao na vlast, Paul Rosbaud je postao naučni savetnik izdavačkog preduzeća Ferdinanda Špringera. To je bilo jedno od najstarijih izdavačkih preduzeća za nauku, još je otac Ferdinanda, Julius Špringer, u Berlinu 1842. godine osnovao knjižaru koja je počela da štampa brošure, pa malo po malo i knjige. Izdavačko preduzeće Špringer koje postoji i danas i bavi se isključivo izdavanjem naučne literature, nema nikakve veze sa široj javnosti mnogo poznatijom izdavačkom kućom Aksela Špringera koja je osnovana nakon Drugog svetskog rata.

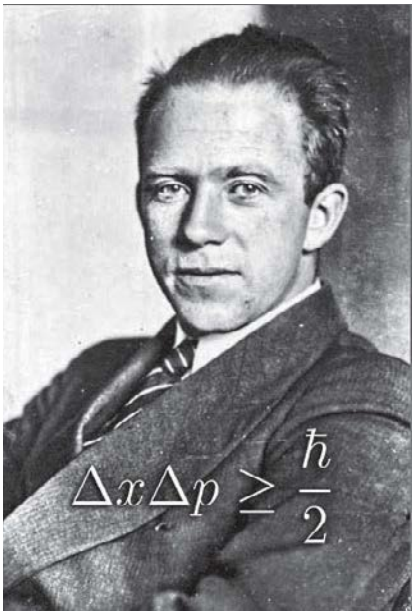
Paul Rosbaud se oženio sa Hildegard Frank kojoj su tepali Hilda. Njena jevrejska porodica je bila protiv te veze, jer je Rosbaud bio katolik, ali se oni na to nisu obazirali. Njihova kćerka Angela je rođena 1927. godine. Paul, njegova žena i dete bili su državljani Austrije, ali su živeli u Berlinu. Porodicu Rosbaud nije pogodilo kada je Hitler 1933. godine došao na vlast, ali se sve promenilo kada je Nemačka 1938. progutala Austriju i oni postali državljani Nemačkog rajha u kome je za Jevreje važilo posebno zakonodavstvo. Tada je i njima život bio ugrožen.

PAKET ZA LONDON IZ OSLA

Novembra 1939. godine rat je već preko dva meseca besneo u Poljskoj, relativno mlako se vodio na zapadnom frontu, Norveška je još bila neutralna, Hitler će je napasti tek 9. maja 1940 godine. Nemačka ambasada u Oslu se nalazila na adresi

ŠPIJUNSKI TANDEM: Službenik MI6 Frenk Foli i Paul Rosbaud; dobitnik Nobelove nagrade za fiziku 1925. Verner Hajzenberg; Hitlerov Berlin

Drammensveien 74, a preko puta na broju 79 bila je ambasada Velike Britanije. Nemačka i Velika Britanija su se nalazile u ratnom stanju, ovde su golim okom mogli da posmatraju ko navraća u ambasadu neprijatelja. Ne znamo da li je Nemcima pao u oči gospodin koji je jednog novembarskog dana došao u britansku ambasadu gde je na prijemu rekao da treba jednom određenom gospodinu da preda jedan paket, ali taj gospodin nije bio tu. Posetilac je rekao da su njega samo zamolili da donese paket. Na kraju ga je primio mornarički ataše admiral Hektor Bojs. Nikakvu potvrdu za predaju paketa nije tražio

Admiral je otvorio paket. U knjizi o tehničkim problemima na nemačkom jeziku nalazilo se pet stranica ispisanih pisaćom mašinom plavim slovima bez naslova i potpisa sa skicom jednog broda i detaljnom skicom nove vrste torpeda uz zabelešku: "Verovatno je ovim tipom torpeda potopljen brod *Royal Oak*." Poseban dokument imao je naslov "Električni upaljači za bombe i granate" sa preciznim crtežima. U posebnom manjem paketu nalazila se zapečaćena staklena cevčica i uz nju opis njenog sadržaja.

Admiral je bio dovoljno stručan da proceni važnost sadržine paketa. Čudio se, naložio da se sadržaj prevede na licu mesta u ambasadi i sve poslao u London diplomatskom poštom. Posle toga je dobio običnom poštom sa norveškom poštanskom markicom anonimno pismo »

na engleskom jeziku. Nepoznati pismopisac pitao je da li Britanci žele da budu informisani o razvoju nauke i tehnike u Nemačkoj, ako jesu, neka najava programa radio-stanice BBC na nemačkom jeziku bude promenjena i neka glasi: "Halo, ovde je London".

Paket iz Osla u međuvremenu se već našao na pisaćem stolu R. V. Džonsa, koji je upravo radio na stručnoj proceni novog nemačkog oružja. On se postarao da poruka preko BBC-ja bude poslata onako kako je anonimni lik iz Osla želeo.

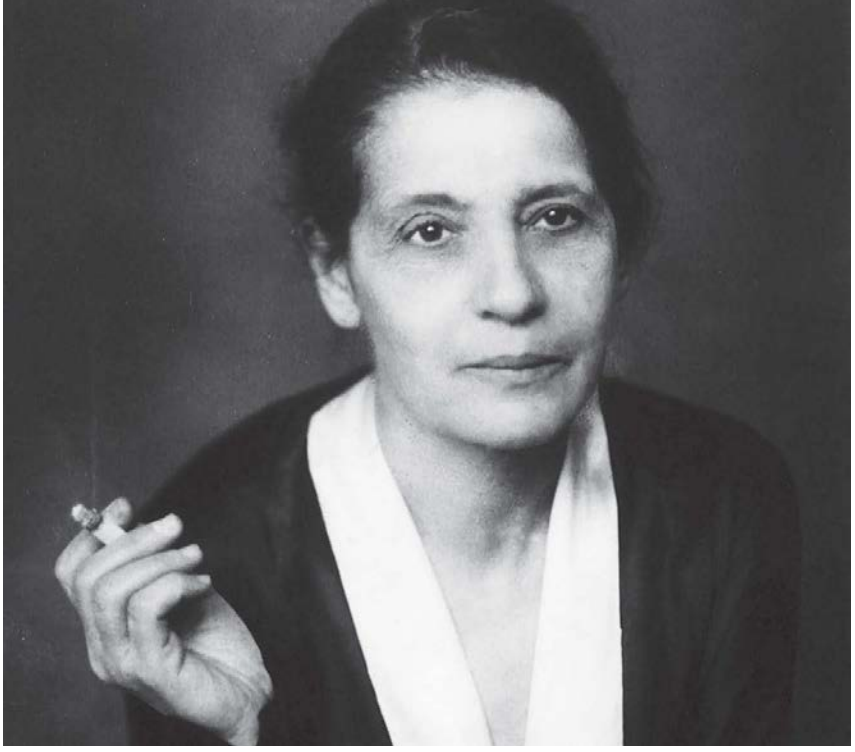
Niz ovih događaja postao je posle rata poznat kao "Raport iz Osla" i ocenjen kao veoma značajan. Preko ambasade Velike Britanije u Oslu više ništa nije stizalo, ubrzo je morala da se zatvori jer je nemačka vojska osvojila Norvešku. U Londonu se pretpostavljalo da je lice koje je poslalo dragoceni prvi paket, ali se više nije javljalo, uhvaćeno i ubijeno. Ali, ko je to bio zaista bio nije znao niko osim iskusnog obaveštajca Frensisa Edvarda Folija, zvanog Frenk, koji je znao i da obećani izveštaji sada stižu drugim putem sa potpisom Grifon i to njemu lično. Rosbaud je sam organizovao slanje svojih izveštaja preko Norveške i Švedske, prezirao je radio-vezu, pisao je na pisaćoj mašini sa skicama i koristio uvek nove kurirske veze i šifre.

Foli je sačuvao tajnu o svom obaveštajcu u Nemačkoj sve do završetka rata, odoleo je čak i pritisku svog šefa, pukovnika, posle general-majora Stjuarta Menzisa da bar njemu otkrije identitet špijuna. Taj Menzis je kasnije poslužio za kreiranje lika šefa tajnog agenta 007 Džejmsa Bonda koji se u filmovima zove M.

Koliko je Foli bio čovek od poverenja dokazuje i da je on prvi saslušao Rudolfa Hesa, Hitlerovog zamenika koji je 10. maja 1941. tajno odleteo u Englesku. Hes je zabeležio da je bio iznenađen da Englez govori nemački bez akcenta.

TAJNO PRIJATELJSTVO

Foli je bio veteran Prvog svetskog rata, teško ranjen prebačen je na kancelarijski posao u obaveštajnu službu SIS posle raznih reorganizacija poznatiju kao MI-6, za razliku od odvojene kontraobaveštajne službe MI-5. Do početka rata 1939. godine bio je "pasoški oficir", zapravo konzul, koji se bavio izdavanjem pasoša u britanskoj ambasadi u Berlinu. To je bila uobičajena maska za rezidente-obaveštajce. On se, međutim, prvenstveno bavio spasavanjem Jevreja, posle rata će zbog toga u Izraelu biti proglašen za jednog od "pravednika među narodima".

Baš u to vreme se i Paul Rosbaud trudio da u Englesku pošalje pre svega ženu i kćerku, ali i Jevreje iz naučnih krugova. Tako su se njih dvojica upoznali, ali su se ubrzo dogovorili da nikako ne treba da ih viđaju zajedno, jer je Paul nameravao da ostane u Nemačkoj u slučaju da zaista izbije rat koji se već osećao u vazduhu. Ni posle rata njih dvojica nisu hteli da pričaju o detaljima svoje saradnje.

Foli je posle Nemačke bio "pasoški oficir" u Oslu. Moja je pretpostavka da je tajanstveni kurir njemu hteo da preda paket sa prvom pošiljkom, ali za to ne postoji nikakav dokaz u malobrojnoj do sada pristupačnoj dokumentaciji.

Izvesno je da je staro prijateljstvo između obaveštajca u neprijateljskoj zemlji i lica sa kojim kontaktira u matici službe jedinstveno u svekolikoj istoriji špijunaže. Da je procurilo, Paula Rosbauda Grifona sigurno bi se dočepao gestapo; da ga nije bilo, pitanje je koliko bi MI-6 važnosti pridavao izveštajima nepoznatog obaveštajca.

CEPANJE ATOMSKOG JEZGRA

Nemački naučnik Oto Han nije bio svestan šta je stvarno postigao, kada mu je 1938. godine tokom jednog eksperimenta pošlo za rukom cepanje atomskog jezgra. Saopštio je svoje nalaze koleginici Lizi Majtner, austrijskoj Jevrejki koju je smatrao boljom matematičarkom od sebe, iako je i ona bila hemičarka. Ona je potvrdila što se laički može opisati kao nastajanje novog elementa kad spori neutron pogađa atom urana.

Posle nemačke aneksije Austrije, Lizi Majtner je pretila velika opasnost, pa joj je Han zajedno sa Paulom Rosbaudom pomogao da blagovremeno pobegne u Švedsku odakle je kasnije prešla u Englesku. Tim povodom Han je gotovo uzgred pomenuo i svoj novi eksperiment koji je Majtnerova potvrdila. Ni Han nije odmah znao kuda vodi njegovo saznanje, Rosbaud još manje, ali je shvatio je da se radi o senzaciji koja smesta treba da se objavi što je i učinio u časopisu "Prirodne nauke" čiji je izdavač bio Špringer. Time su naučnici širom sveta obavešteni o tome šta se događa u Nemačkoj.

Neki nemački naučnici potom su pismeno obavestili ministarstvo odbrane da je moguće da se na neki novi način dođe do ogromne energije i da će "... zemlja koja kao prva uspe da to iskoristi steći prednost u odnosu na druge nacije, koja se više ničim ne može izravnati". To je dovelo do osnivanja Udruženja za uran (*Uranverein*) 24. aprila 1939. godine "radi istraživanja mogućnosti korišćenja nuklearne energije u vojne svrhe".

Verner Hajzenberg je imao tek nešto više od trideset godina kad je 1925. godine zbog svog istraživanja kvantne mehanike dobio Nobelove nagradu za fiziku. Otada je važio za jednog od najdarovitijih naučnika na svetu, pa je u Hitlerovo vreme primljen za člana Udruženja za uran. Posetio je čuvenog Nilsa Bora u

DOPRINOS CEPANJU ATOMA: Austrijska Jevrejka Liza Majtner i Paul Rosbaud sa ćerkom Angelom koju je poslao sa majkom u London

Danskoj i rekao mu na čemu radi, Bor je uspeo da pobegne u Ameriku i sve ispričao Albertu Ajnštajnu koji je uzbunio predsednika Ruzvelta zbog opasnosti da Hitler dođe do atomske bombe. Zbog toga su se preko okeana svi napregli i uspeli da prvi naprave užas koji je spržio Hirošimu i Nagasaki. Grifon ih je sve poznavao, svi osim Ruzvelta su bili njegovi stari prijatelji.

Hajzenberg je 4. juna 1942. godine u Berlinu posetio ministra privrede i naoružanja Alberta Špera i referisao mu da je rad na atomskoj bombi neizvestan, da treba vremena. Na pitanje Špera koliko, odgovorio je "najmanje pet godina". Šper je znao da rat toliko ne može da traje, obavestio firera, pa je tom projektu oduzet prioritet. Međutim, nastavljen je rad na izgradnji reaktora na bazi teške vode.

Paul Rosbaud je bio u prijateljskim odnosima i sa Hajzenbergom, bio je u toku kako napreduje razvijanje novog oružja, a zahvaljujući njemu i MI-6 u Londonu. Grifon je umirio zapadne sile da Nemačka neće moći da izradi atomsku bombu, ali je upozorio da se u zalivu Peneminde izrađuje "oružje za odmazdu" (*Vergeltungswaffen*) V1, neka vrsta letelica bez pilota sa eksplozivnom bojevom glavom, i V2 raketa takođe sa bojevom glavom. Na osnovu njegovih izveštaja saveznici su počeli bombardovanje tih pogona, što je znatno usporilo proizvodnju smrtonosnog oružja koje je ispaljivano na ciljeve u Londonu.

Za to vreme je u laboratorijama ministarstva pošte izvesni Vilhelm fon Ardene radio na ispitivanju lančanih reakcija, pronašao element 239 koji će kasnije dobiti ime plutonijum, verovao da može da se napravi termonuklearna bomba. Kada je ministar pošta Vilhelm Onezorg to javio Hitleru, nervozni firer je odmahnuo i ironično rekao da mu samo još poštari nedostaju da bi pobedio u ratu.

Zanimljivo je da čak ni Rosbaud nije poznavao Fon Ardenea, u najmanju ruku Grifon ga nikada nije pomenuo u svojim izveštajima. Dok je većina nemačkih atomskih naučnika posle rata sakupljena u Velikoj Britaniji u mestu Farm Hol, Fon Ardene je od 1945. do 1955. radio na izradi prve sovjetske hidrogenske bombe u Sohumiju u Abhaziji i za to 1953. godine dobio Staljinovu nagradu.

NEPROBOJNE TAJNE

Paul Rosbaud nije samo samostalno prikupljao informacije, on je neprestano nalazio nove puteve kako da ih Grifon dostavi svojoj centrali, najčešće preko mladih Norvežana koji su studirali na nemačkim univerzitetima. Izmislio je i način šifriranja, navodio stranice knjige koju je imala i centrala, brojevi su ukazivali na broj reda odozgo i na mesto slova ili reči u tekstu. Nije objavljeno koliko je tačno izveštaja Grifon poslao MI-6 u toku rata, ali u proseku je slao po nekoliko važnih informacija mesečno. Nemačke kontraobaveštajne službe nikada nisu posumnjale u njega. Posle rata je rekao da zamalo nije poginuo za vreme bombardovanja Berlina i tada pomislio da će biti ogromna šteta ako njegova porodica ne sazna na koji način je on vodio borbu protiv Hitlerove imperije. Posle joj svejedno nije ispričao da je on bio Grifon, obaveštajac koji je radio za MI-6.

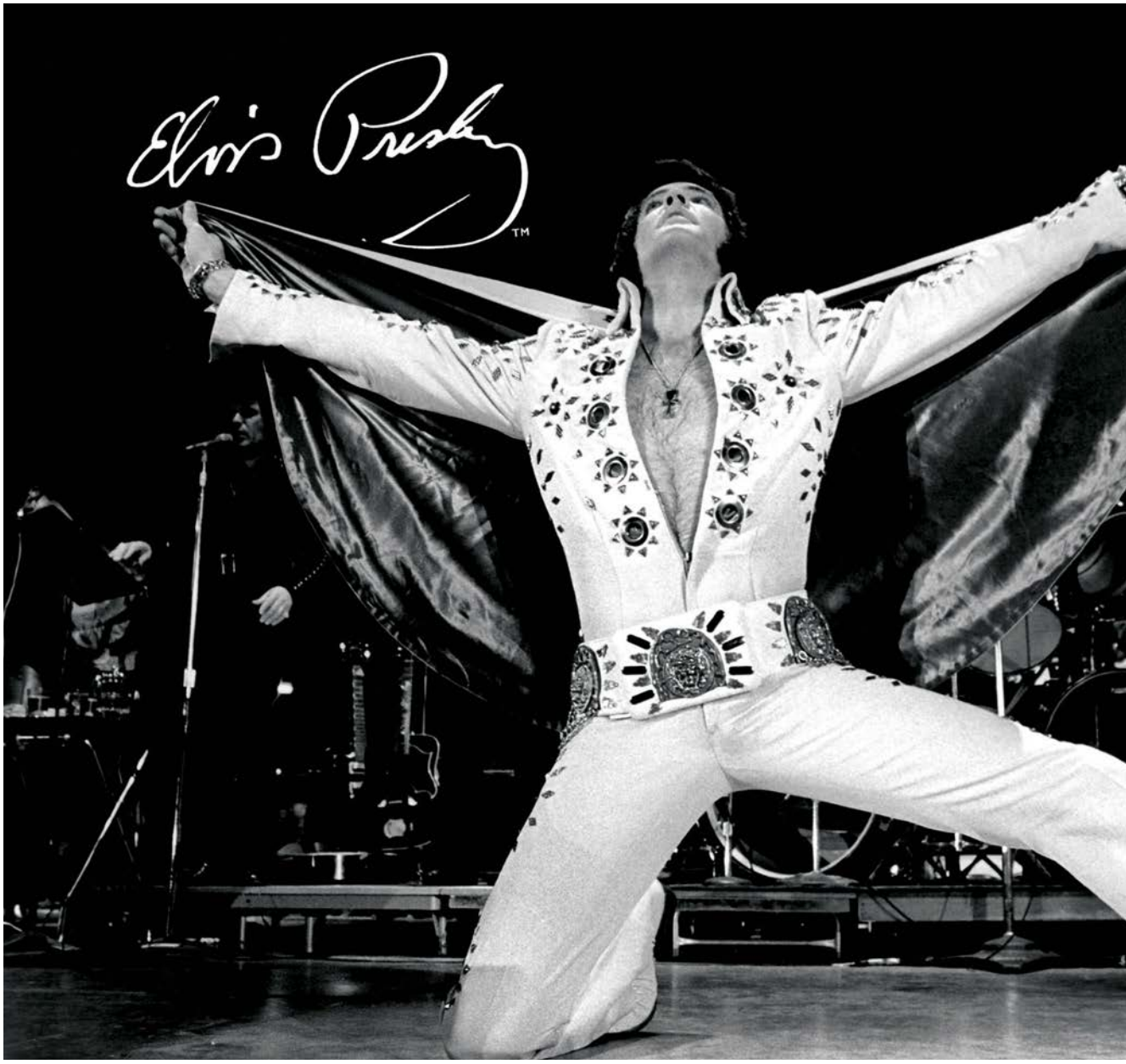
Paul Rosbaud je na istoku Nemačke dočekao ruske oslobodioce. Otišao je u svoj bivši stan u Berlinu, konstatovao da mu telefon radi usred ruševina, počeo da telefonira. Naišao je jedan crvenoarmejac kome je to bilo sumnjivo i uhapsio ga kao špijuna, nije imao pojma do koje mere je bio u pravu. Na sreću, odveden je višim sovjetskim oficirima, sa kojima se lako sporazumeo, neki nemački komunisti, među njima Hilda Benjamin, koja će postati ministarka pravosuđa u Nemačkoj Demokratskoj Republici, znali su da je bio pošten, spasavao Jevreje, da nije bio nacista, ali, naravno, ni oni nisu imali pojma da je on bio Grifon.

Za vreme mirovne konferencije u Potsdamu jedan britanski oficir iz Čerčilove delegacije doneo je Rosbaudu pismo njegove žene iz Engleske. Ona mu je zamerala što nije na vreme napustio nacističku Nemačku. Odgovorio joj je kratko: "Ovde sam više mogao da doprinesem pobedi nego da sam bio u Londonu." Detalje nije ni njoj rekao. Dogovorio se sa svojom službom da mu se ne dodeli nikakav orden, nikakvo javno priznanje, da njegova uloga u ratu ostane večna tajna.

Paul Rosbaud je 25. januara 1963. godine napisao testament: kćerki Angeli ostavio je 500 funti, zlatni sat, litografije Šagala i Tuluza Lotreka i Tejtovu medalju, koju je dobio od američkog Instituta za fiziku za naučni rad; svojoj ženi sve ostalo i svoju biblioteku sa naučnim knjigama; ljubavnici zbirku poštanskih maraka. Tri dana posle toga umro je u jednoj londonskoj bolnici od leukemije.

Dogovor sa Frenkom Folijem, koji je umro 1984. godine, da svoje obaveštajno delovanje drže u tajnosti, trajao je do 1986. Tada je američki fizičar i autor nekoliko naučnih knjiga Arnold Kremiš, koji je kao mladi naučnik učestvovao u "Programu Menheten", izradi prve američke atomske bombe, svojim delom *Grifon* (*The Griffin*) obelodanio ko je zapravo bio Paul Rosbaud. Poslednja rečenica knjige glasi: "Pozdravljam Paula Rosbauda, velikog majstora, koji je sjajno zamaglio sva uporišta koja su me vodila kroz ovu neobičnu avanturu." Ta priča je kasnije potvrđena iz više različitih izvora.

Nemačke kontraobaveštajne službe pohvatale su brojne grupe obaveštajaca u korist SSSR, zbirno su ih nazvale "Crvenim orkestrom", ali nikad nisu ušle u trag, nisu čak znale da postoji špijun pod pseudonimom Grifon koji je britanskom MI-6 poslao nekoliko stotina obaveštenja o dostignućima nemačke nauke u službi ratne proizvodnje i tako skratio put do pobede. ¶

Elvis Prisli ili sve ono što

Kad je otpevao svoj koncert za koji će se ispostaviti da je poslednji, Elvisu je moralo biti jasno da ih nije još mnogo preostalo. Urušavanje tela uzelo je maha, bizarni strahovi ga nisu napuštali, samo je na sceni i dalje bio Kralj, pevajući snažnije od svog srca

Ambicija je san sa ugrađenim jakim motorom.
(Ambition is a dream with a V8 engine).
–Elvis Presley

Na kalendaru je 1977.

Elvis Prisli se degradirao iz godine u godine, u telesnom smislu, do tačke kad bi na kraju svog koncerta jedva disao. Ipak, pokušavao je da ne otkaže nijedan.

Kad je umro tog leta, 16. avgusta, Elvis je bio ruina, fizički posmatrano. Razvaljen iznutra, razjedene utrobe i oslabelog srca. Njegov anđeoski glas zato je delovao kao šot afrodizijaka, nešto što je dolazilo sa onog sveta, silazeći niz sva čula da dopre do srca.

SEKSUALNA NOSTALGIJA

Elvisova muzika na svaki način je važna, njegov glas jedan je od onih nezaboravnih, ali treća suštinski bitna komponenta njegove harizme bode oči: Elvis je, naime, bio seks simbol.

Nema ničeg posebno uvredljivog u isticanju te činjenice – naročito ne danas – koja je tako dugo držala mit živim, i vrlo jednostavno objašnjavala zašto je jedna

se ne sme

marginalna figura sa američkog Juga uspela tako brzo da se ureže u svest i tela američkih tinejdžera, a potom i tinejdžera širom sveta. Vreme u kojem se pojavio vapilo je za svojim novim seksualnim simbolima, za svojim izrazom totalnog životnog oslobođenja od predvidljivih stega građanske svakodnevice. Tim pre što su pedesete bile godine neviđenog ekonomskog uzleta u SAD, kad je socijalni *status quo* izgledao zacementiran i naizgled ga je ugrožavala samo spoljna opasnost, identifikovana u liku svetskog komunizma.

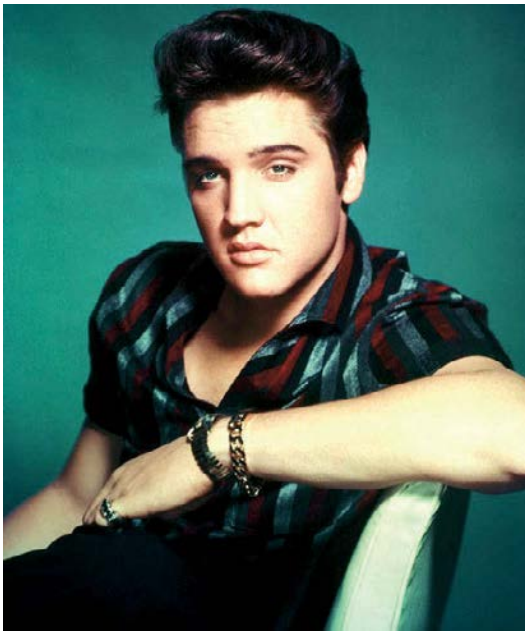
Međutim, mada su njihovi špijuni hvatani, pa i pogubljeni, mada se onaj Makarti borio sa unutrašnjim neprijateljem koji se uvukao naročito u umetnost i estradu, kao da je neprijatelja ipak bilo sve više: pre svega crnci, razni intelektualci, ali i "neamerički" orijentisani sindikati, pokazivali su tu nezdravu sklonost da dovedu u pitanje opšteprihvaćene vrednosti (uglavnom bazirane na tezi o moralnoj neupitnosti svega što Amerika radi)... Osim toga, žene su, kao i uvek, bile sumnjive.

No, niko u to vreme nije posumnjao na mlade. Njihova politička osvešćenost nije još postojala one godine kad je Elvis snimao svoje prve singlove za etiketu Sun (1954–1955), njihova društvena moć nije bila još shvaćena, ali je prva naznaka bila tu – posle Drugog svetskog rata, eksplodirala je nova tržišna niša: roba pravljena namenski za tinejdžere. Sa društvenim prosperitetom, ova kategorija je dobila svoju ekonomsku kategorizaciju, pa su se umnožili stripovi, TV serije, filmovi namenski pravljeni za ovaj uzrast, uz šta je išao širok dijapazon odeće i obuće koji je pratio adolescenciju, kao i prilično raznovrstan izbor luckastih proizvoda, čija je jedina namena bila da tinejdžerima stvori priliku da se druže i budu drugačiji od odraslih – od hula hopa do jo joa... Sve praćeno neizostavnom žvakom i flašicom koka-kole.

Rokenrol je u svojoj prvobitnoj formi zapravo bio tržišna kategorija u okviru tadašnje popularne muzike, što je mladima omogućila da dobiju svoju jedinu priliku da budu to što jesu, naročito subotom uveče: neobuzdani, puni nade da će se do jutra nešto lepo desiti, željni ljubavi i pažnje. Ova vrsta otkačene zabave za ples ne bi bila shvatljiva bez erotskog podteksta, koji je onda bio ne samo jasan, nego je sasvim namerno direktno vređao ukus celog sveta odraslih. Omladina je, naime, tako prvi put otkrila način da masovno kaže "ne".

JUŽNJAČKI NEIZDRŽ

Samo na taj način se može shvatiti šta je to Elvis uradio sa svojim herojskim prevratom, kad je zapevao muziku crnih ljudi, notorno poznatu kao "grešnu" svuda na Jugu. Beli momak koji je pucao od seksualne energije i nije to krio, čije je ljuljanje kukovima moglo da ima veze sa njegovim pevanjem jedino ako mu je taj duboki glas dolazio iz međunožja, kao što verovatno i jeste... Svakom je bilo jasno šta Elvis predstavlja na sceni – stalnu otvorenu ponudu za ljubav.

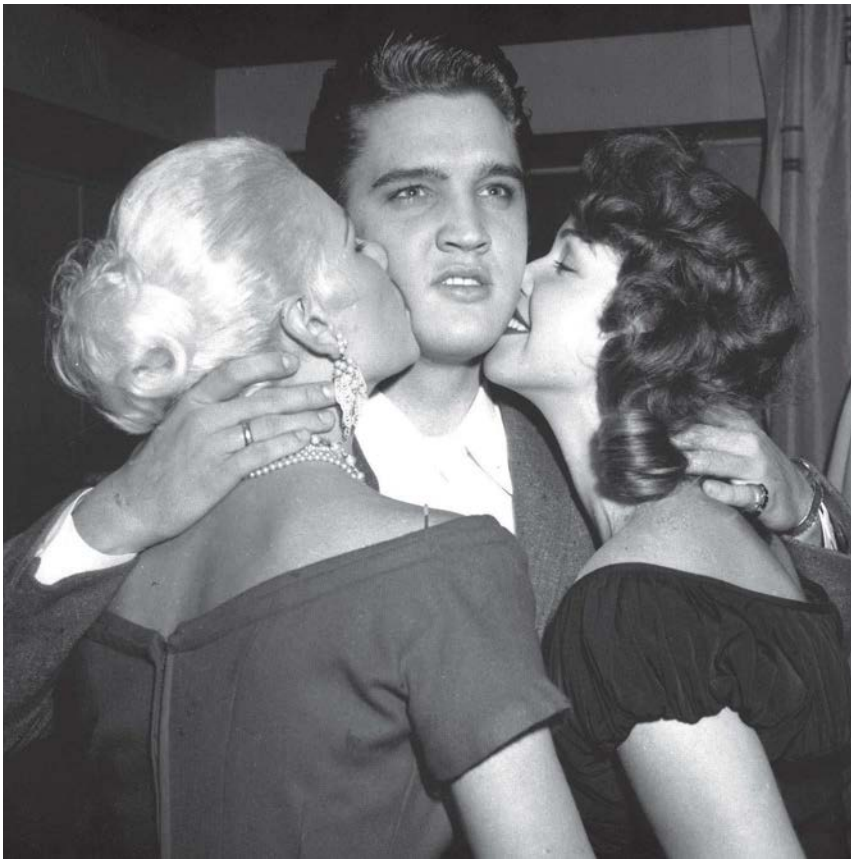

U svetu koji je tražio mušku Merilin Monro, svoju mužjačku definiciju neograničene seksualne slobode, Elvis je bio poput groma iz stomaka. On nije pitao za dozvolu i hteo je da to svi shvate. Mladi *part-time* kamiondžija iz Memfisa nije imao šta da izgubi i to se videlo, nije imao svoj plan B, osim što je znao da ne želi da se vrati u porodično siromaštvo u kome je odrastao.

Njegova muzička vizija se sa vremenom oblikovala, kako je postajao svesniji svoje publike i utiska kog je ostavljao oko sebe, te je izbor pesama postao idealno prilagođen dubokom glasu koji je zanosio, zavodio i omađijavao oko sebe. Nečuveno izazovno scensko ponašanje davalo je tome incidentnu oštricu – naročito od kad je bubnjar D. J. Fontana, na jednom važnom ranom nastupu, uneo inovaciju: bit koji je pratio Elvisove pokrete, a kog je naučio svirajući po striptiz barovima.

Elvisova seksualna harizma bila je činjenica koja je promenila svet.

Da nije bilo ovog očiglednog prsta u oko, da nije bilo tog ljubavničkog narativa iza njegove pojave, što je označio početak trke u ludovanju među mladeži širom sveta, sigurno ne bi bilo ni rok muzike kao vrha širokog kontrakulturnog pokreta kasnije, pa ni slavljene seksualne oslo- »

MUZIČKI I SEKS SIMBOL: Elvis Prisli u Klivlendu 1956. godine
Foto: Reuters arhiv

bođenosti tokom šezdesetih, a ne bi se ni tako brzo i efektno doseglo do prevratničkog pokušaja da se svet ponovo promisli u vreme Hladnog rata. Šta god lično mislio o svemu tome, Elvis je dao model i pravac kojim u ovoj stvari treba da se ide, sa prisebnošću i dostojanstvom jednog južnjačkog džentlmena, što je i bio u ovim modernim vremenima.

Elvis je, tako, najpre Americi, a potom i svetu, dao novi život.

Zato što je, pre svega, taj život njemu bio potreban.

NULTI AMERIČKI IDOL

Beli momak koji – izvodeći crnačku muziku – masovno zavodi i dovodi do vrištanja devojčice, devojke i žene, bio je neko vreme tolerisan. Malo je poznato da su svojevremeno cenzurisali upravo njegov agresivni karlični nastup na televiziji. Naime, na samom početku godine 1957. Elvis je gostovao u uticajnom "Ed Saliven šouu" poćudno snimljen samo od pasa nagore, ali zato namerno našminkan i u odeždi arapskog princa, kao Rudolf Valentino u filmu *Šeik* (po svedočenju Grejla Markusa), što je sasvim sigurno bio preveliki izazov za neke krugove. Promptno i sasvim neočekivano, dva dana kasnije pozvan je na odsluženje vojnog roka. Ispostaviće se, u bazi u Nemačkoj, dakle: što dalje...

Elvisov odgovor bio je tipičan za ono doba – nije dolazilo u obzir dopuštanje drugim muškarcima da dovode u pitanje njegovu muškost. Odlazak u vojsku – tada obaveznu – nije predstavljao nikakvu kapitulaciju, niti povlačenje i prelazak u redove *mainstream* kulture odraslih, kako su to videli neki kritičari, već jedini dostojan odgovor poštenog individualca što pristaje da prođe kroz istu muku kroz koju su tad prolazili milioni mladih Amerikanaca, te da pokaže kako se nikako ne razlikuje od njih. Po tadašnjim merilima, sve drugo bilo bi prodaja ideala.

Kad se vratio sa služenja dvogodišnjeg vojnog roka – ogromne količine vremena kad je u pitanju šou-biznis – ne da nije bio zaustavljen, nego je nastavio karijeru najželjenijeg superstara, a rokenrol nije bio stopiran uprkos naporu da se njegova glavna zvezda odvoji od javnosti, već je počeo da zadobija razmere kulturne revolucije mnogo šireg opsega. Samo što to više nije bio onaj prvobitni rokenrol kog je Elvis Prisli zastupao, ogoljenog seksi stava, hrabrog vrćenja i najlepšeg glasa. Sva ta obećanja bila su sadržana i u rokenrolu budućnosti koji su uskoro doneli Bitlsi i Rolingstonsi, ali na sofisticirani, opasan, gradski način. Elvisova naivna erotičnost polako je izlazila iz mode, bez obzira što nije gubila na svojoj iskrenosti, pa i čednosti.

LOŠ NIZ

Leta 1977, Elvis Prisli bio je u lošem nizu slabih nastupa zbog pogoršanog zdravstvenog stanja, no nije nameravao da otkaže predstojeću turneju. Već se pomalo pretvarao u karikaturu, više niko nije bio sasvim siguran ni u njegov glas, koji je povremeno dosezao staru grandioznost, ali je po prvi put znao da izda, pretvarajući se u rečitativ. Ipak, snimak jednog od njegovih poslednjih koncerata, zabeleženog u Omahi 1977. kao "Elvis In Concert", predstavlja ga kao performera jedinstvenog formata. Mada tokom nastupa postaje jasno da se umara kako stvari dalje idu, na završnoj verziji *My Way* ne napušta ga potreba da predivno nijansira, i zada finalni udarac pesmi onim veličanstvenim krajem, glasom koji ide u nebo. Bez obzira koliko se rušio, toliko se i podizao, kao otelotvorenje šou biznisa i sudbine koju on nosi sa sobom – u tome je sva lepota njegovog kasnog perioda, u kome po prvi put otkrivamo krhkog Elvisa. To je bio Elvis koji živi život na sceni kao da je jedini, koji živi život svoje publike kao da je i on njegov jedini, Elvis koji je spojio iluziju i stvarnost, dajući šansu svima da budu nešto bolje, bar za trenutak.

Čak i u svom odlasku, natečen i bez daha, bio je ne samo živ do poslednje svoje čestice, nego veći od života, baš zato što je u njemu bilo seksualne energije do poslednjeg minuta poslednjeg nastupa. Drugačije nije moglo.

Jer Elvis je definisao stvari.

ZABORAVLJENO KRALJEVSTVO

Danas skoro niko ne sluša Elvisa Prislija. Verovatno upravo zato što je on začeo religiju i otišao svojim putem.

U ovom novom, pornografski satkanom svetu bez tajni – dakle, i bez erotičnog potencijala – sam doživljaj nečeg istinski seksualnog postaje čudan. Oni kojima je nekako strano da gledaju muškarca kako "meša" dok peva i izazovno ispod obrve gleda, svakako više ne shvataju ni čemu ljubav služi. I to je ono što se prvo ubija kad neke ružne stvari počinju da se dešavaju oko nas, ono što prvo smeta svim zlikovcima – zdrava seksualna energija... Jedina stvar koja se kontrolisati ne može, koja nije i nikad neće biti predvidljiva, ta divlja osnova mašte.¶

DRAGAN AMBROZIĆ

NAJVEĆI IZBOR

ŠKOLSKE OPREME NA JEDNOM MESTU

DO -50%

RANČEVI
KNJIGE
PERNICE

Detaljnije na www.takolako.com ili pozovite na broj (011) 635 8440

takolako®

Reklame su prozor našeg vremena za buduće generacije

Beograd je okupio vodeće evropske kreativne stručnjake agencijske mreže McCann koji su razmenili iskustva o tome kako se kreiraju kreativne i efikasne kampanje. Evropskim kolegama pridružio se Erik Mone, direktor za kreativnu izuzetnost i potpredsednik McCann Worldgroup iz Njujorka. Kako budućnost oglašavanja izgleda iz svetskog centra, ali i kako je to biti deo tima koji je osmislio kampanju "Neustrašiva devojčica" koja se prkosno suprotstavlja slavnom "Biku sa Vol strita", samo su neka od dragocenih iskustava koje je Mone podelio sa svojim kolegama

McCann je poznat po efikasnim i nagrađivanim kampanjama. Postoji li recept za njih?

Kada bi postojao recept, to bi sigurno naše živote učinilo mnogo lakšim! Postoji nekoliko razloga za uspehe koje smo imali tokom proteklih godina. Prvi i najvažniji je: ne "jurimo" nagrade. Kampanje su kombinacija kreativnog, zabavnog, ali i napornog rada. Drugi razlog je dobra saradnja planera, akaunta i kreativaca. Zvuči očigledno, ali to je zaista razlog zbog kojeg smo prepoznati kao jedna od efikasnijih i kreativnijih agencijskih mreža na svetu. Efektivnost ne ide bez kreativnosti, i obrnuto. Možete imati najefikasniju kampanju na svetu, ali ako nije kreativna, nećete osvojiti nagradu kao što je Effie. Isto tako, i kada se radi o Kanskim lavovima, koji su priznanje za izuzetnu kreativnost, vodi se računa o efektivnosti, koja utiče na celokupan rezultat kampanje.

Na koji način brendovi ostvaruju ulogu u životu ljudi?

Važno je da želite da budete povezani sa životom ljudi kojima se obraćate. Kakvu razliku pravite u njihovim životima? Imate li uticaj na kulturu? Vrednost koju stvaraju brendovi i reklamna industrija u celini moraju da pokrenu nešto novo. Promenu svesti, promenu ponašanja. Morate da budete relevantni u životima ljudi. Kreativnost bi trebalo da bude poput grudve snega koja nastavlja da raste kako ljudi reaguju na nju. U doba društvenih mreža lako je izneti mišljenje ili reagovati na nešto. Odličan primer je Santander banka u Španiji, za koju smo napravili film od 17 minuta o vrednosti iskustva nasuprot novcu. To je otvorilo diskusiju u medijima. Brend je tu temu vratio u javnu diskusiju.

Šta čini McCann posebnim mestom za rad?

Počeo sam pre sedam godina u McCann agenciji u Parizu, da bih kasnije prešao u naš ofis u Njujorku. Često putujem i imam priliku da upoznam naše timove svuda u svetu. Postoje stvari koje su zajedničke za celu mrežu. Staramo se da posao bude dobro obavljen, ali istovremeno brinemo jedni o drugima. Radimo zajedno, upućeni smo jedni na druge, razvijamo kolegijalnost i, koliko god kreativnost bila individualna crta, negujemo timski rad. Drugo, postoji izreka: "U McCannu trčite dok vas neko ne zaustavi". Kompanija je izgrađena na preduzetničkom duhu, a taj duh se razvija i danas, 120 godina nakon osnivanja. Stalno unapređujemo procese rada. Radna kultura koju smo stvorili omogućava učešće svakog od zaposlenih. Nije bitno da li je to u opisu vašeg posla, svi su podstaknuti da šalju svoje ideje i predloge. Nazovite to, recimo, silom promene. Mreža ima snage da bude fokusirana na posao, a istovremeno da bude nepresušan izvor kreativnog razmišljanja i fleksibilna da se stalno razvija.

Koliki je značaj nagrada za industriju oglašavanja?

Neustrašiva devojčica – kampanja koje će živeti duže od nas

Zbog čega ste ponosni na kampanju "Neustrašiva devojčica" – zbog nagrada koje je osvojila ili zbog uticaja koji je imala u društvu?

Koliko puta u svojoj karijeri imate priliku da radite na kampanjama koje su zaista izuzetne? Kampanjama za koje znate da će vas nadživeti? Imao sam sreću da budem svedok nastanka te kampanje. Ponosan sam na kreativni tim i energiju koju je uložio. Za 30 godina, svako od nas će moći da unucima sa ponosom pokaže šta je uradio. Klijent je želeo kampanju koja će promovisati kompanije sa velikom zastupljenošću žena u rukovodstvu. Dozvola da postavimo statuu bila je samo na nedelju dana, ali onda se dogodila magija. Ljudi su shvatili koliko je to bilo važno i za njih i za zemlju.

Reklame koje kreiramo danas biće prozor našeg vremena za buduće generacije. "Neustrašiva devojčica" će ispričati svoju priču, "Izbeglička zastava" Amnesti Internešnel, koju je kreirala kompanija Ogilvi Njujork, uradiće isto. Ako osvojite nagrade AICP, vaš rad će dobiti mesto u arhivi Muzeja savremene umetnosti u Njujorku – i to zauvek! Dok se industrija razvija, nagrade predstavljaju oznaku gde se ona nalazi. Dodele nagrada imaju značajnu ulogu u vraćanju industriji. Organizuju se programi kako bi se predala štafeta mlađim generacijama ili istakle zajednice unutar industrije. Mislim, recimo, na "See It Be It", program za ravnopravnost polova koji je stvorio Kanski festival.

Koliko su važna iskustva koja imate sa timovima sa različitih tržišta koja rade zajedno?

Pokušavamo da izgradimo timove koji su različiti, ali istovremeno potpuno ravnopravni. Svaki put kada spojite različite kulture i ljude iz drugačijih sredina, navika, običaja, dobijate zadivljujuće rezultate. McCann neguje i spaja različitost. Integracija je uvek faktor uspeha. Zato se redovno susrećemo na regionalnom nivou, kao što je to sada bio slučaj u Beogradu. Nije dobro ako sve posmatrate iz jednog centra. Potrebna su nam drugačija gledišta koja dolaze sa različitih tržišta koja nose svoje osobenosti, a sve kako bismo timskim radom odgovorili na sve izazove i kreirali još izuzetnije kampanje.

Imali ste priliku tokom boravka u Beogradu da se upoznate sa ovdašnjom kreativnošću. Koliko ovaj region prati svetske trendove?

Na evropskom nivou, još dominiraju kampanje sa velikih tržišta, kao što su Velika Britanija, Nemačka, Francuska, nordijske zemlje, ali značajan udeo imaju i kampanje iz ovog dela Evrope. Ako pogledate rezultate koje na Festivalu u Kanu postižu kampanje iz Centralne i Istočne Evrope, videćete da 15-ak odsto uđe u uži izbor ili osvoji nagradu. Ovo je procena, a ne zvaničan podatak. Uvek ima mesta za poboljšanje, ali ovi rezultati su više nego dobri. Primera radi, 14 zemalja u ovom delu Evrope osvojile su najmanje jednog Lava, i imale još 17 kampanja koje su ušle u uži izbor. Prema globalnim standardima, ovdašnja kreativnost je na zavidnom nivou. I, što je još važnije, na dobrom je putu.

Kako vidite oglašavanje u budućnosti?

Pokazatelji govore da je budućnost oglašavanja u personalizovanim oglasima i to je trend broj 1. Nove tehnologije će igrati sve veću ulogu u oglašavanju. Na nama je da nas nove tehnologije ne obuzmu sasvim. Tradicionalne discipline i mediji su još relevantni i mogu i te kako biti kreativno iskorišćeni. Primer je kampanja "Neustrašiva devojčica". Ona nije hologram, ona je jednostavna, obična statua, i njena lepota i jeste u tome.

Kažu da su sve ideje već viđene – gde onda potražiti inspiraciju?

Nije to pogrešno, ali nije ni tačno. Moj savet svima koji rade u kreativnoj industriji jeste da više vremena provode istražujući istorijat i razvoj oglašavanja. Tu pre svega mislim na sjajnu arhivu Kanskog festivala. Svako od nas iz advertajzinga treba da bude enciklopedija sjajnih radova iz prošlosti. Na taj način će istrenirati svoj mozak da uoči sličnosti u radu i tako će početi da razmišlja drugačije. Nemojte samo gledati osvajače nagrada, već i radove koji su ušli u uži izbor. Stvorite sebi listu stvari koje nećete raditi. Korisno je. Osim toga, izađite iz sveta reklama. Izađite napolje, pogledajte oko sebe. Pronađite priče. O drugim ljudima, o putovanjima, o izložbama. Izađite van svoje zone udobnosti. Uradite stvari koje nisu deo vaše rutine.

Kakvi su vaši utisci o kampanjama McCann Beograd i kampanjama iz ovog dela Evrope?

Uveren sam, a naročito nakon sastanka koji smo imali u Beogradu, da McCann Beograd i ostale McCann agencije u ovom regionu imaju potencijala da kreiraju nagrađivane kampanje. Ovaj deo Evrope uvek je bio snažan oslonac u kreativnosti za celu agencijsku mrežu. McCann Beograd je prošle godine imao uzbudljivu kampanju za Lav pivo. Takva vrsta ideja je ono što se trudimo da razvijemo. Pametna, šalje jasnu poruku, i kreirana je za globalnog klijenta na lokalnom tržištu. ¶

Dobri odnosi su vrednost koju negujemo

McCann agencije u ovom delu Evrope su među uspešnijima. Koliko je važna saradnja između McCann timova?

Tokom boravka u Beogradu imao sam priliku da se bolje upoznam sa kolegama iz ovog dela Evrope. Pored neupitne profesionalnosti, susreo sam se sa jako zanimljivim ljudima. Osim izražene individualnosti, koja je osobena kreativcima, oseća se i dobra saradnja među različitim timovima. I to ne samo na poslu, tokom radnog vremena. To je vrednost koju negujemo i na koju smo ponosni. Za nas je veoma bitno da imamo takve odnose, jer samo tako možemo da razvijamo sinergiju i da radimo kao timovi, stvarajući odlične kampanje.

»

Energija koja stvara kreativna čuda

"Ključ uspeha McCann agencija leži u bogatstvu različitosti. Mi ne radimo samo sa nekoliko desetina ljudi u svojoj zemlji, nego zapravo sa više stotina ljudi u celom svetu, koji su od nas daleko samo jedan poziv ili e-mail", kaže Daniel Vuković, glavni kreativni direktor McCann Zagreb, sumirajući utiske sa nedavno održanog sastanka kreativnih direktora iz evropske McCann mreže. "Uz takvu podršku, jasno je kolika je snaga takve sinergije. Na kraju, rezultati to potvrđuju", kaže Vuković

Postoji li način za kreiranje efektivnih i uspešnih kampanja?

Najbolje rezultate postižu znatiželjni kreativci koji stvaraju "iznutra", iz potrebe za stvaranjem. Načini ili recept je svakodnevno istraživati društvo, umetnost i nauku, pojave i fenomene. Proučavati ljude, njihove potrebe, interese, navike, želje. Iz tog "bavljenja životom", izaći će duboki uvid na temelju kojeg iskusni kreativci kreiraju vrhunske kampanje.

Šta izdvaja ovaj deo Evrope na kreativnoj mapi?

Verujem da je to želja za dokazivanjem i uspehom na svetskom nivou. Osim toga, u ovom delu Evrope susrećemo se s drugačijim izazovima od kolega sa tržišta zapadne Evrope ili šire. Neki problemi na njihovim tržištima uopšte ne postoje, a potrebno ih je rešiti na specifičan način, često sa minimalnim sredstvima. Kad pronađemo efikasna rešenja za specifične probleme, ona znaju biti izrazito inovativna, čak i na svetskoj mapi.

Koliko primenjujemo svetske trendove u kreativnosti?

Praksa svih McCann agencija je da stalno osluškuju puls društva, otvorenih očiju posmatraju promene, analiziraju ih i koriste za napredovanje. Takvim angažmanom često sami kreiraju trendove koje drugi prate. U ovom delu Evrope svi brzo prihvataju nove načine razmišljanja i prilagođavaju se novonastalim situacijama. Mnogi radovi iz regiona stoje rame uz rame sa svetskim primerima.

Koliko su klijenti spremni da daju slobodu agenciji u kreiranju efektivne kampanje?

Količina slobode zavisi od poverenja između agencije i klijenta. McCann ima veliki broj klijenata s kojima sarađuje dugi niz godina. Dugoročnom saradnjom izgradilo se poverenje uz koje neminovno dolazi i više slobode. Ne mislim na to da agencija može da radi šta god želi, mislim na odnos u kome obe strane rade na istom cilju – da naprave kampanju koju će ciljna grupa prepoznati i voleti, koja će ispuniti ciljeve i po pitanju efikasnosti i po pitanju izgradnje brenda.

Kakva je oglašivačka scena regiona?

Ceo biznis se brzo menja, budžeti se polako uvećavaju i prelivaju iz tradicionalnih u digitalne kanale. U branšu dolaze mlađi ljudi, i kod klijenata i u agencijama. Agencije iz regiona unazad nekoliko godina osvajaju nagrade na najvažnijim svetskim festivalima. Bogatija tržišta u startu pružaju više mogućnosti, ali i mi smo dovoljno pametni i vredni da se možemo nametnuti kao konkurencija.

Agencije McCanna su prepoznate kao uspešne ne samo globalno već i u svojim zemljama. Koliko je bitna sinergija između agencija i da li učite od iskustava svojih kolega?

Stalno ulaganje u ljude, znanje, motivaciju i agencijsku organizaciju za rezultat ima da smo vodeće agencije u regionu. Stalnom komunikacijom učimo jedni od drugih, iako su nam mikrosituacije često različite. Uz dobru volju i pozitivnu energiju nema problema koji ne možemo rešiti, niti kampanje koju ne možemo napraviti ni klijenta kojega ne možemo zadovoljiti, a na kraju, ni nagrade koju ne možemo osvojiti.

U Beogradu je održan sastanak kreativaca McCann iz Evrope. Zbog čega su ovi susreti važni?

Slogan naše grupe je "Snaga ljudi". Kada se kreativci iz različitih zemalja nađu na istom mestu, dogodi se čudo. Takva zajednička energija, uz preplitanje različitih iskustava i mišljenja s različitih tržišta, usmerena je na jedan cilj – kreiranje što uspešnijih kampanja. Kad kreativci iz drugih delova Evrope čuju naše koncepte, ponekad su im čak pomalo egzotični. No, jako im se sviđaju. Cene energiju, trud i svežinu ideja. Činjenica da se ovakav skup dogodio upravo ovde priznanje je i našoj lokalnoj kreativnosti, znanju i iskustvu.

Govorite o unutrašnjoj energiji u agenciji. Kako ona nastaje?

Ljudskost, poštovanje i tolerancija. Kada cenite svoje ljude i odnosite se prema njima kao što biste vi želeli da se drugi odnose prema vama, vrati vam se dvostruko. Agencija je puna individualaca koji imaju različite živote i interesovanja, ali su svi profesionalci koji vole svoj posao i rade ga zajedno. Zato su postali više od kolega, pravi prijatelji. Divno je znati da će emocije koje proživljavamo i prijateljstva koja smo stvorili ostati u srcima svih koji su ovde radili, za ceo život. ¶

ZORAN STANOJEVIĆ

Ko slika zlo (ne) misli

Ima nas koji smatramo da je svaka prilika, a posebno neprilika, dobra za snimanje mobilnim telefonom. Takvi su se izveštili, podesili kameru da se aktivira na jedan dodir, a snimljeni klip ili fotografija mogu se istovremeno ili u vrlo kratkom roku naći na društvenoj mreži. U najvećem broju slučajeva reč je o selfijima ili nekim komičnim situacijama (kako za koga) kojima prisustvujemo. Ali, ponekad se takvi nađu i na mestu prave drame, recimo na popришту terorističkog napada kakav je zadesio Barselonu prošle nedelje.

Samo nekoliko minuta posle napada snimci su počeli da se pojavljuju na društvenim mrežama, a onda i u registrovanim, odnosno "pravim" medijima. Svaki put kada se događaju ovakve stvari, razvije se polemika: da li snimke treba objavljivati, da li mediji treba da ih prenose, koliko treba da proveravaju izvor i, konačno, kakav je moral osobe koja snima tragediju umesto da pomogne unesrećenima?

Krenimo od ovog poslednjeg. Na većini snimaka vidi se da su mnogi već pritekli u pomoć. Ili snimak nastaje u trenutku dok napad (ili šta već) još traje, pa nije bezbedno priskakati. Snimak, sam po sebi, predstavlja značajan dokument koji može biti od koristi policiji, ali i javnosti. Mnogo je pozitivnih primera. Međutim, objavljivanje takvih snimaka je potpuno neuređena oblast, za razliku od sigurnosnih kamera koje su, usput, registrovane. Sud ili tužilaštvo može da naloži vlasnicima sigurnosnih kamera da predaju snimke policiji, ali u slučaju mobilnih telefona može samo da apeluje na građane da im proslede snimke ako su ih napravili. Da li bi se prikrivanje tretiralo kao saučesništvo, to je već na pravnicima da analiziraju.

Ono što svesniji deo javnosti uznemirava je upravo nekontrolisano objavljivanje takvog materijala. Na društvenim mrežama i u medijima pojavljuju se snimci na kojima je moguće prepoznati žrtvu i pre nego što je policija zvanično identifikuje i obavesti porodicu. Neki mediji pribegavaju blurovanju lica žrtve, ali najbliža porodica može da je prepozna i na osnovu odeće. Tvrdi se i da očevici sa telefonima ometaju spasilačke službe, ali to je verovatno preterivanje. Ima ih koji misle da je to idealna prilika da naprave selfi, pa dobijamo slike koje dodatno uspale raspravu o posrnuću morala.

Nije, dakle, problem da li je neko nešto snimio jer takav snimak može biti veoma koristan. Problem je objavljivanje i reklo bi se da je to poseban izazov za društvene medije. Oni imaju filtere, ali ti filteri ne mogu lako da prepoznaju nepodobni materijal ove vrste. Ne možemo ni da kažnjavamo svakoga ko to postavi na mrežu, mnogi od njih to čine iskreno verujući da obaveštavaju javnost o važnom događaju. Ostaje samo svest o tome da ne moramo da kliknemo na ono što je izvan zone morala i pristojnog ponašanja. Za to je već potrebno dodatno raditi na podizanju kulture i razumevanja medija. I to novih, a mi ne umemo da tumačimo ni ove stare. ¶

PRODAJA&PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz Srbije u redakciji	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—		1,49 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—		5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	1500 RSD	23,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	2000 RSD	30,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	2900 RSD	37,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	3800 RSD	50,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h. Za ovu vrstu uplate važi poseban popust (vidi tabelu levo).

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

Piknik na pet kontinenata

Prva znamenitost koja se ukaže na putu od aerodroma do centra Marselja je blistavi akvadukt – kamen na kome se preliva provansalsko sunce najlepši je ukras dugog kanala koji od 19. veka snabdeva Marselj vodom. Kasnije u istom stoleću, u centru najstarijeg francuskog grada, u čast izgradnje kanala biće podignuta Palata Dugo polje, *Palais Longchamp*. Francuzi su, čini se, vrlo konkretni u imenovanju stvari – npr. ako je neko ostrvo lepo, oni će ga jednostavno nazvati Lepo ostrvo na moru, a na ovom jeziku čak i obične reči poput *Belle Ille en Mer* zvuče poetski. Tako je i Dugo polje postalo dugo jer se oko njega ukršta pet bulevara.

Fotografije: Marija Janković

Krajem prošlog milenijuma, prvi put je na ovom mestu održan marseljski Džez festival sa pet kontinenata. Osim što se i naziv festivala uklapa u okruženje kvarta Pet avenija, on zapravo objedinjuje ono što je Marselj oduvek predstavljao, a čime se i danas ponosi – multinacionalan i multikulturalan grad. Osim nekoliko glavnih preporučenih znamenitosti (*Notre-dame de la Guarde*, najstariji kvart *Le Panier*, *Chateau d'If* gde je bio zatočen Dimin grof Monte Kristo...), o Marselju, u času kada stižem, ne znam puno. Tajna prestonica Francuske, kako ga ponekad nazivaju, oduvek je bio privlačno mesto za naseljavanje, a njegova Stara luka otvorena kapija za ulazak u bolji život. Grčki polis pre nove ere, centar hrišćanstva tokom Rimskog carstva, ključna tačka Francuske revolucije, danas je područje na kome u skladu žive muslimani, hrišćani, Jevreji i budisti. To možda najviše potvrđuje činjenica da će većina stanovnika Marselja istaći da su baš to – Marseljci, stavljajući u drugi plan Francusku ili zemlju iz koje potiču, zahvalni što su deo jedinstvenog "Marsa" na Zemlji.

U kontekstu povezivanja ljudi muzikom sa svih strana sveta u ovom multietničkom gradu, Festival sa pet kontinenata održao se ove godine 18. put. Svojevrstan lajtmotiv bila je pesma *Silver lining* – peva je Imani, Francuskinja poreklom sa Komorskih ostrva, upečatljivi vokal i glas mlade generacije. Bilo da se obraća preko mikrofona ili megafona, njene univerzalne poruke – *there is no black and white, there is only right and wrong* – u ovoj sredini odišu posebnom snagom.

Sa tim i sličnim rečima u glavi, gledam ljude oko sebe i park – divan, ali ne prevelik. Taman dovoljan za tri tipa publike koji nemaju veze sa bojom kože – prvi koji leškare na prostirkama, ćaskaju, pijuckaju lokalno piće pastis, puše, zapale poneki džoint. Drugi su posebna kategorija – roditelji koje ni mala deca ne sprečavaju da izlaze uveče, pa ih uspavljuju uz raskošnu buku sa bine, i treći – koji đuskaju u prvim redovima ne propuštajući ništa i ne prepuštajući ništa slučaju.

Nakon nekog vremena pojavljuje se Džordž Benson i istog časa izmamljuje osmehe uz kultni *Afirmation*. Sa još uvek moćnim glasom i savršenim improvizacijama koje su se slivale sa njegovog proslavljenog "ibaneza", očarao je Marselj. Nije se čuo, naravno, *Serbian blues* kao ni *Zadnji voz za Čačak* (poznatiji u svetu kao *Last train to Clarksville*), ali Benson – i dalje opasan na sceni – nije propustio priliku da ponovi stari recept za sreću koji je davnih dana prepisan u pesmi *Nature boy* (*... to love and be loved in return*). Negde na sredini svirke, u pravom trenutku kao pratnja letnjem povetarcu promakao je *Breezin'*, a poslednja stvar izvedena na bis – *On Broadway* – još dugo je odzvanjala duž Pet avenija kroz zvižduk posetilaca koji su se lagano vraćali kućama kroz noć.

Sutradan uveče, iščekujem nekadašnjeg Majlsovog učenika, sada veterana džeza Herbija Henkoka. Kada je počinjao tih 60-ih, imao je 20 i kusur godina i prema prognozi iskusnog trubača bio jedan od mladih talenata koji obećavaju. U 2017, nakon silnih godina karijere i stilskog lutanja, Arbi Ankok, kako kažu Francuzi, prodrmao je Azurnu obalu. *Canteloupe island* je po ko zna koji put u njegovoj karijeri dočekan sa velikim oduševljenjem, a isto važi i za *Prodavca lubenica* u kome je nezaboravnim ritmom i harmonijama Henkok ovekovečio sliku kočija sa ulica Čikaga i žena koje dozivaju: "Hey, watermellon man!" Za sam kraj, maestralni "dvoboj" između električne gitare i klavijatura izazvao je egzaltirani aplauz publike. Napuštam *Palais Longchamp* u jedan sat posle ponoći, okrećem se i bacam poslednji pogled na predivnu fontanu. "Šta bi rek'o Dejvis Majls?", čujem u glavi pitanje poznatog rokera iz Zemuna, i umesto odgovora smešim se zbog Majlsove dobre procene. ¶

IVANA LJUBINKOVIĆ

Office 365

OD SADA U SBB SOLUTIONS PONUDI SVE ŠTO VAM JE POTREBNO ZA BIZNIS: WORD, EXCEL, E-MAIL...

OTKRIJTE SVE PREDNOSTI KANCELARIJE U CLOUD-U

24/7 PODRŠKA
Uz 99.9% pouzdanosti servisa i 24/7 podršku, dobijate pouzdano radno okruženje i IT ekspertizu koja je do skoro bila dostupna samo velikim kompanijama.

PRISTUP SA VIŠE UREĐAJA
Omogućite zaposlenima da pristupe mejlu i radnim fajlovima sa računara, mobilnog telefona, tableta ili preko web-a.

BEZBEDNOST I ZAŠTITA
Radite u poznatom okruženju sa pojačanom bezbednošću uz naprednu zaštitu i nadgledanje bezbednosti transfera važnih podataka.

DOSTUPNOST BILO GDE
Pristupite dokumentima bilo gde i bilo kada. Uz OneNote, sve izmene koje napravite na poslovnom računaru, automatski su dostupne i na mobilnom telefonu.

ONLINE SKLADIŠTENJE
OneDrive, skladište dokumenata veličine 1TB, vam omogućava da odredite ko iz tima ima pristup dokumentu i kakve promene može na njemu da pravi.

KORISTITE OFFICE DESKTOP APLIKACIJE ILI CLOUD ALATE ZA PRODUKTIVNOST I KOMUNIKACIJU

www.sbbsolutions.rs

SBBSOLUTIONS

100% DURUM

Najbolje od pšenice!

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec